

MAANTIETEEN OPPIKIRJA

KANSAKOULUJA VARTEN.

KIRJOITTI

ARVID TH. GENETZ.

SEMINAARIN LEHTORI.

KUVILLA JA KARTOILLA VARUSTETTU.

VIIDES, KORJATTU PAINOS.

PORVOOSSA,
WERNER SÖDERSTRÖM.

Hinta 1 mk.

MAANTIETEEN OPPIKIRJA

KANSAKOULUJA VARTEN.

KIRJOITTI

ARVID TH. GENETZ.

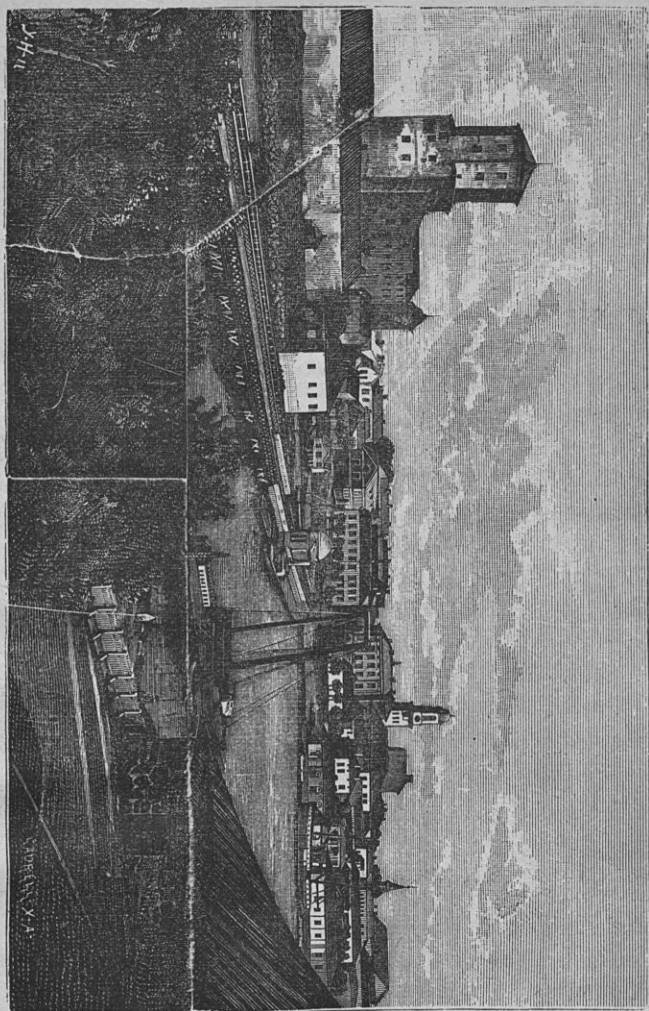
SEMINAARIN LEHTORI.

KUVILLA VARUSTETTU.

VIIDES KORJATTU PAINOS.

PORVOOSSA,
WERNER SÖDERSTRÖM.

Viipurin kaupunki ja linna.

PORVOSSA, 1897.
WERNER SÖDERSTRÖM'IN KIRJAPAINOSSA.

Johdanto.

Maantiede on kertomus maasta, jonka pinnalla me asumme.

Maa on suuri ja ympyriäinen, melkein kuin pallo. Sen pinnalla on sekä maata että vettä. Vähän enempi kuin neljäsosa maan pinnasta on maata. Liki kolme neljäsosaa on vettä.

Suurempia maajaksoja on kolme. Niitä nimitetään *mantereiksi*. Pienempiä maakappaleita nimitetään *saariksi*. Manteereet ovat: *Vanha mantere*, *Uusi mantere* ja *Austraalian mantere*. Mantereet jaetaan *viiteen maanosaan*. Vanhalla mantereella on kolme maanosaa: *Europa*, *Aasia* ja *Afrika*. Neljäs maanosa on Uusi mantere eli *Amerika*. Viides näistä on *Austraalia*.

Maan suurimmat vedet ovat kaikki yhteydessä keskenänsä. Ne ympäröivät mantoereita joka taholta. Nämä vedet jaetaan *viiteen valtamereseen*. Ne ovat: *Atlantin meri*, *Intian meri*, *Tyyne meri*, *Pohjois-Jäämeri* ja *Etelä-Jäämeri*.

Ilmansuunnat.

Voidakseen määrätä toisen paikan suuntaa toisesta, tulee tuntea ilmansuunnat. Pää-ilmansuuntia on neljä: *pohjoinen*, *etelä*, *itä* ja *länsi*. Jos puolenpäivän aikaan, kello 12, kun aurinko on korkeimmillaan, asetumme seisomaan selkä aurinkoon päin, niin ovat kasvomme pohjoiseen, etelä on takanamme, itä on oikealla kädellä ja länsi vasemmalla. Pää-ilmansuuntien välillä on neljä väli-ilmansuuntaa. Pohjoisen ja lännen välillä on *luode*, pohjoisen ja idän välillä *koillinen*, etelän ja lännen välillä *lounas* ja etelän ja idän välillä *kaakko*.

Europa.

Europaa ympäröi kolmella puolella meret. Pohjoisessa on *Pohjois-Jäämeri*, lännessä *Atlantin meri*, etelässä *Välimeri* ja *Musta-meri*. Idässä Europa liittyy Aasiaan.

Europan rannikko on merkillinen suuresta paljoudestaan lahtia, niemiä ja saaria. Ei millään muulla maanosalla ole, ver-raten sen suuruuteen, niin pitkää rannikkoa kuin Europalla. Tärkein merenlahti Europan pohjoisrannalla on *Vienan meri*, jonka Pohjois-Jäämeri muodostaa. Länsipuolella tekee Atlantin meri *Pohjan meren*, joka useiden salmien kautta on yhteydessä *Itä-meren* kanssa. Atlantin meren ja Itämeren välillä on *Skandinaa-vian* niemimaa, Pohjan meren ja Itämeren välillä *Jyllannin* niemi-maa. Lounais-Europaan pistäikse *Biscayan* lahti. Suurimmat saaret Atlantin meressä ovat *Islanti* ja *Brittein saaret*. Atlantin merestä vie *Gibraltarin* salmi Välimereen; tästä pääsee *Darda-nellein salmen*, *Marmarameren* ja *Bosporin salmen* kautta *Mustaan mereen*. Etelä-Europassa ovat *Pyreneitten*, *Itaalian* ja *Balkanin* niemimaat. Tärkeimmät saaret Välimeressä ovat *Korsika*, *Sardi-nia* ja *Sicilia*.

Europan niemimaat ovat ylimalkaan vuorisia. Sitävastoin on enemmän kuin puolet Europan mantereen pinnasta alankoa. Suurin on *Itä-Europan tasanko*, joka lännessä liittyy *Keski-Euro-pan alankoon*. Tämä ulottuu Pohjan mereen ja Biscayan lahteen asti. Etelämpänä on hedelmällinen *Unkarin tasanko*. Europan korkeimmat vuoret ovat *Alpit*, Itaalian niemimaan ja *Keski-Euro-pan* välillä. Itä-Europan alangon itärajana ovat *Uralin vuoret*. Pyreneitten niemimaan erottavat muusta Europasta *Pyreneit*.

Europassa on ainoastaan muutamia nyt vielä *tulta suitsut-tavia vuoria*. Enimmät näistä ovat Etelä-Europassa; sitä paitsi

on niitä Islannissa. *Vesuvius* Itaaliassa on ainoa tultasuittava vuori Europan mantereella.

Tulivuori on vuori, jonka sisästä aika ajoin purkautuu vesihöyryjä, hehkuvaa tuhkaa ja sulaa, kuumaa ainetta, jota sanotaan laavaksi. Aukko, josta aineet nousevat, on *kraatteri*.

Europassa on runsaasti järviä. Enimmät ovat pohjoisosassa. Järvirikkain maa on Suomi, sen jälkeen Skandinaavian niemimaa. Kauneimmat järvet ovat Alppivuorten juurilla.

Europan mantere kallistuu kahtaanne päin, luoteeseen ja kaakkoon. Luoteis-Europan joet laskevat Pohjois-Jäämereen ja Atlantin mereen; kaakkoispuolella olevat joet juoksevat Välimeren, Mustaan mereen ja Kaspien mereen.

Suomi.

Suomenmaan suurin pituus pohjoisesta etelään on 1,160 kilometriä ja suurin leveys lännestä itään 610 kilometriä.

Suomea ympäröi etelässä *Suomen lahti* ja *Itämeri*, lännessä *Pohjan lahti*. Itäpuolella on se yhteydessä Venäjän, luode- ja pohjoispuolella Skandinaavian niemimaan kanssa. Rajalla Ruotsia vastaan on *Tornion joki* ja sen lisäjoki *Muonion joki*; Norjaa vastaan on rajana *Tenojoki*. Venäjää vastaan on kaakossa rajana *Laa-tokka* ja *Raja-* eli *Siestarjoki*.

Rannikot. Suomen rannikolla on paljon maahan tunkeuvia lahtia ja mereen pistäviä niemiä. Maan eteläisin niemenkärki on *Hankoniemi*. Rannikkojen edustalla on suuri joukko saaria, luotoja ja kallioita, jotka muodostavat saaristoja. Laajin näistä on *Ahvenan saaristo* Pohjanlahden suussa. Suomen lahden keskellä on *Suursaari*, jolla on jyrkkiä, korkeita vuoria. Pohjanlahden kapeimmalla osalla on nimenä *Merenkurkku*, ja siinä on laaja saaristo. Suomen rannikoilla harjoitetaan vilkasta meriliikettä. Monessa kohden on kuitenkin laivakulku vaarallinen sen kautta että saaristoissa on paljon salakareja. Sentähden on tärkeimmille paikoille rakennettu majakoita, joista valo pimeällä näkyy kauvas merelle.

Pinnanmuodostus. Suomi on epätasaista alankomaata. Melkein kaikkialla tavataan maanselänteitä, yksinäisiä kukkuloita, korpia, soita, metsiä ja järviä. Maamme ei aina ole ollut sen näköinen kuin se nykyään on. Oli aika, jolloin koko Suomen maanpinta oli suurien jääjoukkojen peittämä. Se oli *jääkausi*. Tämä mahtava jäätikkö oli niin korkea, että se ulottui korkeimpien vuortenkin yli. Se täytti Pohjan lahden, Itämeren ja Suomen lahden. Vieriessään eteenpäin irroitti kulkujää kiviä ja musersi ne soraksi, hiekaksi ja saveksi; se kokosi soran kummuiksi ja pitkiksi harjanteiksi, paikoin taas levitti sen nummiksi. Jään sulaessa jääkauden lopulla, muodostui vedestä puroja, jokia ja järviä, joista Suomi on saanut nimen »tuhattjärvien maa«.

Siihen aikaan oli meri korkeammalla kuin nykyään, niin että suuret alueet nykyistä maata olivat meren pohjana. Myöhemmin on maa jälleen kohonnut. Ja maamme kohoaa vielä nykyaikanakin. Tätä kohoamista huomataan parhaiten meren rannikolla, jossa vesi vetäytyy pois ja maa kasvaa. Parhaiten sitä huomataan Merenkurkun luona, jossa maa kohoaa 1 metrin sadassa vuodessa. Maan kohoamisen kautta saaret liittyvät mantereeseen ja salmet ja lahdet katoavat.

Suomen pohjoisosassa on korkein. Siellä on laajoja aloja, jotka ovat enemmän kuin 300 metriä ylempänä merenpintaa. Pohjoisosassa ovat maan korkeimmat tunturitkin, niinkuin *Haldishok*, luoteisimmassa kulmassa, Suomen korkein huippu, 1255 m. korkuinen ja *Pallastunturi*, Tenojoen lähteillä, 860 m. korkea. Maanselänteet pohjoisosassa maata muodostavat ylänkömaan, joka alenee länsirantaa kohti. Pohjan lahden keskirannikolla on Suomen laajin tasanko. Etelärannalle päättyvät selänteet jyrkkinä mereen, muodostaen paljon niemekkeitä sekä suurellaisen saariston.

Suomen tärkein maanselänne saa alkunsa Norjan vuorista. Sieltä kulkee se kaakkoa kohti pitkin Norjan rajaa ja kääntyy sitten suoraan itään päin *Talkkunaoaive* kukkulaan Venäjän rajalla. Tässä kääntyy harjanne, jolla on nimenä *Maanselkä*, etelään ja vihdoin kaakkoonpäin Venäjän puolelle. Maanselästä lähtee muutamia matalampia harjanteita Suomen sisämaahan päin. Niistä ovat merkittävimmät: 1) *Ounasselkä*, joka lähtee pohjoisesta selänteestä etelää kohti. Lähellä Ounasselkää on *Aavasak-*

san yksinäinen vuorenkukkula; tämä on eteläisimpiä paikkoja Europassa, jossa aurinko Juhannuksen aikana näkyy koko vuorokauden läpi. 2) *Kainunselkä* kulkee lounasta kohti ja yhtyy Suomenselkään. 3) *Suomenselkä* kulkee ensin länteen ja sitten lounaaseen päin Pohjanlahteen. 4) *Salpausselkä* muodostaa idässä kaaren pohjoiseen päin ja kulkee sitten yhtä suuntaa etelärannan kanssa, päättyen lähellä Pohjanlahtea.

Suomenselän ja Salpausselän välillä on neljä pohjoisesta etelään kulkevaa harjannetta: *Karjalanselkä*, joka alkaa Suomenselästä ja kulkee kaarenmoisesti kaakkoa kohti, yhtyen Salpausselkään; *Savonselkä*, joka Saimaan eteläpuolella yhtyy Salpausselkään; *Hämeonselkä*, joka kulkee pitkin Päijänteen länsirantaa ja yhdistyy Salpausselkään tämän järven eteläpuolella; *Satakunnanselkä*, joka kulkee läpi Satakunnan.

Salpausselästä lähtee *Lohjanselkä* lounasta kohti Hankoniemeen sekä *Äyräpäänselkä* Saimaan eteläpuolesta kaakkoa kohti Venäjälle.

Järviä ja jokia. Lukuisat järvet antavat suomalaiselle maisemalle aivan omituisen viehätyksen, etenkin nähtynä tyyneenä valoisana kesäyönä tahi aamuna. Muukalaiset käyvätkin vuosittain yhä enenevässä määrässä tätä luonnon kauneutta ihaillessa. Tämä luonnon ihanuus on suomalaisen kansanluonteeseen tehnyt mitä syvimmän vaikutuksen. Sitä todistaa esi-isiamme runollinen henki, joka ilmestyy Kalevalan ja Kantelattaren lauluissa.

Kaikki maamme järvet ja joet jaetaan maanselänteiden mukaan viiteen vesistöön. Nämä ovat *Pohjoinen* ja *Koillinen* vesistö, *Luoteinen* vesistö, *Lounainen* vesistö, *Keskimäinen* vesistö sekä *Kaakkoinen* vesistö. Sisämaan vedet ovat siitä omituisia, että ne kokoontuvat yhteen laskeakseen mereen yhtä jokea myöten.

Pohjoinen ja koillinen vesistö. Tähän vesistöön kuuluvat kaikki Maanselän pohjois- ja itäpuolella olevat vedet, jotka laskevat Jäämereen ja Vienen mereen. Suurin järvi on *Inarin järvi*, johon tulee lounaasta kultarikas *Ivalon joki*. Inarin järvi purkaa vetensä *Paatsjokea* myöten Pohjoiseen Jäämereen. *Tenojoki*, joka on rajana Norjaa vastaan, laskee Tenovuonoon Norjassa. *Kuusamon haara*, Maanselän itäpuolella, laskee Vienen mereen.

Luoteinen vesistö rajoittuu Maanselkään pohjoisessa ja idässä ja Suomenselkään etelässä ja kaakossa. Tämän vesistön tärkeimmät vedet laskevat Pohjan lahden pohjoisosaan. Merkittävimmät ovat: 1) *Muonion joki*, joka laskee vetensä Ruotsista tulevaan *Tornion jokeen*; molemmat joet ovat rajana Ruotsin ja Suomen välillä; 2) *Kemijoki*, joka alkaa Talkkunaoivesta, juoksee lounaiseen, kulkee *Kemijärven* läpi ja laskee Pohjan lahteen; sen tärkein lisäjoki on oikealta tuleva *Ounasjoki*; 3) *Oulun joki*, joka on Pohjanmaan mahtavin ja tärkein joki; sen kautta Kainuunselän itäpuolella olevat vedet purkautuvat Pohjan lahteen. Näiden vesien keskustana on iso *Oulun järvi*, joka saa koillisesta *Hyrynsalmen haaran* sekä idästä *Sotkamon haaran*. Oulun joki on hyvin koskinen. Suurimmat kosket ovat *Niskakoski* ja *Pyhäkoski*. Kuitenkin on Oulun joki tärkeänä kauppaticenä, jota myöten kuljetetaan sisämaan tuotteita, etenkin tervaa, merenrannalla olevaan Oulun kaupunkiin. 4) *Lapuanjoki* ja 5) *Kyrönjoki* virtaavat viljavien vainioiden läpi. Kyrönjoki laskee *Merenkurkkuun*.

Lounainen vesistö rajoittuu pohjoisessa Suomenselkään, idässä Hämeenselkään ja kaakossa Lohjanselkään. Tämän vesistön vedet laskevat Pohjan lahden eteläosaan ja Itämereen. Suurin joki on *Kokemäen joki*, jonka kautta enimmäkseen niistä järvistä, jotka ovat itäpuolella Satakunnanselkää, purkavat vetensä mereen. Näitten vesien keskustana voipi pitää pientä *Pyhäjärveä*, sillä siinä yhtyvät kaikki pohjoisesta ja idästä tulevat vedet.

Pohjoisesta tulee kolme haaraa: 1) *Ätsärin haara*, jonka tärkeimmät järvet ovat *Ätsärinselkä* ja *Visuvesi*; 2) *Pihlajaveden haara* ja 3) *Keuruun haara*, jonka suurin järvi on *Keuruunselkä*, josta vedet yhdistyttyänsä virtaavat *Ruoveteen* ja sieltä tämän vesistön suurimpaan järveen, *Näsijärveen*. Tämä järvi laskee *Tammerkosken* kautta *Pyhäjärveen*.

Idästä tulee *Pyhäjärveen* myöskin kolme haaraa: 1) *Längelmäen haara*, johon kuuluu *Längelmävesi*, 2) *Hauhon haara* ja 3) *Vanajan haara*, jonka suurin järvi on *Vanajanselkä*. Nämä haarat yhdistyvät ja vedet juoksevat useitten järvien kautta *Pyhäjärveen*.

Pyhäjärvestä laskevat vedet *Nokiavirtaa* myöten *Kuloveteen*, johon tulee vettä *Kyrösjärvestä* *Kyröskosken* kautta. Kulovedestä

alkaa *Kokemäen joki*, joka virtaa lounasta kohti ja laskee Pohjan lahteen.

Tähän vesistöön kuuluu vielä *Pyhäjärvestä* tuleva *Eurajoki*, joka myöskin laskee Pohjan lahteen. Itämereen laskee *Aurajoki*, Turun kaupungin läpi.

Keskimäinen vesistö. Lännessä on rajana Lohjanselkä ja Hämeenselkä, pohjoisessa Suomenselkä sekä idässä Savonselkä, osa Salpausselkää ja Äyräpäänselkä. Vedet laskevat Suomen lahteen. Tämän vesistön keskustana on suuri *Päijänne*, johon tulee vesiä pohjoisesta, idästä, etelästä ja lännestä. Pohjoisesta tulee: 1) *Saarijärven haara* ja 2) *Viitasaaren haara*, jonka suurin järvi on *Keitele* sekä koillisesta 3) *Rautalammin haara*.

Idästä tulee *Sysmän haara* *Tainion virtaa* myöten. Suurin järvi tässä haarassa on *Puulavesi*.

Etelästä laskee *Vesijärvi Vääksynjoen* kautta.

Lännestä tulee Päijänteeseen vettä muutamista pienistä järvistä.

Päijänteen kaakkoisosasta juoksevat vedet *Ruotsalaisen järven*, josta *Kymijoki* alkaa. Tämä saa pohjoisesta lisäksi *Mäntyharjun haaran*, jota myöten Puulavesi myöskin purkaa vetensä. Kymijoki muodostaa monta koskea ja vesiputousta, joista *Anjalan koski* on suurin, sekä jakautuu kahteen haaraan, jotka ympäröivät *Pyhtään saaren*; vihdoin laskee se viidellä suuhaaralla Suomen lahteen.

Vantaan joki laskee Suomen lahteen koillispuolella Helsinkiä. *Raja-* eli *Siestarjoki* on rajana Venäjää vastaan.

Kaakkoisen vesistön rajat ovat pohjoisessa Suomenselkä, idässä Venäjä, etelässä Salpausselkä ja Äyräpäänselkä sekä lännessä Savonselkä. Tähän vesistöön kuuluvat Suomenmaan suurimmat järvet, jotka kaikki paitsi muutamia haaroja laskevat *Laatokkaan*. Keskusjärvenä on *Haukivesi*, johon kokoontuu vesiä luoteesta ja koillisesta.

Luoteesta: 1) *Iisalmen haara*, jonka vedet kokoontuvat *Kallaveteen*, johon myös tulee 2) *Nilsin haara* *Jännevirtaa* myöten. Kallavesi laskee Haukiveteen kahta eri tietä kahden puolen Soisalonsaarta. Länsipuolisessa juoksussa, joka on tärkeämpi, on *Varkauden koski*.

Koillisesta: *Pielisjärven haara*, jonka suurin järvi on *Pielisjärvi*. Siitä juoksevat vedet *Pielisjokea* myöten *Pyhäselkään*, johon tulee pohjoisesta *Höytiäinen*. Pyhäselästä laskevat vedet *Oriveteen*, jonka *Orivirta* yhdistää *Haukiveden* kanssa. Tästä laskevat vedet *Pihlajaveteen*, johon tulee *Puruvesi* kahden puolen Punkaharjua. Pihlajavesi laskee *Puumalan salmen* kautta *Saimaaseen*, joka on Suomen kauneimpia järviä.

Kaikki Saimaaseen kokoutuneet vedet laskevat *Vuoksen virtaa* myöten Laatokkaan. Vuoksi taittaa Salpausselän *Imatran koskessa*, joka on Suomen merkillisin koski. Ennen Laatokkaan laskemista jakautuu Vuoksi kahteen haaraan, joista eteläinen on isompi ja laskee *Suvannon* kautta. Pohjoinen haara jakautuu taas lähellä Käkisalmen kaupunkia kahteen suuhaaraan.

Ilmasto. Maan ilmastolla tarkoitetaan sen ilmasuhteita: sataako siinä paljon tahi vähän; onko ilma lämpöinen vai kylmä; mistäpäin tuulet enimmäen puhaltavat y. m.

Ilmaston laatu riippuu enimmäen siitä onko maalla enemmän tahi vähemmän pohjoinen asema. Pohjoisessa kohoo aurinko taivaalla vähemmän korkealle ja lämmittää sentähden vähemmän kuin etelässä. Suomi on Europan pohjoisimpia maita ja sentähden on sen ilmasto kylmimpiä. Suuri eroitus on kumminkin maan pohjoisimman ja eteläisimmän osan välillä.

Toinen seikka, joka melkoisesti vaikuttaa ilmaston laatuun, on suurien vesien tahi valtamerien läheisyys; sillä nämä laimentavat kesän kuumuutta ja lauhduttavat talven pakkasta. Sentähden ovat kesät rantamailla viileämmät ja talvet lauhkeammat kuin mannermailla. Senpätähden sanotaankin Suomenmaan ilmastoa mantereiseksi, koska Suomen läheisyydessä ei ole mitään valtameriä. Kuitenkin on meidän maamme ilmasto lauhkeampi kuin useampien muiden maiden, jotka ovat yhtä kaukana pohjoisessa kuin tämä. Syynä siihen on etupäässä *Golfivirta*, eräs lämmin merivirta, joka kulkee Atlantin meressä ja lämmittää koko luoteisen Europan ilman.

Pohjoinen osa Suomea on *kylmässä vyöhykkeessä*; siellä aurinko Juhannuksen aikana ei laske eikä Joulun aikaan nouse useampaan vuorokauteen. Koko muu osa Suomea on *lauhkeassa vyöhykkeessä*, jossa aurinko nousee sekä laskee joksikin aikaa

kunakin vuorokautena. Päivän pituus maan eteläosassa on korkeintaan 18 $\frac{1}{2}$ tuntia. Maan pohjoisimmassa osassa kestää se 65 vuorokautta. Talvea kestää pohjoisessa 9 kuukautta ja etelässä 5 tai 6 kuukautta.

Vaikka kesän lämpimyys Pohjois-Suomessa ei ole suuri, kehittyvät kasvit siellä paljon nopeammin kuin etelässä, sillä pitkät päivät ja valoisat yöt jouduttavat kasvamista. Ohra jouuu leikattavaksi kymmenen viikkoa kylvämisen jälkeen. Suureksi vahingoksi maalle ovat yöhallat.

Vuorilajit ja maanlaatu. Suomen vuoret ovat enim-mäkseen *harmaatakiveä* (graniittia ja gneissia), mutta monin paikoin on myöskin muita vuorilajia, niinkuin *kalkkikiveä*. Vuoriperustaa lähinnä on kaikkialla järeätä soraa. Alhaisimmilla paikoilla on muita maanlajia kokoutunut kerroksiin soran päälle niinkuin savea, hiekkaa tai mutaa. Sora on sitä vastoin maanpinnalla ilmissä vuorilla ja mäkirinteillä. Senpätähden on sora vallitsevana maanlaatuna ylänkömailla, mutta savi ja muta alangoilla. Sora kasvaa hyvin metsää, mutta huonosti viljaa; savimaa on sitävastoin oivallista peltomaata. Siitä voimme helposti käsittää, minkätähden vuoriseudut ovat metsäisiä ja tasangot viljelysmaita.

Elinkeinot. Maamme tärkeimmät elinkeinot ovat *maanviljelys*, *karjanhoito*, *metsänhoito* ja *kalastus*, vähemmän tärkeät ovat *metsästy*s, *vuorityöt*, *teollisuus* ja *kaupankäynti*.

Maanviljelys ja *karjanhoito* ovat kieltämättä kansamme pääelinkeinot. Sentähden ovat viljavat rantamaat ja jokien varret tiheämmin asuttuja. Kumminkin on Suomen alueesta ainoastaan kahdeskymmenes osa viljeltyä peltoa ja viljaa ei saada maan tarpeeksi, vaan täytyy sitä useampina vuosina ostaa Venäjältä. Muutamia vuosikymmeniä sitte pidettiin vielä karjanhoitoa välttämättömänä rasituksena maanviljelykselle, mutta kun viljan hinta hyvien kulkuneuvojen kautta on vuosi vuodelta alentunut, on viime aikoina karjanhoidolle annettu yhä suurempi arvo. Niin on myöskin tehtävä, sillä maamme pohjoisen aseman tähden on viljan viljeleminen aina oleva vaaranalainen. Yksi ainoa syyshalla tekee tuhoksi viljelijän kaikki toiveet. Toisin on karjanhoidon laita. Rehukasvit, joita karja tarvitsee ravinnokseen.

eivät ole hallan arkoja, eikä niistä varsinaista katovuotta tule milloinkaan. Karjantuotteet ovat sydänmaitten maanviljelijöille melkein yksinomaisina särvinaineina. Sitäpaitsi ovat karja ja sen tuotteet erittäin tärkeitä vientitavaroita. Voita viedään maastamme ulkomaille, etenkin Venäjälle ja Englantiin, karjaa ja hevosia Venäjälle. Hallitus on kaikella tavoin koettanut edistää karjanhoidon kehittymistä perustamalla meijeri- (maitotalo) ja karjakkokouluja sekä myöntämällä edullisia lainoja meijerien perustamista varten.

Kotieläimistä ansaitsevat etenkin hevoset mainitsemista. Vaikka ne ovat pieniä ja vähemmin kauneita kuin monet muut hevosrodut, ovat ne erittäin tyytyväisiä, kestäviä ja nopeakulkuisia. Kotimainen lehmärotu on sitä vastoin huononlainen. Huono hoito ja niukka ravinto vuosisatojen kuluessa ovat ehkäisseet rodun kehittymistä. Sentähden on viime aikoina hallituksen ja yksityisten toimesta tuotettu parempirotuisia nautaeläimiä Englannista ja Hollannista. Suomessa on lehmiä yksi miljona. Suomen lampaat ovat karkeavillaisia ja laihalihaisia, sentähden on niitten parantamista varten tuotettu lampaita Englannista. Vuohia nähdään enää hyvin harvassa. Englannista on myöskin tuotu sikoja parantamaan meidän hidaskasvuaisia ja huonopililijaisia sikoja. — Lappalaisten melkein ainoa kotieläin on poro. Siitä saavat he kaikki tarpeensa, ruokansa sekä vaatteensa ja sitä käyttävät he myöskin vetämässä kuormiaan. Siipieläimiä pidetään meidän maassa kovin vähän. Enin on kanoja; hanhia ja ankoja on ainoastaan eteläosassa maata.

Karjahoidon parantaminen vaikuttaa suoranaaisesti maanviljelyksen kohottamiseen, sillä samalla kuin karjaa lisätään ja paremmin ruokitaan, saadaan enemmän ja arvokkaampaa lantaa peltoja varten. Mitä voimakkaammin taas pelto lannoitetaan, sitä runsaamman sadon se antaa ja sitä vähemmin halla voi sitä vahingoittaa. Toiselta puolen pakottaa karjan lisääminen ryhtymään heinän viljelemiseen, sillä heinät luonnollisista niityistä eivät riitä suurempaa karjaa ravitsemaan. Näin tulevat monet kosteaperäiset niityt ja rämeet raivatuiksi ja ojitetuiksi, joten nämä varsinaiset hallanpesät häviävät ja koko ympäristön ilma lämpiää. Hallitus on monella tavoin koettanut vaurastut-

taa ja saattaa maanviljelystä, tätä maamme pääelinkeinoa, paremmalle kannalle perustamalla maanviljelysopistoja ja kouluja sekä asettamalla kuhunkin lääniin agronomeja eli maanviljelysneuvoja. Kumminkin on tunnustettava että harvassa maassa Euroopassa maanviljelys on niin alhaisella kannalla kuin Suomessa. Suonviljelystä harjoitetaan enimmäkseen Pohjanmaalla ja sitä tehdäänkin nyt hyvällä menestyksellä, kun on opittu soita parantamaan vetämällä niille savea tahi hiekkaa. Itä-Suomessa on maanlaatu ylipäänsä laihaa kiviperäistä hiekkamaata, joka on vähemmän sopivaa viljellä peltona; sentähden harjoitetaan siellä laajalti kaskenpolttoa.

Ruis on enimmin viljelty viljalaji ja se onkin pidettävä kansamme tärkeimpänä elatuksena. Maamme pohjoisimmassa

Mustialan maanviljelysopisto.

osassa ruus ei kylmyyden tähden menesty; sentähden viljellään siellä ohraa, joka tarvitsee aivan lyhyen ajan kasvaaksensa ja täysin kehittyäksensä. Ohra menestyy niinkin pohjoisessa kuin Inarin järven rannoilla. Kauran viljeleminen lisääntyy vuosi vuodelta, sillä se tyytyy raakaan ja vähän muokattuun maahan. Sentähden kylvetään kauraa etenkin uudisviljelyksiin. Itä-Suomessa paistetaan kaurajauhoista leipää, »kaurakokkoa», mutta muualla Suomessa syötetään sitä kotieläimille, etenkin hevosille, sekä myydään ulkomaille.

Vehnää viljellään ainoastaan Etelä-Suomessa.

Paitsi yllämainituista viljalajeja kasvatetaan Suomessa potaatteja eli perunoita, nauriita, tattaria, herneitä ja papuja. Vaate-

tuskasveista viljellään pellavaa ja hamppua. Pellavaa kasvatetaan eniten Etelä-Hämeessä; hamppua enin Savossa ja Karjalassa.

Kasvitarhaviljelys on maassamme aivan alhaisella kannalla, paitsi etelä- ja lounaisosassa, jossa viljellään hedelmäpuita: omena-, päärynä- ja kirsikkapuita sekä marjapensaita. Itä-Suomessa viljelee maakansa melkoisesti kaalia, lanttuja ja tupakkaa. Muutoin pitää kansa kasvitarhanhoitoa jonkunlaisena hyödyttömänä herraskartanoihin kuuluvana turhamaisuutena. Metsissämme kasvaa sitävastoin paljon ja monenlaisia marjoja, jotka palkitsevat hedelmäpuiden puutetta. Mansikoita, mustikoita, puoloja, karpaloita, mesimarjoja ja suomuuramia kasvaa maassamme runsaasti. Puoloja ja mustikoita on viime vuosina alettu kaupata ulkomaille.

Metsänhoito. Puolet Suomen pinta-alasta on metsien peittävä ja kuitenkin on metsänhoito maassamme varsin huonolla kannalla, vaikka metsäntuotteet ovat hyvässä hinnassa ja niiden vienti ulkomaille tuottaa maallemme vuosittain monta miljoonaa markkaa. Valtion metsiä hoidetaan huolellisesti, mutta yksityisten metsänhoitoa voipi suorastaan sanoa metsänhaaskaukseksi. Rantamaista etenkin ovat metsät hävitetyt, niin että asukkaat monessa paikassa saavat vetää rakennus- ja polttopuita pitkien matkojen päästä sisämaasta. Honka- ja kuusimetsät ovat arvokaimmat. Metsäisimmät seudut ovat nykyään maan koillisessa osassa. Hämeestä, jossa ennen oli suuria metsiä, ovat ne nykyään suurimmaksi osaksi hakkuutetut ja myydyt.

Synkissä hiljaisissa metsissä on talvella tukinvedon aikaan vilkas elämä. Satoja hevosia ja miehiä on tukkia vetämässä metsistä jokien ja järvien rantamille. Kevään tultua ja jäiden sulattua vieritetään tukit veteen ja uitetaan jokia ja järviä myöten lähellä merenrantaa oleville sahoille, joissa ne nulosvientiä varten sahataan lankuiksi ja laudoiksi. Halkojakin myydään sekä kaupunkeihin että ulkomaalle.

Oulunjärven ympäristössä harjoitetaan suurta tervanpolttoa.

Paitsi edellämainittuja puulajia, honkia ja kuusia, kasvaa yleisesti Suomessa koivuja, leppiä, haapoja, pajuja, pihlajia, tuomia, raitoja ja katajia. Eteläosassa maata tavataan paikoittain myöskin vaahteroita, lehmuksia ja tammia. Kuusi kasvaa vielä eteläpuolella

Inarin järveä, petäjiä ja koivuja vähän pohjoisempana. Kaikkein pohjoisimpana ei kasva mitään puuta.

Kalastusta harjoitetaan sekä meren rannikoilla että sisävesissä. Tuhannet perheet saavat sillä elatuksensa. Merestä pyydetään etenkin haileja, joita Länsi-Suomessa sanotaan silakoiksi, sisämaan järvistä muikkuja, särkiä, kuoreita, lahnoja, siikoja, ahvenia, haukia, kuhia ja mateita. Suurimmista, varsinkin Pohjanmaan joista saadaan paljon lohia. Sitämyöten kuin maa tulee tiheämmin asutuksi, harjoitetaan kalastusta yhä ahkerammin ja sitä niukemmaksi käypi kalansaalis. Etelä-Suomessa pyydetään paljon krapuja.

Metsästys ynnä *kalastus* olivat muinaisina aikoina asukasten melkein ainoana elinkeinona, mutta mitä tiheämmin asutuksi maa tuli, sitä pienemmiksi tulivat metsät ja sitä enemmän väheni metsänriista. Vaikka metsänriista on vähenemään päin, viedään Suomesta kuitenkin paljon lintuja ja metsäeläinten nahkoja ulkomaille, etenkin Venäjälle. Salomaiden asukkailla on oravien ampuminen syksyllä tärkeänä sivutulona. Saaristojen asukkailla on taas hylkeitten ja vesilintujen pyynti varsin tuottava elinkeino. Petoeläimistä ovat karhu, ilves, susi, ahma, kettu, näätä, saukko eli saarva, mäyrä ja kärppä yleisiä. Kun useat näistä tekevät paljon vahinkoa kotieläimille ja hyödylliselle metsänriistalle, on hallitus sekä yksityiset kunnat määränneet tapporahoja, »hengenrikkojaisia», näiden tappamisesta. Hyödyllisiä metsäeläimiä ovat hirvi, peura, jänis ja orava sekä seuraavat linnut: metso, teeri, pyy, peltopyy, metsäkana eli riekko, joutsen, hanhi ja monenlaiset sorsalajit. Näitten lisääntymistä koetetaan edistää siten, että ne pesimisaikana ovat rauhoitettut.

Vuoritöitä harjoitetaan Suomessa varsin vähän. Rautaa löytyy kuitenkin monessa paikoin; sitä valmistetaan rautamalmista, jota enimmäkseen nostetaan järvistä ja soista; vähin louhitaan sitä myöskin parista vuorikaivoksesta. — Vuorikaivos on aukko maan sisässä, joka on louhittu metallien tai kivihiilen saantia varten. Kaivoksissa on paljon käytäviä eri suuntiin. Aukon suu on kapea, melkein kuin kaivo; siitä mennään kaivokseen tikapuita myöten tai lasketaan ihmisiä korissa alas. Kaivoksessa on aivan pimeä, niin että aina täytyy käyttää lamp-

puja tai tulisoihituja työskennellessä. — Vaikka Suomessa valmistetaan paljon rautaa, tuodaan kumminkin vuosittain rautatavaroita suuressa määrässä ulkomailta. Terästä, joka on muutama rautalaji, on viime aikoihin asti ollut vaikea valmistaa Suomen malmista, sillä tämä sisältää sivuaineita, jotka tekevät teräksen hauraaksi. Suurimmat rautatehtaat ovat Fiskars'in tehdas Uudellamaalla ja Värtsilän tehdas Karjalassa. Vaskea saadaan Pitkärannasta Karjalassa sekä vähemmässä määrässä Orijärven kaivoksista Uudellamaalla. Pitkärannassa löytyy myös tinaa ja vähin hopeaa. Kultaa huuhdotaan Lapinmaalla Ivalonjoesta, jonka hiekassa on kultajyväsii. Kalkkia löytyy joka maakunnassa; marmoria Ruskealassa, rapakiveä monessa paikassa varsinkin Karjalassa. Vuokatin vuoresta Sotkamossa saadaan vuolukiveä.

Teollisuus. Useimmat luonnontuotteet, niinkuin viljat, rauta ja puutavarat eivät semmoisenaan kelpaa ihmisten käytettäviksi ja sanotaan niitä sentähden raaka-aineiksi. Viljaa täytyy jauhattaa jauhoksi ja leipoa leiväksi, raudasta takoa veitsii ja kirveitä j. n. e. Tätä tointa sanotaan raaka-aineitten jalostuttamiseksi, ja kaikkea mitä tässä tarkoituksessa tehdään **teollisuudeksi**. Teollisuus jakautuu **tehdasliikkeesen** ja **käsiteollisuuteen**. Tehtaissa jalostutetaan raaka-aineet suuressa määrässä koneiden avulla.

Teollisuus ei täytä läheskään maan tarvetta, vaikka se viime aikoina on melkoisesti edistynyt. Useampia tehtaita käytetään vesivoimalla, jonkatähden ne sijaitsevat koskien varsilla. Sahalaitoksia lankkujen ja lautojen sahaamista varten löytyy paljon. Sahaaminen onkin Suomen tärkein teollisuuslaji. Paperiteollisuus on viime vuosina edistynyt tavattomasti: paperi on nykyään tärkeimpiä vientitavaroitamme ja vetää se hyvytensä puolesta vertoja parhaimmalle ulkomaalaiselle paperille. Paitsi tavallista paperia on ruvettu valmistamaan paperia puusta puuhiomoissa. Rautatehtaissa ja valssilaitoksissa valmistetaan takorautaa, josta sitten konepajoissa ja valimoissa tehdään monellaisia kapineita, niinkuin höyrylaivoja, koneita ja maanviljelyskaluja. Suurimmat konepajat ovat Turussa, Helsingissä ja Varkaudessa. Laivaveistämöjä löytyy myös monta, etenkin Poh-

janmaalla ja Etelä-Suomessa. Maasta saadaan myöskin raaka-aineita lasi- ja posliinitehtaisiin. Villakehruu- ja puuvillakehruutehtaissa ja kutimoissa valmistetaan lankoja ja kankaita. Puuvillaa tuodaan meille ulkomailta. Villatehtaisiin ei saada villoja kylläksi omasta maasta, vaan tuodaan paljon villoja maahan Englannista. Nahkatehtaisiin tuodaan nahkoja suureksi osaksi muista maista. Paitsi näitä on maassamme vielä tupakka-, sokuri- ja ruutitehtaita. Suomen tärkeimmät tehdaskaupungit ovat Tampere, Helsinki ja Turku.

Kotiteollisuutta harjoitetaan etenkin Pohjanmaalla ja Turun läänissä. Kansa käyttää enimmäkseen kotona kudotuita vaatteita ja valmistaa itse maanviljelys- ja ajokapineensa. Kotiteollisuutta on sillä suuresti edistetty, että käsityöt ovat määrättyt opetusaineeksi kansakouluissa.

Sisämaan *kauppaa* edistävät hyvät maantiet, rautatiet ja kanavat, mutta se on vähemmän vilkas. Ulkomainen kauppa on tärkeämpi. Maan etevimmät vientitavarat ovat laudat ja lankut, voi, paperi, karja, hevoset ja metsälinnut. Tärkeimmät tuontitavarat ovat viljat, sokeri, kahvi, kankaat, rauta- ja terästavarat, tupakka, suola, puuvilla ja viinit. Kauppalaivastossa on lähes 21,000 alusta, joista noin kymmenes osa on höyrylaivoja.

Suomenmaan kanavista ovat tärkeimmät: *Saimaan kanava*, joka välittää liikettä Saimaan ja Suomen lahden välillä ja laskee Viipurin kaupungin läpi; se on lähes 60 kilometrin pituinen ja siinä on 28 sulkua. *Pielisten kanava*, joka yhdistää Pielisjärven Pyhäselkään. *Vääksyn kanava* Päijänteen ja Vesijärven välillä.

Läpi koko Suomenmaan ristelevät maantiet. Paitsi näitä on maassamme rautateitä, joista vanhin on Helsingin-Hämeenlinnan rata. Siitä jatkuu rata pohjoiseen päin Tampereen kautta Ouluun. Tästä radasta eroaa monta haaraa, jotka yhdistävät toisiinsa Helsingin, Viipurin, Pietarin, Sortavalan, Joensuun, Hämeenlinnan, Tampereen, Porvoon, Tammisaaren, Hankoniemen, Turun, Porin, Vaasan, Oulun, Kotkan, Mikkelin ja Kuopion kaupungit.

Suomen raha on 1 markka = 100 penniä.

Asukkaat. Suomessa on 2 milj. 500 tuh. asukasta. Näistä on enin osa eli yli 2 miljoonaa suomalaisia. He kuuluvat

suomalais-ugrilaiseen kansakuntaan ja jakautuvat kahteen heimokuntaan, karjalaisiin ja hämäläisiin. Karjalaiset asuvat suurimmassa osassa Suomea, sen itäpuolella aina Uuteenmaahan, Hämeeseen ja Pohjanmaalle asti. He ovat luonteeltaan vilkkaita, ystävällisiä ja taipuvia kaupankäyntiin. Hämäläiset asuvat maamme lounaisessa osassa; he ovat luonteeltaan hitaampia, umpimielisiä, mutta erinomaisen kestäviä työssä ja harjoittavat maanviljelystä pääelinkeinonaan.

Lappalaiset elävät maamme pohjoisimmassa osassa, Lapissa, elättäen itseään poronhoidolla ja kalastamisella. Muinaisina aikoina elivät he kaikkialla Suomenniemellä, mutta suomalaisten muutettua tänne, täytyi lappalaisten väistyä heidän tieltään yhä pohjoisempaan.

Paitsi näitä asuu maassamme muitakin kansoja; niistä ovat lukuisimmat ruotsalaiset, joita on yhteensä noin 300 tuhatta henkeä. Ruotsalaiset ovat muinaisina aikoina muuttaneet siirtolaisina Suomeen ja asettuneet Ahvenanmaan saaristoon, Uudenmaan ja Etelä-Pohjanmaan rantapitäjiin. Vähäinen joukko venäläisiä ja saksalaisia asuu enimmäkseen kauppiaina kaupungeissa. Mustalaisia kuljeksii kerjäten ympäri etenkin maan itä-osassa, ollen suurena rasituksena maalle.

Suomi on harvaan asuttu maa. Jos asukkaat olisivat taasisesti jaetut yli koko maan, tulisi ainoastaan 7 henkeä kullekin neliökilometrille. Mutta maa ei ole yhtä tiheästi asuttua kaikkialla. Tiheämmästi asutut ovat lounaiset ja eteläiset osat; pohjoisosä on harvimmasti asuttu.

Uskonto ja Sivistys. Suomenmaan valtiokirkko on evankelis-luterilainen ja tähän kuuluu enin osa maan asukkaita. Venäläiset ja osa karjalaisia, lähellä Venäjän rajaa, tunnustavat kreikkalais-katolista uskontoa.

Suomenmaan korkein oppilaitos on keisarillinen Aleksanterin yliopisto Helsingissä. Korkeampaa sivistystä varten on useampia suomenkielisiä ja ruotsinkielisiä lyseoita, tyttökouluja sekä yhteiskouluja.

Kansansivistystä varten on perustettu kuusi kansakoulunopettaja-seminaaria ja vakinaisia kansakouluja alkaa olla useammissa kunnissa, suuremmissa jo useampiakin. Kansanopistoja

on viime vuosina perustettu useita. Lukutaito on vanhuudestaan ollut yleinen.

Sitäpaitsi on maassamme vielä joukko ammattikouluja ja tieteellisiä seuroja. Edellisistä mainittakoon polyteknillinen opisto Helsingissä. Suomessa harjoitetaan myös kaunotaiteita. Etenkin rakastaa suomalainen laulua, ja kansanlauluja löytyy runsaasti. Nyt on jo olemassa lauluseuroja ja soittokuntia maaseuduillakin.

Hallitusmuoto. Suomi on suuriruhtinaskunta. Venäjän keisari on Suomen suuriruhtinas, ja Suomi on erottamaton osa Venäjän keisarikunnasta. Suuriruhtinas hallitsee maata sen omien lakien mukaan. Sellaista hallitusmuotoa, jossa hallitsija ja kansan edusmiehet yhdessä säätävät lakeja, sanotaan perustuslailliseksi hallitusmuodoksi. Suomi on perustuslaillinen valtio. Hallintoa hoitaa hallitsijan nimessä keisarillinen senaatti, jonka puheenjohtajana on kenraalikuvernööri. Suomen asioita esittää hallitsijalle Pietariin asetettu ministerivaltiosihteerin virasto, jonka esimiehenä on ministerivaltiosihteerin. Säätäjä on neljä: aatelis-, pappis-, porvaris- ja talonpoikaissäädyt. Hallitsija kutsuu säädyt valtiopäiville Helsinkiin joka kolmas vuosi säätämään lakeja ja määräämään veroja; mutta nämä saavat laillisen voiman vasta sitten kun suuriruhtinas ne allekirjoituksellaan vahvistaa.

Suomi jaetaan: 1) *hallinnon* suhteen kahdeksaan kuvernöörien hoidettavaan lääniin, jotka ovat Uudenmaan, Turun ja Porin, Hämeen, Viipurin, Mikkelin, Kuopion, Vaasan ja Oulun läänit; 2) *lainkäytännön* suhteen: Turun, Viipurin ja Vaasan hovioikeuspiireihin; 3) *kirkollisessa* suhteessa: Turun, Porvoon, Savonlinnan ja Oulun hiippakuntiin; 4) *historiallisessa* suhteessa yhdeksään maakuntaan, jotka ovat Varsinais-Suomi, Ahvenanmaa, Satakunta, Uusmaa, Häme, Karjala, Savo, Pohjanmaa ja Lappi.

Sotaväki. Valtaistuimen ja isänmaan puolustukseksi jokainen miespuolinen suomalainen on asevelvollinen, kun tulee 21 vuoden ikäiseksi. Arvanheiton kautta kutsutaan tarpeellinen määrä asevelvollisia *vakinaiseen* väkeen.

Kaikki muut asevelvolliset kuuluvat *reserviin*. *Nostoväkeen* luetaan kaikki vakinaisessa tahi reservissä aikansa palvelleet

asevelvolliset kunnes täyttävät 40 vuotta. Vakinaista sotaväkeä on *henkivartijain tarkka-ampujapataljoona* Helsingissä, *8 tarkka-ampujapataljoonaa*, yksi kunkin läänin pääkaupungissa, sekä *rakunarykmentti* Lappeenrannassa.

Suomen läänit.

Uudenmaan lääni

on pienin mutta tiheimmin asuttuja läänejä maassamme. Se ulottuu pitkin Suomen lahden rantaa Kymijokeen asti idässä. Tähän kuuluu suurin osa Uttamaata ja vähäinen osa kaakkoista Hämettä. Rannikolla on runsaasti niemiä ja lahtia sekä suuri ja kaunis saaristo. Pintamuodostukseltaan on maa jokseenkin epätasaista, mutta laadultaan suurimmaksi osaksi viljavaa savimaata, joka on hyvin viljeltyä. Hedelmäpuista viljellään yleisesti omena-, päärynä-, luumu-, kriikuna- ja kirsikkapuita. Merestä pyydetään hailia ja kilohailia; Kymijoesta lohta. Länsiosassa löytyy useampia rautaruukkeja ja kalkkipolttimoja. Tämä on pienin kaikista lääneistä; mutta se on tiheämmin asuttu kuin mikään muu lääni. Asujamet ovat hämäläisiä ja ruotsalaisia.

Kaikki kaupungit sijaitsevat Uudenmaan maakunnassa meren rannalla.

Helsinki, maan ja läänin pääkaupunki, on Suomenmaan väkirikkain ja kaunein kaupunki. Siinä on kenraalikuvernöörin asunto, keisarillinen senaatti ja keskusvirastot. Valtiopäivät kokoontuvat myöskin täällä. Aleksanterin yliopisto, useampia oppilaitoksia sekä monta seuraa tieteitä ja taiteita varten. Täällä on kallisarvoisia taidekokoelmia ja kirjastoja. Helsingissä painetaan enemmän kuin puolet koko maassa ilmestyvistä sanomalehdistä ja kirjoista. Kaupunki on kauniilla paikalla ja komeasti rakennettu ja sillä on kaksi hyvää satamaa. Tuontitavarain suhteen on sen kauppa suurin maassamme. Tehtaita löytyy useampia, joista mainittakoon: 2 konepajaa, sokeri-, posliini- ja useampi tupakkitehdas. 80,000 asukasta. Ulkopuolella kaupunkia on *Kaivopuiston* kylpylaitos, Töölön ja Kaisaniemen ihanat puistot sekä Sörnäsän lastauspaikka.

Viapori, erittäin vahva linnoitus, on rakennettu seitsemälle saarelle puolen peninkulman päähän Helsingistä merelle päin. Täällä on osa Venäjän sotalaivastoa.

Porvoo, Porvoonjoen suussa, on piispan asutopaikka. Runoilija Runebergin koti. Kauppa on hyvänlainen. 4,700 asukasta.

Loviisa. Uudenmaan itäisin kaupunki, on vilkkaanlainen kauppakaupunki. Hyvä kylpylaitos.

Merellä puolella sataman suussa on **Svartholman** linnan rauniot.

Tammisaari, Hankoniemen itäpuolella, on tunnettu oivallisista kilohaileistaan. Täällä on ruotsinkielinen kansakouluseminaari naisopettajia varten.

Hankoniemi, maamme eteläisin kaupunki, on vasta perustettu kauppasatama. Kun sen satama pysyy sulana suurimman osan vuotta, useasti koko talven, niin on se aina kaupunki, joka talvisaikana välittää höyrylaivaliikettä Suomen ja ulkomaiden välillä. Sieltä viedään ulkomaille paljon voita. Täällä on myöskin kylpylaitos. 3,700 asukasta.

Bogskärin majakka.

Fiskars, Pohjan pitäjässä, on rauta- ja terästakeiden tehdas; **Mustio**, Suomen vanhin rautatehdas Karjan pitäjässä. Historiallisessa suhteessa merkittävä paikka on **Raaseporin** linnan jäänökset.

Turun ja Porin lääni

on maamme lounaisin osa ja sisältää Varsinais-Suomen, läntisen Satakunnan ja Ahvenanmaan. Lounaisosassa lääniä on ilmeisempi kuin muualla maassamme. Varsinais-Suomen eteläinen ja lounainen osa sekä saaristo ovat ihanimpia ja parhaiten viljeltyjä seutuja Suomessa. Täällä menestyy vehnän viljelys

ja hedelmäpuiden hoito oivallisesti. Tehdasteollisuutta sekä kotiteollisuutta harjoitetaan suuressa määrässä. Etenkin kudotaan puuvillakankaita ja valmistetaan puuastioita ja huonekaluja.

Satakunta on enimmäkseen viljavaa tasankoa, mutta pohjoisosassa on kankaita ja soita. Reposaarelta saadaan mustaa marmoria.

Ahvenanmaahan kuuluu yksi suurempi saari, *Ahvenan mantere*, noin 80 pienempää asuttua saarta sekä lukemattomia kallioita ja luotoja. Sen rajana lännessä on *Ahvenan meri* ja idässä

Kihti (Skiftet), joka erottaa Ahvenan saariston Suomen saaristosta. Maa on epätasaista ja vuorista, mutta osaksi hyvin viljavaa. Ahvenalaiset ovat rohkeita merimiehiä, jotka elättävät itseään kalastamisella, hylkeitten pyynnillä ja meriliikkeellä.

Läänin asujamet ovat suurimmaksi osaksi hämäläisiä, mutta Ahvenanmaalla ja Varsinais-Suomen eteläisessä osassa asuu ruotsalaisia.

Kaikki kaupungit ovat merenrannalla.

Varsinais-Suomessa:

Turku, Aurajoen varrella,

on maamme vanhin kaupunki sekä entinen pääkaupunki. Turussa on hovioikeuden, arkkipiispan ja lääninkuvernöörin asunto. Täällä on Talousseura, Piipiasseura, useampia kouluja sekä monenlaisia tehtaita. Turku on lähinnä Helsinkiä maamme tärkein kauppakaupunki. Kaupungin merkillisin rakennus on vanha tuomiokirkko. 35,000 asukasta.

Lähellä kaupunkia on maan vanhin linna, Turun linna. Lähistössä on *Ruissalon* ihana saari täynnä huviloita ja tammi-puistoja.

Naantali, Itämeren rannalla, on pieni kaupunki, jossa valmistetaan paljon kankaita ja villaneuloksia. Täällä on savikylpylaitos.

Turun tuomiokirkko.

Uusikaupunki harjoittaa suurta rahtiliikettä sekä kauppaa puuastioilla. Hyvä satama ja suuri kauppalaivasto. Tästä kulkee merenalainen sähkölennätinlanka Ruotsiin. 4,000 asukasta.

Salo, kauppala Uskelassa. **Daalin** konepaja on Kemiön saarella.

Satakunnassa:

Pori, Kokemäen joen rannalla, on maamme suurimpia kaup-pakaupunkeja. Laivaliike on suurenlainen; ulkomaille viedään paljon puutavaroita sekä karjantuotteita. Konepaja. Kaupungin ulkosatama on **Reposaari**. 13,000 asukasta.

Rauma, meren rannalla, harjoittaa suurenlaista puutavara-kauppaa. Rauman pitsit ovat tunnettuja hyvyystään. Suomenkielinen kansakoulu-seminaari miesopettajia varten. 4,100 asukasta.

Ikaalisten kauppala Kyrösselän rannalla.

Ahvenanmaalla:

Maarianhamina, pieni, mutta vilkas merikauppakaupunki, jonka asukkaat elävät kaupalla ja kalastuksella. Suositettu kylpylaitos.

Hämeen lääni.

Lounais-osa Hämettä, itäinen Satakunta ja vähäinen osa luoteista Uttamaata muodostavat Hämeen läänin. Läänin pohjoinen ja itäinen osa ovat täynnä korkeita vuoria; eteläpuoli on tasaisempi ja hyvin viljelty. Suuret järvet täynnä tuhansia saaria ja salmia, kirkkaat joet ja korkeat kosket tekevät Hämeen maisemat ihanimmiksi ja viehättävimmiksi maassamme. Tässä tahdomme mainita luonnonihanuuksistaan kuuluisaksi tulleen **Kangasalan harjun**. Maanviljelys on ylipäänsä hyvällä kannalla, etenkin eteläosassa, jossa kasvaa viljaa myytäväksikin. Täällä kasvatetaan runsaasti hyvää pellavaa. Metsät ovat viime aikoina tolkkuttoman myymisen kautta melkoisesti vähenneet. Karjanhoito on paikoittain hyvä. Tehdasteollisuutta harjoitetaan varsin suuressa määrässä. Asujamet ovat hämäläisiä.

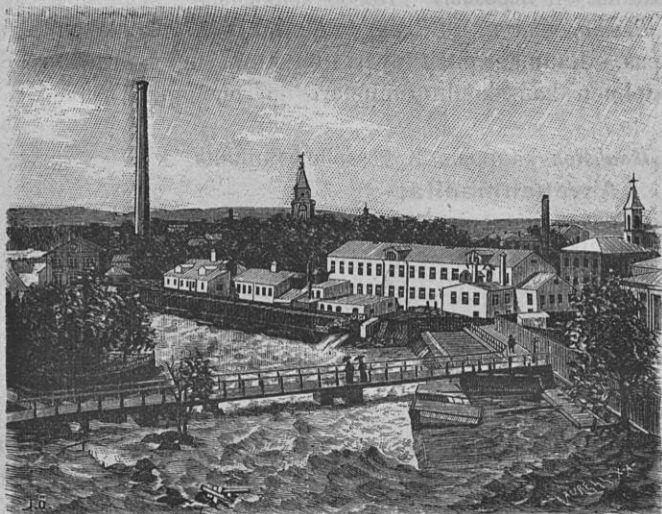
Hämeessä:

Hämeenlinna, Vanajan pitäjässä, kuvernöörin asunto. Lähellä kaupunkia on kaunis puisto ja vanha linna, joka Turun linnan jälkeen on vanhin maassamme. 5,300 asukasta.

Tammelan pitäjässä: *Mustialan* maanviljelysopisto ja *Forssan* puuvillatehdas. Janakkalassa, *Tervakosken* paperitehdas. Lammien pitäjässä, *Evoisten* metsänhoito-opisto. *Lahden* kauppala Vesijärven eteläpäässä.

Satakunnassa:

Tampere, ihanalla paikalla Näsijärven ja Pyhäjärven välillä, on lähinnä Helsinkiä maamme suurin tehdaskaupunki. Tehtaista maanitakoon puuvilla-, liina-, verka- ja paperitehtaat. 27,000 asukasta.

Tampereen paperitehdas.

Viipurin lääni

käsittää eteläisen ja kaakkoisen Karjalan, osan eteläistä Savoa ja vähäisiä osia Hämettä ja Uuttamaata. Maa on epätasaista, laadultaan laihaa, hiekka- ja kiviperäistä, jonkatähden kaskenpolttoa harjoitetaan yleisesti. Kymijoen, Vuoksen ja Laatokan rannikot ovat kumminkin viljavia, paikoittain hyvinkin viljavia ja luonnonihania, niinkuin Laatokan luoteisrannikko ja Saimaan kanavan seudut. Maanviljelys, karjanhoito ja kotiteollisuus ovat vielä huonolla kannalla. Paljon viljaa ja teollisuustavaroita tuodaan vuosittain Venäjältä. Tehtaita on monta, etenkin sahoja läänin

eteläosassa. Vuorista saadaan marmoria, kalkkia ja graniittia. Sortavalan ja Viipurin seudun talonpojat ovat taipuneet rahdintekoon ja harjoittavat tätä elinkeinoa niin suurella hartaudella, että tuntuvaksi vahingoksi itselleen useinkin jättävät maanviljelystyöt tekemättä. Karjalaisella on suuri taipumus ja halu kaikenlaiseen kaupitsemiseen. Kalastus Suomen lahdessa, Laatokassa, Kymijoessa ja Vuoksessa on suuriarvoinen. Viipurin läänistä viedään paljon rautaa, vaskea, pajunkuoria, hevosia, lehtiä sekä voita Venäjälle. Asukkaat ovat karjalaisia. Lännessä on vähäinen luku ruotsalaisia.

Karjalassa:

Viipuri, Viipurin lahden rannalla Saimaan kanavan suussa, on maamme suurin kauppakaupunki vientitavarain suhteen. Täältä viedään ulkomaille varsinkin puutavaraa. Viipuri on hovioikeuden ja lääninhallituksen sijapaikka. Useita kirkkoja ja kouluja sekä muutamia tehtaita. Viipurin rinkelit ovat kuuluisia. Viipuri on Suomen vanhimpia kaupunkeja. Vanha rappiolle joutunut linna oli ennen aikaan komeimpia Suomessa. 24,000 asukasta. **Uuras** on Viipurin ulkosatama. Lähellä kaupunkia on erinomaisen ihana puisto: **Vanha Viipuri** eli **Monrepos**.

Käkisalmi, Vuoksen pohjoisen suuhaaran varrella, on vanha linnoitus. Harjoittaa parkki-, voi- ja jauhokauppaa Venäjän kanssa.

Sortava, Laatokan pohjoisrannalla, tekee kauppaa Venäjän kanssa. Ympäristöt ovat erittäin luonnonihanat.

Kymölässä, kaupungin läheisyydessä, on täydellinen suomenkielinen mies- ja naisseminaari.

Valamo ja **Konevitsa**, kreikanuskoisia luostareja Laatokan saarilla. Valamo on hyvin viljelty ja ihanimpia paikkoja maas-

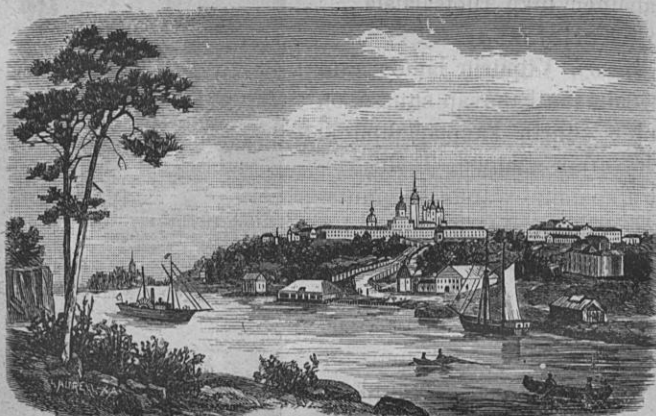
Väinämöisen kuvapatsas Monrepos puistossa.

samme. *Pitkäranta*, Impilahden pitäjässä, on suuri vaski- ja tinakaivos, jossa myöskin valmistetaan lasiteoksia ja oivallista punamultaa. *Ruskeala*, marmorilouhos, samannimisessä pitäjässä. *Kurkijoki*, kauppala ja maanviljelysopisto. *Pyterlahti*, graniittilouhos Virolahdella.

Uudellamaalla:

Hamina, Suomen lahden rannalla. Maamme ainoa kadettikoulu, jossa suomalaisia upseereja valmistetaan.

Kotka, saarella Kymijoen itäisen suuhaaran edustalla, on äskettäin perustettu kaupunki, jolla on suuri sahaliike. Sen sata-

Valamon luostari.

massa käy melkein yhtä paljon ulkomaalaisia laivoja kuin Viipurin satamassa. 5000 asukasta.

Savossa:

Lappeenranta, kauniilla paikalla Saimaan etelärannalla. Kylpylaitos. Tänne kokoutuu Suomen sotaväki harjoituksia varten ja tänne on sijoitettu Suomen ensimmäinen ratsuväki.

Mikkelin lääni.

Tähän kuuluu keskinen Savo ja itäinen Häme. Se on täynnä lukemattomia järviä, jotka peittävät enemmän kuin neljännosen osan sen pinta-alasta. Maa on epätasaista sekä laadultaan kiviperäistä, laihaa hiekkamaata. Peltoviljelyksen rinnalla

harjoitetaan kaskenpolttoa ja suonviljelemistä. Tattaria viljellään paljon. Rautaruukkeja on muutamia ja suurta sahaliikettä harjoitetaan. Maanviljelyksen jälkeen ovat karjanhoito ja kalastus tärkeimmät elinkeinot. Hevosia kasvatetaan myyntiä varten. Kotiteollisuus on tyydyttävämmällä kannalla kuin useassa muussa läänissä. Aasukkaat ovat karjalaisia.

Savossa:

Mikkeli, Saimaan lahden rannalla, on läänin pääkaupunki. *Savonlinna* on rakennettu Haukiveden ja Pihlajaveden väli-

Punkaharju.

selle saarelle. Piispan asunto. Kylpylaitos. Lähellä kaupunkia saarella on vanha *Olavinlinna*.

Punkaharju, pitkä kaitainen harjanne Puruveden ja Pihlajaveden välillä, on tullut maanmainioksi luonnonihanuudestaan.

Hämeessä:

Heinola, Jyrängönkosken varrella, kauniilla paikalla.

Kuopion lääni

sisältää Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Koillis-Hämeen. Siinä on paljon järviä, soita ja hiekkaharjanteita. Maanlaatu on hie-

kansekaista, mutta ei kuitenkaan varsin laihaa. Paikoin tavataan myös hyvänlaatuista savimaata. Viljaa saadaan omaksi tarpeeksi. Karjanhoito on sangen hyödyttävä. Täältä viedään Venäjälle paljon hevosia, lemmiä ja voita. Metsät ovat suuret pohjois- ja itäosissa ja sahaliike sentähden vilkas. Kaloja saadaan runsaasti järvistä ja joista. Oravia ja lintuja pyydetään yleisesti. Järvet ovat rikkaita rautamalmista ja sentähden onkin täällä useita rautatehtaita. Aasukkaat ovat karjalaisia.

Savossa:

Savolainen maisema.

Kuopio, kauniilla paikalla Kallaveden rannalla, on läänin- ja toistaiseksi hippakunnan hallinnon istuin. Kauppa ja laivaliike on vilkas. 10,000 asukasta.

Iisalmi, maamme nuorin kaupunki. **Varkauden** konepaja ja kauppala Leppävirran pitäjässä.

Karjalassa:

Joensuu, Pielisjoen suulla, lähettää ulkomaille etenkin puutavaroita ja voita. Suuri kauppalaivasto.

Nurmes, kauppala Pielisjärven pohjoispäässä. **Värtsilä**, suuri rautatehdas ja konepaja Tohmajärven pitäjässä.

Vaasan lääni

käsittää eteläisen Pohjanmaan, koillisen Satakunnan ja luoteisen Hämeen. Pohjanmaa on maamme avarin tasanko, joka vähitellen alenee merta kohti. Ranta on pitkältä matala ja täynnä saaria, etenkin *Merenkurkussa*. Pohjanmaalla on verrattain vähemmän järviä kuin muualla Suomessa, mutta sitävästoin juoksee sen läpi suuri joukko jokia. Eteläosa on erittäin viljavaa ja hyvin viljeltyä savimaata. Täällä kasvaa etenkin Kyrönjoen laaksossa suuriyväistä ruista (Vaasan ruista), jota riittää ulosvietetäväksi. Isonkyrön vainioita kiitetään laajimmiksi maassamme. Pohjoisosaa on laadultaan laihempaa, mutta täälläkin saadaan viljaa yli oman tarpeen. Metsistä on suuri puute. Meren rannikoilla harjoitetaan hailin- ja hylkeenpyyntiä. Pohjalaiset ovat tunnetut suuresta kätevyystään. He matkustavat ympäri maata rakentamassa laivoja ja kartanoita, vieläpä usein kaukaisiin maihinkin, niinkuin Pohjois-Amerikkaan. Asukkaat lähellä merenrantaa puhuvat ruotsin kieltä, mutta muu osa väestöä on hämäläisiä.

Hämeessä ja Satakunnassa on maa täynnä korkeita harjanteita, joitten välillä on järviä. Sentähden onkin se vähemmän sopiva maanviljelykselle. Ennen olivat metsät laajat, mutta niitä on viime aikoina suuresti haaskattu.

Pohjanmaan kaupungit ovat kaikki merenrannalla.

Nikolainkaupunki eli *Vaasa* on läänin suurin kauppakaupunki sekä hovioikeuden ja lääninhallituksen istuin. Tehtaita on useampia; suuri puuvillatehdas. Useita kouluja. 12,400 asukasta. Ulkosatamia ovat *Brändö* ja *Vaskiluoto*. Lähistössä *Korsholmin* entinen linna.

Uusikaarlepyy eli *Joensuu*, Lapuan joen suussa. Ruotsinkielinen seminaari kansakoulujen miesopettajien valmistamista varten.

Pietarsaari, Pietarsaaren pitäjässä. Harjoittaa rahtiliikettä.

Kokkola. Hyvä kauppa. Ulkosatama on *Ykspihlaja*.

Kaskinen, saarella Närpiön pitäjässä. Oivallinen satama. Harjoittaa hailinpyyntiä.

Kristiina, Lapväärtin pitäjässä. Kauppakaupunki, josta vie-dään ulkomaalle kauroja.

Seinäjoki (Östermyyra), ruutitehdas. Pohjanmaan rautatien keskuskohta.

Hämeessä:

Jyväskylä, Jyväsjärven rannalla. Täydellinen seminaari kansakoulujen mies- ja naisopettajien valmistamista varten. Jyväskylä on Keski-Suomen tukkiliikkeen keskustana.

Oulun lääni

on suurin kaikista lääneistä ja käsittää lähes puolet koko maamme

Tervavene.

pinta-alasta. Tähän kuuluu pohjoinen Pohjanmaa sekä Suomelle kuuluvat osat Lappia ja Länsipohjaa.

Pohjanmaan rannikko on tasaista Pohjan lahtea kohti kaltevaa alankoa, jonka läpi juoksee monta jokea. Tämä osa on hyvin viljavaa ja täällä tavataan maamme laajimmat niittymaot, Limingan niityt, jotka laajuutensa tähden vetävät vertoja Ison-Kyrön pelloille. Sisämaa on täynnä hiekkakankaita sekä ääretömän suuria rämeitä. Maanlaatu on laihanpuoleista ja maanviljelys hyvin epävarma hallojen tähden. Kaskenpolttoa ja

suonviljelystä harjoitetaan suuresti. Karjanhoitoa harjoitetaan hyvällä menestyksellä. Läänin sisäosissa on maamme parhaiten säilyneet metsät; täällä poltetaan paljon tervaa, jota kuljetetaan jokia myöten alas merenrannikolle. Avarissa metsissä on metsästäminen tärkeä. Metsäeläinten nahkoja myydään täältä paljon vuosittain. Rantamaat ovat metsättömiä. Kalastus on varsin tuottava sisämaan suurissa järvissä ja etenkin joissa, joista saadaan paljon lohia.

Länsipohja on Pohjanmaan sisäosien kaltainen.

Lapissa ovat Suomen korkeimmat vuoret sekä niiden välillä suuria soita, rämeitä ja kankaita. Maanviljelystä harjoitetaan Inarin järvellä asti, vaikka vähin määrin, sillä harvoina vuosina

Lappalaisia.

menestyy se kylmyyden tähden. Ohraa, nauriita ja perunoita viljellään yleisemmin. Metsämarjoja kasvaa runsaasti. Metsät ulottuvat Inarin järvelle asti. Ivalon joesta on viime aikojna huuhdottu kultaa. Alkuasukkaat, lappalaiset, ovat suomalaista sukuperää. He eivät harjoita maanviljelystä, vaan elävät kalastamisella ja porojen hoidolla. Kesäksi muuttavat lappalaiset kotansa ja poronsa tuntureille, mutta kun ilma syksyllä alkaa kylmetä, muuttavat he alas metsäseutuihin, joissa porot hankkivat niukan elatuksensa kuopimalla etujaloillaan peuranjäkäliä lumen alta. Poroista saavat lappalaiset vaatteensa ja ravintonsa; niitä he käyttävät muuttomatkoillaan vetäjinä ja kuormansa kantajina. Talvella valjastetaan poro venheenmuotoisen »ahkion« eteen. Ohjaaminen tapahtuu yhdellä ohjaksella, joka sidotaan

kiinni sarviin. Suurena rasituksena ihmisille ja eläimille ovat lukemattomat sääski- eli mäkäräparvet. Lapinmaa jaetaan seitsemään Lappiin. — Läänin asukkaat ovat karjalaisia paitsi pohjoisen Lapinmaan, jotka ovat lappalaisia.

Pohjanmaalla:

Oulu, Oulunjoen suulla, harjoittaa suurinta tervanvientä kaikista maamme kaupungeista. Suuri nahkatehdas, myllyjä ja sahoja. Täällä on lääninhallituksen istuin. 14,000 asukasta.

Raahe, Salosten pitäjässä merenrannalla. Kauppakoulu ja suomenkielinen kansakouluseminaari naisopettajia varten. 3,300 asukasta.

Kemi, Kemijoen suulla, on pieni äskettäin perustettu kaupunki.

Kajaani, Kajaanin joen varrella. Saarella virrassa Kajaanin linnan rauniot.

Länsipohjassa:

Tornio, lähellä Tornion joen suuta, harjoittaa kauppaa lohilla ja Lapin tuotteilla.

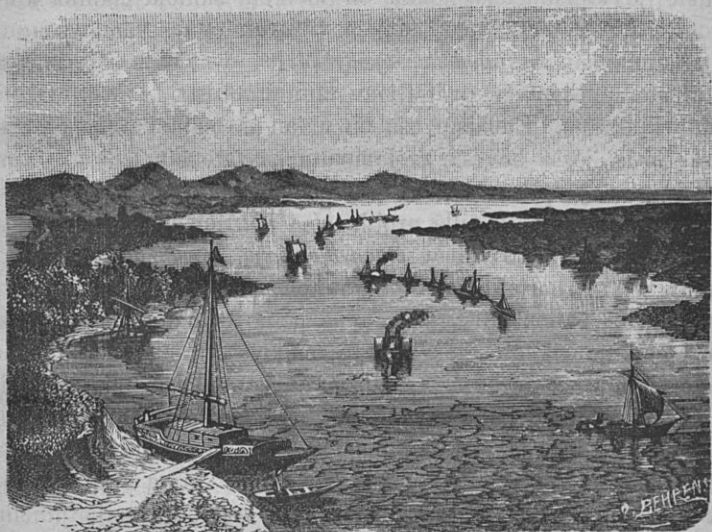
Aavasaksa, vuori Tornion joen varrella, jossa käypi paljon matkustajia kaukaisiltakin mailta katsomassa Juhannuksen aikana aurinkoa, joka täällä pohjoisessa loistaa sydänyön aikanaikin.

Venäjä.

Koko itäosa Europpaa kuuluu Venäjän valtakuntaan. Sitä rajottaa pohjoisessa *Pohjois-Jäämeri*; lännessä *Itämeri*, jonka lahdet ovat *Suomen lahti* ja *Riian lahti*; etelässä *Kaspian meri*, *Mustameri* ja *Assovan meri*. Idässä erottavat *Uralin vuoret* Europalaisen Venäjän Aasiasta. Mustaan mereen pistää *Krim'in* niemimaa.

Pinnanmuodostus. Venäjä käsittää laajan alankomaan, Itä-Europan tasangon, jossa vuoria on ainoastaan äärillä. Idässä rajalla Aasiaa vastaan ovat *Uralin vuoret*; etelässä myöskin Aasian rajalla ovat *Kaukasusvuoret*. Keskiöä tasankoa on korkeampi ja metsäinen, sitä nimitetään *Valdaiksi* eli *Volhonskin metsäksi*.

Järviä ja jokia. Vienan mereen laskee *Viena*; Itämereen *Neva* Europan suurimmasta järvestä *Laatokasta*. Laatokkaan tulee idästä *Syvärin joki Äänisjärvestä* ja etelästä *Olhovan joki Ilmajärvestä*. *Narova* tulee *Peipusjärvestä*. Neva ja Narova laskevat Suomen lahteen. Riian lahteen juoksee *Väinäjoki*. *Njemi* ja *Weiksel* laskevat Itämereen. Mustaan mereen laskevat *Dniester* ja *Dnieper*; Assovan mereen *Don*; Kaspian mereen *Volga*, joka on Europan suurin virta. Kun maa on tasankoa, on joissa ai-

Volga.

noastaan vähän koskia. Me ovat sentähden laivakululle sopivat. Jokia yhdistävät lukuisat kanavat, joten voi päästä yhtenäistä vesitietä toisesta merestä toiseen.

Ilmasto, kasvi- ja eläinkunta. Venäjällä vallitsee **man-ner-ilmasto**; talvet ovat pitkät ja kylmät, kesät lyhyet ja kuumat; sademäärä on vähäinen. Mustan meren rannikot, jotka ovat jo hyvinkin kaukana etelässä, ovat pari kuukautta talvenaikana jäässä. Kesät ovat siellä sitävästoin hyvinkin kuumat. Venäjän pohjoisimmat osat ovat kylmässä vyöhykkeessä; siellä aurinko ei kesänaikana laske moneen viikkokauteen ja talvella kestää

yötä taas yhtä kauvan aikaa. Pakkanen on siellä niin kova, että aavoilla turverämeillä, joita nimitetään *tundraksi*, kirsi eli routa ei lähde maasta koko kesänä. Siellä tietysti ei voi mitään puita kasvaa, eikä minkäänlainen maanviljelys menesty. Maata peittää peuranjäkäle ja rahkasammal. Pohjois-Jäämeressä elää mursuja, hylkeitä ja vesilintuja, rannikoilla tavataan jääkarhuja. Tundroilla on kesyttömiä peuroja, kettuja ja sopulia. Kesy peura on siellä ainoa kotieläin. Keski-Venäjän pohjoisosassa on suuria honka- ja kuusimetsiä, joissa on melkein samoja eläimiä kuin Suomessa. Eteläosassa on laajoja viljavainioita. Nämät seudut, joita nimitetään *mustanmullan-vyöhykkeeksi*, ovat niin viljavia, että jo monen miespolven ovat ilman lannoittamista tuottaneet runsaita viljasatoja. Eteläisin osa on aivan metsätöntä, ruohoa kasvavaa *aroa*, jossa hevosia ja lampaista kasvatetaan paljon. Kaspian meren ympäristö on hedelmätöntä, hiekkaista maata, jossa löytyy suolajärviä. Näillä aroilla elää anttilopeja.

Pääelinkeinot ovat *maanviljelys* ja *karjanhoito*. Vaikka maanviljelystä harjoitetaan huolimattomasti, viedään kumminkin maasta ulos paljon ruista ja vehnää, pellavaa, hamppua ja tupakkaa. Valkojuurikkaita kasvatetaan melkoisesti sokerin valmistamista varten. Kurkkuja, arbuuseja ja kaikellaisia puuhedelmiä viljellään myöskin paljon. Krimin niemimaalla on niin lämmin, että viinirypäleet ja viikunat menestyvät. Aromaille on karjanhoito tärkein elinkeino. Siellä on enemmän karjaa kuin missään muussa maassa Euroopassa. Karja käypi koko talven laitumella. Kun talvella nousee kovia lumipyryjä, kuolee usein koko karjat. Kotieläimet ovat samat kuin meillä. Aroilla on kamelejakin niiden lisäksi. *Kalastusta* harjoitetaan etenkin Volgassa ja Kaspian meressä; niistä pyydetään sampikaloja, joiden mäti on kallis kauppatavara. Pohjoisissa metsäseuduissa ammutaan paljon metsälintuja, oravia, näätä y. m. Uralin vuorissa on paljon kultaa, platinaa, vaskea, rautaa ja jalokiviä, ja siellä harjoitetaan melkoista *vuorityötä*. Suolaa saadaan Kaspian meren pohjoispuolella olevista järvistä. *Teollisuus* täyttää melkein maan tarpeen. Merkillisimmät tehdastuotteet ovat juhtinahka ja köysiteokset. *Kauppa*, etenkin sisämaassa, on vilkas. Sitä edistää purjehtimi-

selle soveliaat joet ja kanavat sekä lukuisat rautatiet. Suurille vuosimarkkinoille tulee paljon kansaa kauppaa tekemään.

Venäjän valtakunta on suurin maailmassa. Se käsittää lähes puolet koko Europasta ja enemmän kuin kolmannen osan Aasiasta tahi yhteensä lähes kuudennen osan kaikesta maasta maanpallolla. Asukasmäärä on 123 miljonaa.

European puoleisessa Venäjässä on asukkaita 102 miljonaa. Suurin osa on *venäläisiä*, jotka kuuluvat slaavilaiseen heimokuntaan. Tähän kuuluvat myöskin *puolalaiset* ja *kasakat*. Pohjois-Venäjällä asuu sitäpaitsi *suomenheimoisia* kansakuntia, niinkuin: *suomalaiset*, *virolaiset*, *samojedit* ja *tsheremissit*. Länsiosassa maata on *juutalaisia*. Mustan meren ja Kaspian meren rannoilla asuu *tataarilaisia*.

Yleisin *uskonto* on kreikkalais-katolinen. Puolalaiset ovat roomalais-katolisia, suomalaiset luterilaisia ja tataarit muhamettilaisia. Juutalaiset tunnustavat Mooseksen oppia. Venäläiset, jotka ovat pääkansana, ovat ahkeria ja käteviä, luonteeltaan hilpeitä ja vieraanvaraisia sekä hyvin mieltyneitä tanssiin ja lauluun, mutta samalla myöskin epäluotettavia.

Kansanvalistus on alhaisella kannalla; aniharvat taitavat lukea tahi kirjoittaa, sillä kouluja ei ole tarpeeksi. Korkeampaa opetusta varten on 8 yliopistoa ja useampia kymnaaseja.

Venäjän **raha** on 1 rupla = 100 kopeekkaa = 4 Suomen markkaa.

Hallitusmuoto on rajaton *keisarinvalta*. Venäjä on Euroopan suurvaltoja ja ylläpitää suuren sotaväen ja laivaston.

Venäjä jaetaan historiallisessa suhteessa seitsemään osaan: *Itämeren maakunnat*, Suomen lahden ja Riian lahden rannoilla; *Iso-Venäjä*, keskimmäinen ja pohjoinen osa; *Vähä-Venäjä*, Dnieperin ympärillä; *Länsi-Venäjä*; *Puola*, läntisin osa; *Etelä-Venäjä* ja *Itä-Venäjä*.

Itämeren maakunnat

ovat *Inkerinmaa*, *Vironmaa*, *Liivinmaa* ja *Kuurinmaa*. Ne rajoittuvat pohjoisessa Laatokkaan, Suomeen, Suomen lahteen ja Itämereen.

Kaupungeja: *Pietari*, Nevajoen suulla, on nykyinen pääkaupunki ja keisarin asunto. Se on komeimmin rakennettuja

kaupunkeja Europassa ja Venäjän tärkein kauppakaupunki, joka viepi ulos etenkin ruista, pellavaa ja nahkoja. Kauneimmat rakennukset ovat *Isakinkirkko*, *Talvilinna* ja *Eremitagi*. 1 milj. asukasta. — *Kronstatti*, saarella Suomen lahdessa, on Pietarin ulkosatama ja vahvasti linnoitettu sotasatama. *Tartonlinna* (Dorpat), yliopisto. *Tallinna* (Rääveli), Suomen lahden rannalla ja *Riika*, Väinäjoen varrella, harjoittavat vilkasta merikauppaa.

Iso-Venäjä

on Venäjän valtakunnan keskimmäinen ja pohjoisin osa, joka ulottuu Jäämereen pohjoisessa.

Kaupunkeja: *Arkangeli*, Vienan meren rannalla, harjoittaa vilkasta viljan ja metsätuotteiden kauppaa. *Moskova*, Volgan sivuhaaran varrella, on valtakunnan entinen pääkaupunki, jossa keisarit vielä nykyaikanakin kruunataan. Moskova on Venäjän suurin tehdaskaupunki. Sen keskellä keisarin linna, *Kreml*. 830 tuh. asukasta. *Nishnij-Novgorod*, Volgan varrella, harjoittaa suurta kauppaa. Aasiasta tuodaan kuuluisille Nishnij-Novgorodin markkinoille myytäväksi teetä, turkiksia y. m. *Tuulassa*, Volgan syrjäjoen varrella, on valtakunnan suurin kivääritehdas.

Vähä-Venäjä,

keskisen Dnieperin varrella, on viljavimpia seutuja Venäjällä. Asujamia sanotaan *Malorosseiksi* eli Vähävenäläisiksi.

Kaupungeista ovat suurimmat: *Kijew*, Dnieperin varrella, muinoin valtakunnan pääkaupunki; täällä on kuuluisa luostari, johon vuosittain vaeltaa toivioletkeläisiä. Kijew on Venäläisten pyhä kaupunki. *Poltava*, sotatappelu vuonna 1709.

Länsi-Venäjä,

valtakunnan länsiosa, sisältää *Litvan* ja *Valkean-Venäjän*.

Suurin *kaupunki* on *Vilna*, joka on tärkeä kauppakaupunki.

Puola,

entinen kuningaskunta Puola, on Venäjän läntisin maakunta. Aasukkaat ovat puolalaisia ja kaupungeissa sen lisäksi paljon juutalaisia.

Kaupungeista mainittakoon *Varsova*, Puolan entinen pääkaupunki, Weikselin varrella, suuri tehdaskaupunki.

Etelä-Venäjä

on Venäjän eteläisin osa, Mustan ja Assovan meren rantamaa. Asukkaat ovat kasakoita.

Kaupunkeja: *Odessa*, Mustan meren rannalla, harjoittaa suurta viljakauppaa ja on valtakunnan toinen merikaupunki.

Itä-Venäjä

on Venäjän itäisin osa, Volgan keski- ja alajuoksun ympärillä.

Kaupunkeja: *Astrahan*, Volgan suulla, harjoittaa kauppaa Aasian kanssa. Suurenmoinen kalastus. Tunnettu oivallisista viinirypäleistään. *Kasan*, Volgan varrella, Siperian kauppatrien lähtökohta.

Skandinaavian niemimaa

on Europan suurin niemimaa. Sitä ympäröivät meret ja merenlahdet. Pohjoisessa on *Pohjois-Jäämeri*, lännessä *Atlantin meri* ja *Pohjan meri*, lounaispuolella *Skagerrak*, *Kattegat* ja *Juutin rauma*, itäpuolella *Itämeri* ja *Pohjan lahti*. Koillisessa on Skandinaavian niemimaa yhteydessä mannermaan kanssa ja rajoittuu *Suomeen* ja *Venäjään*.

Pinta-alaltaan on niemimaa noin kaksi kertaa niin suuri kuin Suomenmaa.

Rannikot ovat hyvin vaihtelevia. Pohjoisessa ja lännessä on ranta äkkijyrkkä ja meren rikkiuurtama, sen edustalla on lukemattomia saaria ja kareja, ja korkeiden tunturien välissä on kapeita ja pitkiä, maan sisään tunkevia lahtia, eli *vuonoja*. Merkillisimmät niistä ovat pohjoisessa *Varangin vuono*, lännessä *Vestfjord* eli *Länsivuono*, *Trondhjemin vuono*, *Sognevuono* ja *Hardangerin vuono*; etelässä on *Kristianian vuono*. Vestfjordin ulkopuolella on *Lofotin saaret*. Eteläinen ja kaakkoinen ranta on matala ja ilman saaria. Sitä vastoin on itäinen rannikko vuorista ja sen

edustalla on enemmän saaria. Yksinäisinä Itämeressä on kaksi suurta saarta: *Ölanti* ja *Gotlanti*.

Pinnanmuodostuksen puolesta voi Skandinaavian niemimaan jakaa kolmeen pääosaan:

1. **Pohjois Skandinaavian ylänkö**, johon kuuluu niemimaan luoteisosa, käsittää enemmän kuin puolet koko maasta. Se on korkeavuorista ylänköä, joka lännessä jyrkästi laskeutuu mereen. Itään ja kaakkoon päin se alenee loivasti. Vuoriston pohjoisin osa on saanut nimen *Kölen*, keskimäinen *Dovrefjeld* ja eteläinen *Langfjeldene*. Skandinaavian korkein vuorenhuippu on *Galdhöpiggen* (2,500 m.), Langfjelden pohjoisosassa. Korkeimmat seudut ovat osaksi peitetyt ikuisella jäällä ja lumella. Pohjoispuolella Sognevuonoa on Europan avarin lumiauquio, *Justedalsbräen*. Kaakkois- ja itäosassa ylänköä on matalain vuoriharjanteiden välissä pitkiä laaksoja, joissa on kapeita järviä ja jokia.

2. **Keski-Ruotsin alanko**, on ylänkömaan eteläpuolella Itämeren ja Skagerrakin välillä. Siinä on laajoja hedelmällisiä tasankoja ja joukko suuria järviä.

3. **Smälannin ylänkö** käsittää sisämaan suurien järvien eteläpuolella. Se on Suomenmaan kaltaista, matalavuorista, täynnä metsiä, soita ja pieniä järviä.

Järviä ja jokia. Skandinaavia on Suomen jälkeen järvi-rikkain maa Europassa. Pohjoisella ylängöllä on lukuisia tunturijärviä, joista alkaa joukko suuria jokia. Nämä juoksevat kaakkoon ja etelään, koska maa kallistuu sinnepäin. Useimmat laskevat Pohjan lahteen. Joet ovat hyvin koskisia ja sentähden vähemmän sopivia laivaliikkeelle, mutta ne käyttävät paljon sahoja, myllyjä ja tehtaita. Tärkeimmät joet ovat: *Tornion joki*, jonka alajuoksu on rajana Suomea vastaan, *Ängermanjoki* ja *Daljoki*, jotka kaikki laskevat Pohjan lahteen. Skagerrakiin juoksee *Glommen*; tähän yhtyy oikealta lisäjoki *Laagen* (Loogen) joka virtaa *Mjösen järven* läpi. Keski-Ruotsin alangon suurimmat järvet ovat *Venern*, *Vettern*, *Mälaren* ja *Hjelmaren*. Venernistä laskee *Götajoki* Kattegatiin; se tekee *Trollhättanputoukset*. Vettern purkaa vetensä *Motalan virran* kautta Itämereen.

Ilmasto on Skandinaavian niemimaalla hyvin erilainen eri osissa, syystä että maa on pitkä pohjoisesta etelään. Vaikka niemimaa ulottuu niin kauvaksi pohjoiseen, että sen pohjoisimassa osassa eli Finmarkissa aurinko kesällä ei laske kokonaiseen kuukauteen, on ilmasto kuitenkin niin lauhkea, etteivät pohjoisimmatkaan lahdet jäädy talvella. Syynä tähän on lämmen Golfivirta ja vienot lounaistuulet. Kesä on sitä vastoin viileä. Länsiosassa on tasainen ja kostea rantamaan ilmasto. Itäpuolella tuntureita ovat talvet kylmemmät, kesät lämpimämmät. Pohjan lahden satamat ovat monta kuukautta jäässä talvella. Sadetta on runsaasti varsinkin länsiosassa niemimaata.

Asukkaat. Suurin osa Skandinaavian niemimaan asukkaista ovat *ruotsalaisia* ja *norjalaisia*, jotka ovat likeistä sukua keskenään ja germaanilaista sukuperää. Pohjoisessa asuu myöskin *suomalaisia* ja *lappalaisia*.

Uskonto on luterilainen ja *valistus* on niin etevällä kannalla, että se ainoasti Tanskassa on korkeammalla. Kansanopetus on pakollinen. Kansakouluja on kaikkialla ja useissa paikoissa kansanopistojakin. Korkeampaa opetusta varten useita kouluja ja 3 yliopistoa.

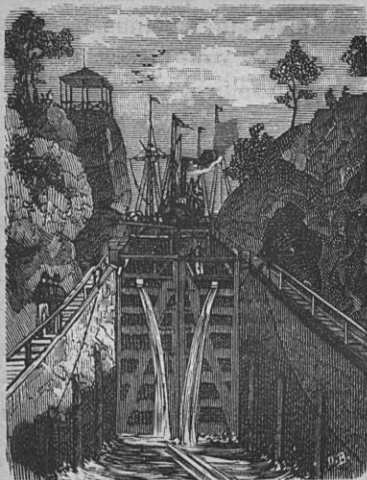
Valtakunnat. Skandinaavian niemimaa on jaettu kahteen itsenäiseen valtakuntaan, joilla on yhteinen kuningas, mutta muutoin on niillä kummallakin omat lakinsa ja oma hallituksensa. Nämä valtakunnat ovat *Ruotsin kuningaskunta* ja *Norjan kuningaskunta*.

Ruotsi.

Itäinen ja eteläinen osa Skandinaavian niemimaata on *Ruotsi*. Länsipuolelta on se yhteydessä Norjan ja koillispuolelta Suomen kanssa. Muilta puolilta ympäröivät sitä meret.

Elinkeinoista ovat *maanviljelys* ja *karjanhoito* tärkeimmät. Viljavimmat osat ovat maan eteläisin osa eli *Skåne* sekä seudut suurien järvien ympärillä. Niistä viedään viljaa ulkomaillekin. *Karjanhoito* on vanhastaan ollut tärkeä elinkeino vähemmän vil-

javilla seuduilla; mutta nykyään harjoitetaan sitä menestyksellä viljavimmissakin seuduissa. **Metsänhoito** on varsin tärkeä pohjoisissa osissa, etenkin Norrlannissa. Ruotsista viedään ulkomaille puutavaroita enemmän kuin mistään muusta Euroopan maasta. **Vuorityö** tuottaa etenkin rautaa ja vaskea sekä vähän hopeaa. Ruotsin rauta on erittäin hyvää. **Kalastus** on vähemmän tärkeä. **Teollisuus** on viime aikoina suuresti edistynyt, mutta ei täytä maan tarvista. Sisämaan **kauppa** on vilkas ja sitä edistävät kanavat ja rautatiet. **Ulkomaan kauppaa** harjoitetaan etenkin Englannin ja Saksan kanssa.

Trollhättan kanava.

(Stockholm), valtakunnan pääkaupunki, on rakennettu Mälarin ja Itämeren väliselle kannakselle. Täällä asuu kuningas ja täällä valtiopäivät kokoontuvat; täällä ovat myöskin korkeimmat virastot, useita oppilaitoksia ja tehtaita. Tukholma on Euroopan kauneimpia kaupunkeja. 250,000 asukasta. **Upsala** on Ruotsin vanhimpia kaupunkeja ja siinä on suuri yliopisto. Kuuluisa tuomiokirkko.

Götanmaassa: Norrköping, joka on Ruotsin tärkein tehdas-kaupunki. **Lund**, jossa on valtakunnan toinen yliopisto. **Göteborg**, Götajoen varrella, Tukholman jälkeen suurin kaupunki. **Malmö**, Juutinrauman rannalla. Vie ulkomaalle viljaa.

Asukkaita on Ruotsissa lähes 5 miljoonaa.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningasvalta. Valtiopäivät kokoontuvat joka vuosi Tukholmaan ja jakauvat kahteen kamariin.

Ruotsi jaetaan kolmeen pääosaan: **Norrlanti**, **Sveanmaa** ja **Götanmaa**.

Kaupunkeja:

Norrlannissa: Sundsvall ja **Gefle** (jeevle), molemmat Pohjan lahden rannalla, harjoittavat suurta kauppaa, etenkin puutavaroilla.

Sveanmaassa: Tukholma

Norja.

Norja on läntinen osa Skandinaavian niemimaasta. Itäpuolelta se on yhteydessä Ruotsin, Venäjän ja Suomen kanssa. Muilta puolilta ympäröivät sitä meret.

Elinkeinot. Norjassa on *maanviljelys* vähä-arvoinen, sillä viljeltävää maata on aivan vähän; maahan tuodaan sentähden paljon viljaa ulkomaalta. Sitä vastoin on *karjanhoito* varsin tär-

Norjalaisia vuonoja.

keä. Varsinkin pidetään lampaita, lehmii ja vuohia. Vuoriseuduilla on lihavia laitumia, joille karja ajetaan kesäksi. Sen ohessa harjoitetaan suurenmoista *kalastusta*. Arvokkaimmat kalalajit ovat turska ja silli. Turskia pyytännään kokoontuvat rantasukkaat Lofotin saaristoon jo helmikuussa, jolloin turska lähenee rantoja kutemaan. Kalastaminen kestää monta viikkokautta, jolloin meri on täynnä pieniä kalastaja-aluksia. Osa kaloista kuivataan kapakaloiksi, osa suolataan kabiljoksi ja viedään kaupunkeihin myytäväksi. Suuri osa myydään Espanjaan ja muihin katolisiin maihin, joissa köyhä kansa syöpi niitä paaston aikana.

Pohjois-Norjassa on vesilintuja tavattoman paljon. Haahkatelkistä saadaan kallisarvoista untuvaa. Sisämaassa harjoitetaan *metsänhoitoa*. Paljoa tärkeämpi sitä on kuitenkin *meriliike*. Norjan kauppalaivasto on Englannin ja Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain laivaston jälkeen suurin maailmassa. *Vuorityöt ja teollisuus* ovat vähäarvoisia.

Asukkaita on 2 miljonaa.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningaskunta. Lainsäätäjäkuntaa sanotaan *Stortingiksi*.

Maa jaetaan Söndenfeldin Norjaan, eteläpuolella Dovrefjeldia, *Vestenfeldin Norjaan*, Länsipuolella Langfjeldenea ja *Nordenfeldin Norjaan*, pohjoispuolella Dovrefjeldia.

Kaupungeista ovat merkittävimmät: pääkaupunki *Kristiania*, kauniilla paikalla Kristianian vuonon rannalla, suurin tehdas- ja kauppakaupunki Norjassa. Maan ainoa yliopisto. 170,000 asukasta. *Bergen*, pääkaupungin jälkeu suurin kaupunki. Harjoittaa suurta kalakauppaa. *Trondhjemissa* on merkillinen tuomiokirkko. *Hammerfest*, saarella Jäämeren rannalla, on maailman pohjoisin kaupunki.

Tanska.

Tanskaan kuuluu pohjoisosa *Jyllannin* eli *Juutin* niemimaata sekä *Tanskan saaret*, joista *Själlanti*, *Fyen*, *Laalanti* (loolanti) ja *Bornholm* ovat suurimmat.

Asema ja luonto. Själlannin eroittaa Ruotsista *Juutin-rauma*. Själlantiin tunkee iso vuono, *Isefjord*. Jyllannin läpi kulkee idästä länteen *Limfjordin* vuono. Jyllannin länsipuolella on hietasärkkiä, jotka ovat laivaliikkeelle vaarallisia.

Tanska on suurimmaksi osaksi tasaista alankomaata, jossa ei tavata mitään korkeita vuoria. Saaret ja itäinen osa Jyllantia ovat hyvin viljeltyjä ja talot ovat tiheässä, keskellä niittyjä, peltoja ja kauneita pyökkimetsiä. Läntinen osa Jyllantia on sitä vastoin hedelmätöntä, metsätöntä kanervakangasta. Tuuli ja aallot ovat rannikolle muodostaneet hiekkasärkkiä.

Ilmasto on lauhkea meri-ilmasto. Satamat ja salmet jäätyvät harvoin. Metsiköissä kasvaa enimmäkseen pyökkiä ja tammia.

Maanviljelys ja **karjanhoito** ovat pääelinkeinot. Paljon viljaa, karjaa, juustoa ja voita viedään ulkomaille, etenkin Englantiin.

Asukkaita on vähän yli 2 miljonaa. *Tanskalaiset* ovat samaa sukuperää kuin ruotsalaiset ja norjalaiset.

Uskonto on luterilainen ja kansa on valistuneempi kuin missään muussa valtakunnassa maailmassa.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningaskunta. Lait säädetään valtiopäivillä.

Kaupunkeja:

Själlannin saarella: *Köpenhamina* (Kjöbenhavn), Juutin rauman rannalla, on pääkaupunki ja harjoittaa suurta kauppaa. Yliopisto ja paljon kouluja sekä taidekokoelmia. 380,000 asukasta.

Fyenin saarella: *Odense*, Tanskan vanhimpia kaupunkeja.

Jyllannissa: *Aarhus* (oorhus), valtakunnan toinen kaupunki.

Alusmaita. Tanskaan kuuluu *Färssaaret* ja *Islanti* Europassa sekä *Grönlanti* ja muutamat saaret Amerikassa. Färssaaret ovat autioita metsättömiä saaria kaukana Atlantin meressä. Asukkaat elättävät itseään lammasten hoidolla ja lintujen pyynnillä. Lampaat käyvät laitumella kesät sekä talvet. Islanti on iso vuorinen saari Atlantin meren ja Pohjois-Jäämeren välillä. Useat vuoret ovat tulivuoria ja siellä löytyy monta kuumaa suihkulähdettä, joista *Geisir* on mahtavin. Metsiä ei ole ensinkään. Polttoaineina käytetään vesiajopuita ja turvetta. Islantilaiset harjoittavat ahkerasti lukemista ja lukevat etenkin mielihyvällä vanhoja satuja esi-isiensä urotöistä. He elävät etupäässä karjanhoidolla, kalastuksella ja lintujen pyynnillä.

Brittein saaret.

Brittein saariin luetaan kaksi suurta saarta: *Iso-Britannia* ja *Irlanti*, sekä joukko pienempiä saaria ja saaristoja. Iso-Britannia on Europan suurin saari; sen eteläinen osa on *Englanti* ja pohjoinen *Skotlanti*. Kaikki nämät saaret kuuluvat yhteen valtakuntaan, *Britanniaan* tahi *Englantiin*, kuten sitä useimmiten nimitetään.

Asema. Brittein saaret eroittavat *Pohjan meren* Atlantinmerestä. Eteläpuolella Iso-Britanniaa on *Kanali*, joka eroittaa Englannin Ranskasta. *Calais'in* (Kaleen) salmen kautta päästään Pohjan merestä Kanaliin. Englannin ja Irlannin välillä on *Irlannin meri*.

Ison-Britannian itäinen *rannikko* on matala ja osaksi rämeinen. Pohjoinen ja läntinen ranta on sen sijaan korkea ja rikas lahdistä. Sen edustalla on paljon korkeita, vuorisia saaria. Pienellä saarella on *Fingalin luola*, jonka meri on kovertanut kovaan kallioon. Irlannin itäranta on myöskin matalaa, mutta läntinen ranta on korkea.

Pinnanmuodostus. Iso-Britannia on suureksi osaksi alankomaata. Pohjoisessa on *Skotlannin ylänkömaa* ja lännessä *Wales'in* (uelsin) vuorinen maakunta. Vuoret ovat rikkaat raudasta ja kivihiiilestä. Irlanti on alhaista tasankomaata, täynnä järviä, rämeitä ja viheriäisiä niittyjä. Rannikoilla on matalia vuoria.

Virrat ovat lyhyet, mutta vesirikkaat, joten laivat pääsevät kulkemaan kauvaksi sisämaahan. Useilla on varsin leveät suut. Tärkein on *Thames* (Tems), joka laskee Pohjan mereen. Skotlannissa on monta kaunista, syvää vuorijärveä. Irlannin pääjoki on *Shannon* (Shänner).

Merien ja *Golfi-virran* läheisyyden tähden on *ilmasto* laukea meri-ilmasto. Kesät ovat viileitä ja talvet niin leutoja, että karja käypi laitumella lähes kaiken talven. Satamat eivät koskaan jäädy. Sateentulo on suurempi kuin missään muussa maassa Europassa ja usein laskeupi niin sakea sumu, että puolenpäivän aikana on pakko polttaa kynttilää. Tällaisesta kosteudesta seuraa, että ruoho kasvaa rehevästi, mutta viinirypäle

ja hedelmäpuut eivät menesty. Metsissä kasvaa tammia ja pyökkiä. Irlannissa lehtimetsät viheriöivät kesät talvet, jonka tähden se onkin saanut nimen *Viheriäsaari*. Englannissa viljellään vehnää, Irlannissa vehnää ja potaattia, Skotlannissa etenkin kauraa.

Elinkeinot. *Maanviljelys* ja etenkin *karjanhoito* ovat korkealla kannalla. Englannin hevoset, sarvikarja ja siat ovat parhainta rotua. Meidänkin maahan on sieltä viime vuosina tuotu lehmiä, lampaita ja sikoja, vieläpä vähäinen luku hevosia-kin meidän kotimaisten rotujen parantamista ja jalostuttamista varten. Vaikka maanviljelys ja karjanhoito ovat suuresti kehittyneet, eivät niiden tuotteet läheskään riitä oman maan tarpeeksi, vaan tuodaan joka vuosi viljaa, voita ja lihaa suurin määrin ulkomailta. *Vuorityö, teollisuus ja kauppaliike* ovat kumminkin pääelinkeinot Englannissa. Ei mistään maasta saada niin paljon rautaa, kivihiiltä ja tinaa kuin Englannista. Sentähden onkin Englannin teollisuus suurempi kuin minkään muun maan. Monin paikoin on niin tiheässä tehtaita että maa on aina kiedottu paksuun tehtaitten piipuista nousevaan savuun. Näissä tehtaissa valmistetaan ääretön määrä rauta- ja terästeoksia, villa ja pum- pulikankaita y. m. *Meriliike* ja *kauppa* ovat suurimmat maailmassa ja näiden edistämiseksi on Englanti hankkinut itsellensä siirtomaita kaikissa osissa maata, joista se tuopi tehtaillensa raaka-aineita ja joihin se myypi teollisuustuotteitansa. Englantilaisia pidetään maailman parhaimpina merimiehinä. *Kalastus* on myöskin suuriarvoinen ja sitä harjoitetaan sekä oman maan ja Norjan rannikoilla että New-Foundlannin ympärillä (Amerikassa).

Asukkaat ovat *englantilaisia, skotlantilaisia ja irlantilaisia*. Ne ovat läheistä sukua keskenään ja puhuvat suurimmaksi osaksi englannin kieltä.

Brittein saarilla asuu 39 miljonaa asukasta. Englantilaiset ovat voimakkaampia, käytännöllisempiä ja kestävämpiä kuin useammat muut kansat. Sentähden ovat he monessa suhteessa muita enemmän edistyneetkin. Varallisuus on hyvin epätasaisesti jaettu ja alhainen kansa kaupungeissa on raaempi ja köyhempi kuin useissa muissa Europan maissa.

Englantilaiset harjoittavat innokkaasti metsästämistä, kilpasoutua, ratsastamista y. m. urheilua eli „*sporttia*“. Kilparatsastaminen jalorotuisilla hevosilla on suurimmassa arvossa pidetty huvi. Englantilaiset pitävät paljon kansallisuudestaan ja halveksivat muita kansoja.

Yleisin *uskonto* Englannissa ja Skotlannissa on *protestanttinen* ja Irlannissa *katolinen*. *Kansanvalistus* on laiminlyöty ja suuri osa kansaa ei taida lukea. Irlantilaiset ovat hyvin tietä-

mättömiä. Skotlannissa on kansanvalistus kuitenkin paljon parempi. *Tieteet* ovat korkealla kannalla.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningasvalta. Kuninkaan eli kuningattaren valtaa rajoittaa *parlamentti*, joka jakautuu *ylähuoneeseen* ja *alihuoneeseen*. Englanti on yksi suurivalloista ja sen merivoima on suurin maailmassa.

Kaupunkeja on Englannissa paljon, ja ne ovat väkirikkeitä. Tärkeimmät kaupungit ovat:

Lontoo, Thames joen

kahden puolen, joka on maapallon suurin kaupunki ja maailman kaupan keskus. Se on 4 penikulmaa pitkä ja 2 pen. leveä. Kaupungin alla on maanalainen rautatieverkko, joka yhdistää eri kaupunginosat toisiinsa. Äärettömän vilkas on liike kaduilla. Vanhin kaupunginosa on *City*, joka on kaupan keskusta. Toisessa kaupunginosassa ovat useammat tehtaat ja kolmannessa asuvat rikkaat ja ylimykset. Asukkaita on 5 1/2 miljonaa.

Suurimmat kaupungit Lontoon jälkeen ovat *Liverpool* (liiverpuul), Europan toinen kauppakaupunki, ja *Bristol* (bristl) län-sirannikolla sekä *Hull* (höll) itä-rannikolla, joka harjoittaa kauppaa Itämeren kanssa. Suurimmat tehdaskaupungit ovat: *Manchester*

Katu Lontoossa.

(mantshester), puuvillateosten keskus. *Leeds* (liids), verka- ja villateosten keskus, koillispuolella Manchesteria, *Sjeffield* (sheffiild), kuuluisa hienoista terästakeistaan, itäpuolella Manchesteria, *Birmingham* (börmingääm) eteläpuolella Manchesteria, jossa on suurimmat konepajat. *Oxfordissa* (oksfördissa) ja *Cambridgessa* (kämbridsessa) on kuuluisat yliopistot.

Skotlannissa:

Edinburgh (ednbooro), itärannikolla, on pääkaupunki, *Glasgow* (gläsgoo) länsirannikolla, on suuri kauppa- ja tehdaskaupunki. Kuuluisa yliopisto.

Irlannissa:

Dublin (döblin), pääkaupunki, itärannikolla. *Belfast*, Irlannin tärkein tehdas- ja kauppakaupunki.

Alus- ja siirtomaat. Englannin tärkeimmät alusmaat Europassa ovat *Gibraltarin* (jibraltarin) linnoitus Espanjan eteläisimmällä niemellä sekä *Maltan* ja *Kypron* saaret Välimeressä. Europan ulkopuolella on Englannilla suuret siirtomaat. Aasiassa: *Etu- ja Taka-Intia*; Afrikassa: *Kapmaa*; Amerikassa: *Brittiläinen Pohjois-Amerika* sekä suurin osa *Austraaliaa*.

Asukasten luku siirtomaissa on 315 milj., joten viides osa kaikista maan kansoista on Englannin vallan alamaisia.

Keski-Europa.

Asema. Keski-Europa rajoittuu pohjoisessa *Itämereen* ja *Pohjan mereen*, lännessä *Englannin kanaaliin* ja *Biscayan lahteen*, etelässä *Välimeren*. Se liittyy pohjoisessa *Jyllannin* niemimaahan, etelässä *Etelä-Europan* kolmeen niemimaahan ja idässä *Itä-Europaan*.

Pinnanmuodostus. Keski-Europa on matalin pohjois- ja länsiosassa ja kohoaa etelää kohti. Keskinen osa on täynnä ylänkömaita; eteläisimmät osat ovat korkeita alppimaita. Ylänkömaiden ja alppimaan välissä on idässä laaja *Unkarin tasanko*. Keski-Europan voi jakaa kolmeen eri korkeusalueeseen; ne ovat: *Keski-Europan alangot*, *Keski-Europan ylängöt*, ja *Alpit*.

1. **Alangot** käsittävät *Rantamaan* ja *Unkarin tasangon*.

Rantamaan pohjoisessa ja lounaisessa osassa on hiekkakankaita. Muuten on tämä alanko hyvästi viljeltyä ja paikottain tiheästi asuttua. Unkarin tasanko on joka puolelta vuorien ympäröimä. Metsäinen vuoriselänne jakaa tasangon kahteen osaan, *Ylä-* ja *Ala-Unkarin tasankoon*. Edellinen on pienempi ja erittäin hedelmällinen; jälkimäisellä on enimmäkseen laajoja tasaisia aroja n. s. *pustoja*.

2. **Keski-Europan ylängöt** kulkevat kaarenmoisesti Välimerestä Mustan meren tienoille. Ne jakautuvat kolmeen osaan, jotka ovat *Karpatit*, *Saksan ylänkö* ja *Ranskan ylänkö*.

Karpatit muodostavat kaaren, joka on lounasta kohti avonainen. Unkarin tasanko ja *Tonavan laakso* erottavat ne Alpeista. Karpatit ovat paikoin suurien metsien peittämät. Kalliita metalleja on niissä paljon.

Saksan ylänkö on pohjoispuolella Alppeja. Siinä on kaksi vuoriryhmää, itäinen ja läntinen. Nämä yhtyvät *Fichtelgebirgessä*, josta itäinen ryhmä, *Böhmin vuoret* lähtevät kahteen suuntaan: *Böhmerwald* kaakkoon, *Erzgebirge* koilliseen; jälkimäinen vuoriselänne jatkuu itää kohden *Riesengebirgen* ja *Sudetein* nimisenä. Nämä vuoret sekä *Mährin* (määrin) *kukkulat* kaakossa ympäröivät *Böhmin pengermana*. Läntisen ryhmän vuoret lähtevät *Fichtelgebirgestä* luodetta kohti nimellä *Thüringerwald*. Sen pohjoispuolella on erillään alangolla *Harz* vuori. *Thüringerwaldista* länteenpäin ovat *Rheinin liuskavuoret*, ja etelään niistä *Schwarzwald* ja *Vogesit*, jotka rajoittavat kauniin *Rheinin laakson*.

Ranskan ylängön yhdistävät *Ardennit* Saksan ylänköön; Alpeista erottaa sen *Rhônelaakso* (roon). Itäpuoli on jyrkkä, mutta lännessä ylänkö loivasti viettää alankomaata kohti. Kaakkoisosan muodostavat hedelmättömät *Cevennit*. Suurin osa Ranskan ylängöä on laajoja ylätasankoja. Keskikohdalla on vuoria, jotka ennen ovat suitsuttaneet tulta.

3. **Alpit** kulkevat suurena kaarena Välimerestä Adrian merta kohti. Niitä ympäröivät tasangot ja laaksot. Alpeissa erotetaan kolme pääryhmää: *Itä-Alpit*, *Keski-Alpit* ja *Länsi-Alpit*. Itä-Alpit ulottuvat Adrian merestä *Ortleriin*, Keski-Alpit Ortlerista *Mont Blanciin* (mong blangiin), joka on Europan korkein vuoren-

huippu (4,800 m.); Länsi-Alpit kulkevat Mont Blancista Välimeren rannalle.

Alpit ovat tunnetut luonnon ihanuudestaan. Niissä on korkeita vuoriharjanteita ja teräviä huippuja. Eri tunturiseutuja erottavat toisistaan vuorisolat ja syvät laaksot, joissa juoksee alppijokia. Tunturien rinteillä kasvaa metsää; ylempänä on vähäntä lautumia. Korkeimmat seudut ovat osaksi ikuisen lumen ja jään peitossa. Viime aikoina on rakennettu rautateitä jyrkille rinteille tai vuoren puhki *tunneleihin*. Kuuluisin on *Gotthardin tunneli*, joka on 15 kilometriä pitkä.

Järviä ja jokia. Keski-Europassa ei ole paljon järviä. Enimmät ovat Alppien rinteillä. Niistä ovat suurimmat *Bodenjärvi* ja *Geneven järvi*. Vuoriseuduilta juoksee lukuisia jokia eri suuntiin ympärillä oleviin meriin.

Itämereen laskevat: *Weiksel*, joka tulee Karpateilta ja *Oder* Sudeteilta. Pohjan mereen virtaavat: *Elbe* Riesengebirgestä, *Weser* Thüringerwaldista, *Rhein* Keski-Alpeilta, joka juoksee Bodenjärkeen ja sitten virtaa Rheinin laakson läpi ja laskee monella suuhaaralla mereen. Rhein on maailman mainio kauneudestaan ja sen varrella olevista vanhoista ritarilinnojen raunioista, joita lukemattomat matkustajat käyvät ihailemassa. Atlantin mereen laskevat: *Seine* (seen) Ranskan ylängöiltä, *Loire* (loaar) Cevenneiltä ja *Garonne* (garon) Pyreneiltä. Välimereen juoksee *Rhône* (roon) Keski-Alpeilta; Mustaan mereen *Tonava* Schwarzwaldista; sen tärkein lisäjoki on *Theiss*.

Ilmasto. Keski-Europan länsiosassa on *rannikko ilmanala*, talvet ovat lauhkeat ja kesät viileät. Itäosassa on *mannerilmasto*, talvet ovat kylmät ja kesät kuumat. Sateentulo on luoteessa runsaampi, kaakossa niukempi. Unkarin tasanko usein kärsii kuivuutta. Vuoriseuduissa sataa runsaammin kuin muualla.

Valtiot. Keski-Europassa on 6 valtakuntaa, nimittäin: *Hollanti, Belgia, Saksa, Itävalta-Unkari, Sveitsi ja Ranska*.

Hollanti eli Alankomaat.

Asema ja luonto. *Hollanti* on Pohjan meren rannalla, *Saksan* ja *Belgian* välillä. Pohjoisrannikolla on leveä ja matala lahti, *Zuidersee* (söidersee), joka tunkee syvälle maahan.

Koko Hollanti on alhaista, tasaista alankomaata, joka paikoittain on alempana merenpintaa. Sentähden täytyy sitä kalteilla sulkulaitoksilla suojella meren tulvaa vastaan. Kumminkin tapahtuu joskus, että meri murtaa sulkulaitokset ja tulvaa yli maan. Siten on *Zuiderseekin* syntynyt. Maan läntinen osa on hedelmällistä, mutta idässä on paikoin nummia ja rahkasoita.

Virrat ovat *Rhein*, *Maas* ja *Schelde*. Nämä haarautuvat lähellä suutaan moneen suuhaaraan, jotka, yhtyen toinen toisiinsa, ympäröivät monen monta suurempaa ja pienempää saarta. Sellaista maata sanotaan *suistomaaksi*. Läpi maan kulkee kaikille suunnille kanavia, jotka suuresti edistävät sisämaan kauppaa.

Pääelinkeino on *kauppa* ja *meriliike*. Hollanti oli joku aika sitten Europan suurin merivalta ja sillä on nytkin vielä suuria siirtomaita Europan ulkopuolella. Näistä tuovat he kahvia, sokeria, tupakkaa ja maustimia, joista myyvät osan muille kansoille. Suuri osa asukkaista elättää itsensä *karjanhoidolla*, johon alhaiset n. s. *marskimaat* aivan hyvin soveltuvat. Ulkomaille viedään paljon jalorotuista karjaa, voita ja juustoa. *Maanviljelys* on vähemmin tärkeä, sillä Hollanti on suurimmaksi osaksi niin alhaista, ettei se sovi muuksi kuin karjalaitumeksi. Hollantilaiset ovat sitä vastoin taitavia *kasvitarhan hoitajia*. Monin paikoin ovat useat tynnyrinalat istutetut hyasinteilla, tulppaaneilla ja muilla kukkakasveilla, joiden siemeniä ja sipulimaisia juuria myydään ulkomaille. *Sillin kalastaminen* on ranta-asukaille tärkeänä elinkeinona; »hollannin silli« on kuuluisa hyvydestään. Metalleja ja kivihiiliä ei Hollannissa ole laisinkaan. Sentähden *teollisuuskaan* ei kukoista. Vedenkulku on noissa lukuisissa virroissa niin hidas, että ne eivät voi käyttää vesimyllyjäkään, vaan viljaa jauhetaan tuulimyllyissä, joilla myös käytetään lukuisia pumppulaitoksia maan kuivana pitämiseksi. Niitä onkin Hollannissa tavattoman paljon.

Ilmasto on Hollannissa lämmin, kostea ja sumuinen.

Asukkaita on 4 1/2 miljoonaa ja ne ovat germanilaista sukuperää. Hollantilaiset ovat hidasluntoisia, rehellisiä ja ahkeria sekä erinomaisen siistiä ja säästäväisiä. Varallisuus on suuri.

Uskonto on protestanttinen ja *kansanvalistus* on yleinen ja hyvällä kannalla.

Korkeampaa sivistystä varten löytyy monta yliopistoa.

Hallitusmuoto on rajoitettu kuningasvalta.

Kaupunkija: *Amsterdam*, Zuiderseen rannalla, Hollannin suurin kauppa- ja tehdaskaupunki. Se, kuten useampi kaupunki tässä maassa, on täynnä kanavia, joiden yli johtaa satoja siltoja. Huoneet ovat rakennetut paaluille, joita on maahan lyöty. 450 tuhatta asuk. *Haag* on kuninkaan asuntopaikka. *Rotterdam* on suuri kauppakaupunki Maasjoen varrella.

Hollannilla on suuria alusmaita Europan ulkopuolella: suuri osa *Sundasaaria* ja *Molukkeja* Aasiassa sekä muutamat *Vähistä Antilleista* Amerikassa. Näissä on 33 milj. asuk.

Belgia.

Belgia ulottuu luoteessa *Pohjan mereen*. Muilla puolilla ympäröi sitä *Hollanti*, *Saksa* ja *Ranska*.

Luonto. Kaakkoinen osa Belgiaa on metsäistä vuorimaata mutta muu osa on tiheimmin asuttua ja paremmin viljeltyä tasankoa kuin mikään muu maa Europassa.

Tärkeimmät **joet** ovat *Maas* ja *Schelde*.

Pääelinkeinot ovat *maanviljelys*, *vuorityöt* ja *teollisuus*. Tasanko on suurimmaksi osaksi hedelmällistä ja yhtä huolellisesti hoidettua kuin kasvitarhat meillä. Kuitenkin täytyy maahan joka vuosi tuoda viljaa, kun asutus on niin tiheä. Pelavat ovat erinomaisen hyviä ja niistä tehdään *Brüsselin pitsejä*. Kukien viljelystä harjoitetaan suurella määrällä. Vuorista saadaan runsaasti rautaa ja kivihiiltä. Belgian teollisuus onkin sentähden erittäin kukoistavalla kannalla ja kilpailee Englannin teollisuuden kanssa. Tärkeimmät teollisuustuotteet ovat palttina- ja villakudokset, höyrykoneet, pyssyt ja nahkateokset.

Belgiassa on rautateitä tiheämmässä kuin missään muussa maassa, ja jokia yhdistävät lukuisat kanavat.

Vaikka Belgia on vaan hiukan suurempi Uudenmaan lääninä, on siinä $6\frac{1}{4}$ milj. **asukasta**. Pohjois-Belgiassa ovat asukkaat hollantilaista sukuperää, *flaamilaisia*, ja etelässä ranskalaista sukuperää, *valloneja*.

Uskonto on katolinen ja *kansanvalistus* on alhaisemmalla kannalla kuin Hollannissa.

Belgiaa hallitsee kuningas. Kuninkaan valta on rajoitettu.

Kaupunkeja:

Antwerpen, Schelden varrella, maan tärkein merikaupunki. Luja linna. *Brüssel*, keskellä maata, Belgian pääkaupunki. Se on Europan komeimmin rakennettuja kaupunkeja ja muistuttaa Parisia. $\frac{1}{2}$ milj. asukasta. *Lüttich*, Maasin varrella, etevä tehdaskaupunki; siinä on maailman suurin kivääritehdas. *Gent*, Schelden varrella, 'suuria palttinatehtaita. Suuremmoinen kukkien viljelys.

Saksan valtakunta.

Saksaan kuuluu useampia itsenäisiä valtakuntia, jotka ovat yhdistyneet suureksi liittovaltakunnaksi: **Saksan Keisarikunnaksi**. Suurin näistä valtioista on *Preussin kuningaskunta*. Muista Saksan valtioista mainittakoon: Kuningaskunnat *Sachsi*, *Baieri* ja *Württemberg*; suuriherttuakunnat *Badi* ja *Hessi*; kolme vapaata kaupunkia: *Hamburg*, *Lübeck* ja *Bremi* sekä valtiomaat *Elsass-Lothringi*.

Asema. Saksanmaa sijaitsee Europan mannermaan keskellä; sen rajana on meriä ainoastaan pohjoispuolella: *Itämeri* ja *Pohjan meri*. Itäpuolella rajoittaa sitä *Venäjä* ja *Itävalta*, etelässä *Itävalta* ja *Sveitsi* sekä lännessä *Ranska*, *Belgia* ja *Hollanti*.

Luonto. Pohjois-Saksa on alankomaata, joka vähitellen kohoaa etelää kohden. Pohjan meren rannikko on niin alhainen, että sitä täytyy paikottain sulkulaitoksilla varjella meren nousua vastaan. Niitten sisäpuolella on laajoja n. k. *marssimaita*, joita rikkaan ruohokasvillisuuden tähden käytetään oivallisina laitumina. Saksan keski- ja eteläosa ovat sitä vastoin vuorimaata.

Eteläisimmässä osassa Saksaa on haaroja Europan korkeimmista vuorista, *Alpeista*. Vuoriselänteitten välillä on alhaisempia tasankomaita.

Suurempia järviä ei ole laisinkaan, mutta *virtoja* on sitä vastoin monta ja suurta. Suurimmat ovat *Weiksel, Oder, Elbe, Weser, Rhein* ja *Tonava*.

Ilmasto ei ole niin lämpöinen, kuin Saksanmaan eteläisen aseman suhteen voisi otaksua, sillä maa kohoaa melkoisesti pohjoisesta etelää kohti. Siellä tavataan sentähden samoja puuja viljalajia kuin Tanskassa ja Etelä-Ruotsissa. Viiniköynnös menestyy niissä paikoissa, joissa ilma on lämpöinen, kuten esim. Rheinin laaksossa.

Tärkeimmät **elinkeinot** ovat *maanviljelys, vuorityöt ja teollisuus*. Vaikka maa luontojaan ei ole viljavaa, on se kumminakin hyvin viljelty. Pohjois-Saksassa viljellään ruista, mutta Keski- ja Etelä-Saksassa vehnää. Siellä, kuten kaikkialla etelässä, syöpi kansa ainoasti vehnäleipää. Sokerin valmistamista varten viljellään paikoittain paljon valkojuurikkaita. Vuorten päivärinteillä kasvatetaan viiniköynnöksiä, joiden hedelmistä, rypäleistä, puserretaan viiniä. Vuorista saadaan useampia metalleja, suolaa ja kivihiiltä. Tärkeänä tulokkina asukkaille on monin paikoin tavattavat lämpöiset *terveyslähteet*, joihin tulee muukalaisia kaikista maailman osista terveyttään parantamaan. Saksan *teollisuus* on suuresti edistynyt, ja kun saksalaiset ovat ahkeria sekä vähän vaativaisia, voidaan heidän teollisuustuotteitaan myydä erittäin halpaan hintaan; mutta ne ovatkin usein huonoja ja monella tavalla väärennettyjä. Rauta- ja terästakeet, kankaat ja leikkikalut ovat huomattavimmat teollisuuden tuotteet. *Kauppa* on vilkas ja sen edistämiseksi on rakennettu paljon rautateitä.

Vaikka elinkeinot ovat suuresti kehittyneet, on Saksa kumminkin verrattain köyhä maa. Raskas sotapalvelus ja suuret verot pakottavat monia tuhansia saksalaisia vuosittain muuttamaan ulkomaille, etenkin Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin.

Asukkaita on 52 miljoonaa. *Saksalaiset* kuuluvat germaaniin kansanheimoon ja ovat suurilukuisimmat; idässä on sitäpaitsi *puolalaisia* ja lännessä *ranskalaisia*.

Uskonto on Pohjois-Saksassa luterilainen ja Etelä-Saksassa katolinen. Luterilaisissa maissa on kansa valistuneempi kuin katolisissa. **Tieteet** ja **taiteet** ovat erittäin korkealla kannalla, eikä missään maassa ole niin paljon kouluja, niin monta tiedemiestä, oppinutta ja taideniekkaa kuin Saksassa.

Saksan **sotajoukko** on suurempi ja paremmin harjoitettu kuin minkään muun valtakunnan. Saksa on Europan suurvaltoja.

Hallitusmuoto on rajoitettu keisarivalta. Hallitsijan valtaa rajoittavat valtiopäivät, joihin kaikki liittovallat lähettävät edustajiansa. Kullakin valtiolla on sitäpaitsi oma hallitusmuotonsa. Preussin kuningas on samalla Saksan keisari.

Kaupunkeja:

1. **Preussissa: Berlin**, Preussin ja koko Saksan valtakunnan pääkaupunki, keisarin asuntopaikka, on komeasti rakennettu ja siinä on kuuluisa yliopisto sekä muita suuria taide- ja tiedelaitoksia. Berlin on rakennettu rumalle ja hedelmättömälle hiekkatasangolle. 1,700,000 asuk. **Stettin**, lähellä Oderin suuta, Preussin tärkein merikaupunki. **Breslau**, Oderin varrella, tehdaskaupunki. **Kiel**, sotasatama, Itämeren rannalla. **Magdeburg**, Elben varrella; suuria sokeritehtaita. **Frankfurt am Main**'iin on asettunut asumaan rikkaita juutalaisia, jotka harjoittavat suurta rahakauppaa ympäri maailmaa. **Köln**, Rheinvirran varrella, myypi »eau de Cologne« (o-dekolonj) nimistä hajuvettä. Kölnin tuomiokirkon torni on korkeimpia kirkontornia maailmassa. **Elberfeld-Barmen**, suuria tehdaskaupunkeja Rheinin itäpuolella.

2. **Sachsin** kuningaskunnassa: **Dresden**, Elben varrella, on pääkaupunki ja tunnettu rikkaista taidekokoelmistaan. **Leipzig** harjoittaa suurta kirjakauppaa ja sen markkinoille eli **messulle** kokoutuu kauppiaita monesta kaukaisestakin maasta.

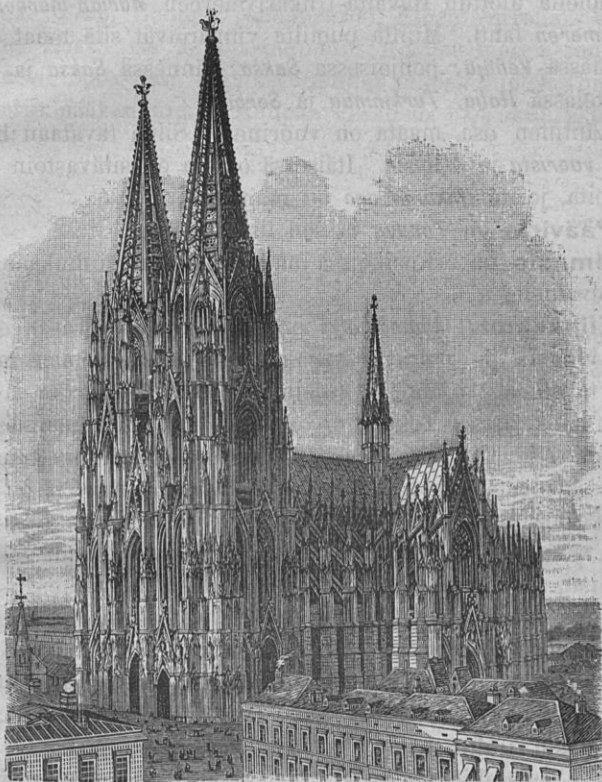
3. **Baierin** kuningaskunnassa: **München**, pääkaupunki, eteläpuolella Tonavan virtaa; siinä ovat Baierin etevimmät oluttehtaat. **Nürnberg'issä**, on monenlaisia tehtaita.

4. **Württemberg'in** kuningaskunnassa: **Stuttgart**, pääkaupunki, viinimäkien ympäröimä. Etelä-Saksan tärkein kirjakaupapaikka.

5. **Badin** suuriherttuakunnassa: **Karlsruhe**, pääkaupunki ja **Heidelberg**, jossa on suurenmoiset linnanrauniot.

6. **Elsassissa: Strassburg**, Rheinin varrella, on kuuluisa tuomiokirkostaan, eli „*Münsteristä*“.

7. **Vapaat kaupungit: Hamburg**, lähellä Elben suuta,

Kölnin tuomiokirkko.

Lübeck, Itämeren rannalla ja *Bremen*, Weserin varrella, harjoittavat suurta kauppaa ja meriliikettä.

Saksa on vasta viime aikoina alkanut hankkia itsellensä siirtomaita Afrikassa ja Austraaliassa.

Itävalta-Unkari.

Asema. *Itävalta-Unkari* on muodostunut kahdesta itsenäisestä valtakunnasta, jotka muodostavat liittovaltion. Ainoastaan eteläpuolella ulottuu Itävalta-Unkari mereen, *Adrian mereen*, joka on *Välimeren* lahti. Muilta puolilta ympäröivät sitä maat, nimittäin: idässä *Venäjä*; pohjoisessa *Saksa*; lännessä *Saksa* ja *Sveitsi* sekä etelässä *Italia*, *Turkinmaa* ja *Serbia*.

Läntinen osa maata on vuorinen. Siinä tavataan haaroja *Saksan vuorista* ja *Alpeista*. Itäisessä osassa on sitävästoin suuria tasangoita, joista *Unkarin aro* on mainittavin.

Päävirta on *Tonava* ja sen lisäjoki *Teiss*.

Ilmasto on eri paikoissa maan erilaisuuden mukaan hyvin vaihtelevainen.

Elinkeinot. *Maanviljelys* on pääelinkeino. Tasangot ovat hyvin viljavia ja tuottavat viljaa yli asukasten oman tarpeen. Paitsi tavallisia viljalajeja viljellään *maissia*, *tupakkaa* ja *viiniä*, etenkin Unkarissa. Tokaiviini on kalleimpia maailmassa. Vuoriseuduissa ja Unkarin arolla on *karjanhoito* tärkein elinkeino. Unkarissa pidetään kotieläiminä *puhvelihärkkiä*. *Vuorityö* on myöskin tärkeäarvoinen. Useampia metalleja ynnä kivihiiltä ja suolaa löytyy runsaasti. Suolakaivoksista on *Vielizkan* (litsh) suurin ja merkillisin. *Teollisuus* ja *kauppa* ovat edistyneet ainoasti saksalaisissa maissa ja varsinkin Böhmissä (lasiteoksia).

Itävalta-Unkarissa on 44 milj. **asukasta**. He ovat eri heimokuntia, nimittäin: *saksalaisia* lännessä; *madjareja* Unkarissa; *slaavilaisia* Böhmissä.

Yleisin **uskonto** on roomalais-katolinen ja *kansansivistys* on kuten muissakin katolisissa maissa alhaisella kannalla. Saksalaisten kesken on valistus kuitenkin parempi.

Eri kansakunnat eroavat suuresti toisistansa kielensä ja tapojensa puolesta, jonkatähden ne elävätkin suuressa eripuraisuudessa keskenänsä. Sentähden on Itävalta-Unkarin valtiollinen arvo, vaikka se luetaan Europan *suurvaltoihin*, melkoisesti vähentynyt viime aikoina.

Itävallalla ja Unkarilla on kummallakin omat lakinsa ja omat valtiopäivänsä, mutta yhteinen hallitsija, jonka valta on rajoitettu.

Itävallan tärkeimmät maat ovat *Böhmi* ja *Tyrooli*.

Kaupunkeja Itävallassa:

Wien (viini), Tonavan varrella, Itävallan pääkaupunki. Se on Europan suurimpia kaupunkeja; komeasti rakennettu. 1 1/2 milj. asuk. *Prag*, Böhmin pääkaupunki, Elben varrella. Vanha yliopisto. *Triest*, iso kauppakaupunki Adrian meren rannalla. **Unkarissa:** *Buda-Pest*, kaksoiskaupunki kahden puolen Tonavaa, on Unkarin pääkaupunki. Kaupan keskusta. 1/2 milj. asuk.

Sveitsi.

Asema ja pinnanmuodostus. Sveitsi on pieni alppimaa melkein keskellä Europpaa. Sitä rajoittavat pohjoisessa *Saksa*, idässä *Itävalta-Unkari*, etelässä *Italia*, lännessä *Ranska*.

Keski-Alpit täyttävät Sveitsin melkein kokonaan.

Vuorten korkeimmat osat ovat ikuisen lumen peittämät. Seudut niitten alapuolella ovat hyviä karjalaitumia tahi ovat ne peitetyt muhkeilla kuusimetsillä. Vuoriharjanteitten välillä on kapeita viljavia laaksoja, joissa kasvaa hedelmäpuita ja viiniköynnöksiä.

Alpeilla alkavat monet suuret *virrat*, niinkuin *Rhein* ja *Rhône*.

Elinkeinot. Viljeltävää maata on tuiki vähän ja vaikka se on hyvin taitavasti viljeltyä, ei omassa maassa kasvatettu vilja riitä maan tarpeeksi, vaan täytyy sitä tuoda muualta. *Karjanhoito* on tärkeämpi elinkeino. »Sveitsin juusto« on kaikkialla kiitetty. *Teollisuus* on kukoistava, vaikka maassa ei ole rautaa eikä kivihiiltä. Käymäkelloja ja koristuksia sekä silkki-kankaita valmistetaan paljon. Väestö on taitava puunleikkauksessa. Maalla on suuria tuloja matkailijajoukoista, jotka kesällä kulkevat sinne ihaillaksensa luonnon ylevyyttä.

Uskonto. Noin puolet asukkaista tunnustavat *reformista*, ja toinen puoli *katolilaista* oppia. Kansa on sivistyneempää kuin useammassa muussa maassa.

Asukkaita on 3 miljoonaa. Niistä on suurin osa *saksalaisia*, jotka asuvat maan pohjoisosassa. *Ranskalaisia* asuu lännessä ja *italialaisia* etelässä.

Hallitusmuoto. Sveitsi on liitto-tasavalta, johon kuuluu

Alppimaisema.

25 pientä tasavaltaa, *kanttonia*, joilla kullakin on oma hallintonsa. Yhteiset asiat ratkaisee liittokokous Bernissä.

Kaupunkija:

Bern, liittovallan pääkaupunki. *Zürich* on maan suurin kaupunki. Iso yliopisto. *Genève* (sheneev), kuuluisa käymälöistä. *Basel*, Sveitsin tärkein kauppakaupunki. Silkki-tehtaita.

Ranska.

Asema. *Ranskaa* rajottaa kahdelta puolelta meret, nimitäin *Atlantin valtameri* lännessä ja *Välimeri* etelässä. Muilta puolin ympäröivät sitä *Belgia, Saksa, Sveitsi, Italia* ja *Espanja*.

Atlantin valtameri muodostaa kaksi lahtea, *Kanaalin* ja *Biscayalahden*, joiden väliin pistää *Bretagnen* (bretanjen) niemimaa. Välimeressä on *Korsikan* saari.

Luonto. Luoteinen ja läntinen osa Ranskaa on alankoa, paitsi *Bretagnen* niemimaa, joka on vuorinen. Itäinen ja kaakoinen osa on ylänköä; etelässä Espanjan rajalla ovat *Pyreneit*.

Tärkeimmät joet ovat *Seine, Loire, Garonne* ja *Rhône*.

Ilmanala on alangolla lämmin ja ihana; vuoriseuduissa ovat talvet usein kylmiä. Välimeren rannoilla on ihana eteläinen ilmasto.

Elinkeinot. *Maanviljelys* on korkealla kannalla ja maa on erittäin hyvin viljelty, mutta viljaa ei kumminkaan riitä omiksikaan tarpeiksi, sillä suurilla aloilla kasvatetaan *viiniä* sekä valkojuurikkaita sokerin valmistamista varten. Ranska on maailman etevin viinimaa ja sen viinit ovat mitä arvokkaimpia. Paljon hedelmiä, etenkin päärynöitä, viikunoita, appelsiineja (oranseja) ja oliiveja viedään ulos muihin maihin. Etelässä viljellään myöskin mulperipuita silkkiäistoukkia varten. *Karjanhoito* ei ole korkealla kannalla. *Kalastusta* harjoitetaan Islannin ja New-Foundlannin rannistoilla. Vuoriseuduissa saadaan paljon *rautaa* ja *kivihiliä*. *Teollisuus* on niin suuri, että ainoastaan Englannin teollisuus voittaa sen. Ranskan teollisuustuotteet ovat tunnetut siroudestaan ja komeudestaan. Etevimmat ovat silkkikankaat Lyonista (lion) ja muotitavarat Parisista. Ranskalaiset ovat vuosisatojen kuluessa olleet esikuvana muille Euroopan kansoille käytöksen ja vaateparren puolesta.

Asukkaat, joita on 38 miljonaa, ovat suurimmaksi osaksi *ranskalaisia*. He ovat erittäin ahkeria ja säästäväisiä, mutta samalla huikentelevia ja turhamielisiä.

Uskonto on katolinen ja *kansanvalistus* on alhaisella kannalla. Yliopistoja on monta, ja taiteita harjoitetaan suuressa määrässä.

Hallitusmuoto. Ranska on tasavalta; mutta ennen se oli keisarikunta. Se on yksi Europan suurvaltoja.

Kaupunkeja:

Parisi, Ranskan pääkaupunki, on Lontoon jälestä Europan suurin kaupunki; komeutensa, taiteidensa ja huviensa puolesta on se ensimmäinen. Siellä määrätään koko sivistyneen maailman muodit ja sinne kokoutuu matkustajia kaikkialta nauttimaan parisilaiselämän turhamielisiä iloja ja huveja. 2 1/2 milj. **Le Havre** (lö-aavr), Parisin ulkosatama. Vilkas kauppa Amerikan kanssa. **Rouen** (ruang) puuvillateollisuuden keskus. **Bordeaux** (bordoo), Garonnen varrella, harjottaa suurta viinikauppaa. **Marseille** (marsei), Välimeren rannalla, on Ranskan tärkein merikauppakaupunki. **Lyon** (liong), Rhônen varrella, suurimmat silk-kitehtaat maailmassa.

Ranskaan kuuluu **Algier** (alshir) ja **Tunis** Afrikassa sekä pienempiä siirtomaita muissa maanosissa. Niissä on yhteensä 43 milj. asukasta.

Pyreneitten niemimaa.

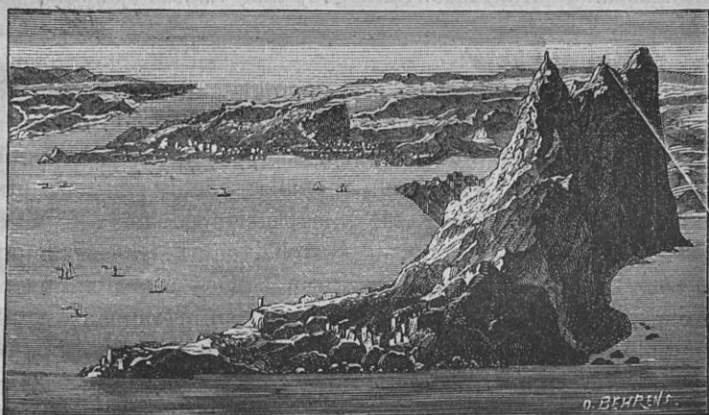
Pyreneitten niemimaata ympäröi itäpuolella **Välimeri** ja länsipuolella **Atlantin meri**. **Gibraltarin salmi** erottaa sen Afrikasta ja **Pyreneitten** vuoret muusta Europasta.

Rannikot ovat jotenkin sileät; ainoastaan pohjoisessa ja koillisessa, jossa rannat ovat korkeat ja vuoriset, on lahtia ja niemiä. Hyviä satamia on harvassa.

Pinnanmuodostus. Suurin osa niemimaasta on korkeaa ylänköä, joka vähitellen alenee länttä kohti. Ylängön läpi kulkee useampia korkeita vuoriharjanteita. Sen pohjoisreunassa on **Kantabrian** vuoret. Paikoin on tämä ylänkö hedelmällistä, paikoin kuivaa aroa. Sen eteläpuolella on **Andalusian alanko**, muinoin tunnettu suuresta viljavuudestaan ja luonnon ihanuudestaan. Tämän alangon etelälaidassa on **Sierra Nevada**, niemimaan korkein vuoristo. Pieniä alankoja on useissa paikoin etenkin rannoilla.

Jokia on monta, mutta enimmäkseen ovat laivakululle sopimattomat, sillä ne ovat hyvin koskisia ja niissä on kesällä vähän vettä. Atlantin mereen laskevat *Duero*, *Tajo* (taaho), *Guadiana* ja *Guadalquivir* (guadalkivir); Välimereen virtaa *Ebro*.

Ilmasto ja kasvillisuus. Sisämaassa ovat kesät kuumia ja kuivia, talvet kylmiä. Kasvillisuus on niukka ja sentähden sopivat nämä seudut ainoastaan karjanlaitumiksi. Hienovillaisia *merinoslampaita* pidetäänkin paljon. Välimeren rantamaissa valitsee *välimeren ilmasto*, jonka ominaisuuksia ovat kuumat ja kuivat kesät, lauhkeat ja kosteat talvet. Tämä ilmasto on erit-

Gibraltar.

täin ihana ja sentähden on kasvillisuus rantamaissa rikas. Siellä viljellään paljon viiniä ja etelämaiden hedelmiä, niinkuin appelsiineja, sitroneja, oliiveja ja manteleita. Suurin osa asukkaista elää *maanviljelyksellä*, mutta kuitenkin on tämä elinkeino huonolla kannalla. Viljalajeista kasvatetaan vehnää, maissia ja riisiä. Tärkeä puulaji on korkkitammi, jonka kuoresta tehdään pullonkorkkeja. Etelässä kasvaa myöskin palmupuita. Gibraltarin kallioilla elää apinoita. Se on ainoa paikka Europassa, missä näitä eläimiä tavataan. *Vuorityö*, vaikka huonossa kunnossa, antaa elohopeaa, rautaa, vaskea ja hopeaa. Arvoisa vientitavara on suola, jota saadaan merestä, haihduttamalla merivettä suurissa lammikoissa. *Teollisuus* on huonolla kannalla.

Valtiot. Pyreneitten niemimaalla on 2 valtakuntaa: *Espanjan kuningaskunta*, joka käsittää suurimman osan niemimaata ja *Portugalin kuningaskunta*, johon kuuluu Atlantin meren rannikko. Molemmat ovat itsenäisiä.

Espanjassa on 18 milj. *asukasta* ja Portugalissa 5 milj. *Espanjalaiset* ovat tunnetut ylpeydestään ja turhamielisyydestään. Merkillinen kansallishuvi on härkätaistelut.

Uskonto on katolilainen ja *valistus* on niin alhaisella kannalla että tuskin puolet asukkaista taitaa lukea.

Hallitusmuoto on molemmissa valtakunnissa rajotettu kuningasvalta. Kuninkaanvaltaa rajoittaa lainsäätäjäkunta, jota nimitetään *Cortes*.

Kaupunkeja:

Espanjassa: *Madrid*, pääkaupunki, autiolla ylätasangolla keskellä maata. Rautateiden keskus. $\frac{1}{2}$ milj. asuk. *Barcelona*, Välimeren rannalla, maan tärkein kauppa- ja tehdaskaupunki. *Valencia* ja *Malaga*, Välimeren rannalla; edellisessä on suuria silkkitehtaita, jälkimäinen vie ulos etelänhedelmiä ja viiniä. *Sevilla* (sevilja) Guadalquivirin varrella, suuri tehdaskaupunki. *Gibraltar*, vahva linnoitus Gibraltarin salmen rannalla, on englantilaisten hallussa. *Kadiz*, saarella Atlantin rannalla, vanha kaupunki, harjoittaa kauppaa Suomen kanssa.

Portugalissa: *Lissabon*, Tajon suulla, pääkaupunki. Hyvä satama. Vilkas kauppakaupunki. *Oporto*, meren rannalla, harjoittaa viinikauppaa.

Espanjalla oli muinoin hyvinkin suuret **siirtomaat** muissa maanosissa, etenkin Amerikassa. Nytkin kuuluu siihen *Kanarin* saaret Atlantin meressä, *Cuba* ja *Puertorico* Länsi-Indiassa.

Portugalin alusmaista mainittakoon *Azorit* ja *Madeira* Atlantin meressä.

Italia.

Italia on pitkä niemimaa, joka pistää Välimereen, eroittaen sen lahdet *Adrian meren* ja *Tyrrhenin meren* toisistaan. Italiaan kuuluvat myös *Sicilian* ja *Sardinian* saaret. *Messinan salmi* on

Italian ja Sicilian välillä. Niemimaan rannat ovat yleensä matalia ja useissa paikoin rämeisiä ja epäterveellisiä.

Pinnanmuodostus. Italian niemimaan pohjoinen osa käsittää laajan ja hedelmällisen *Lombardian tasangon*, jonka pohjoisrajalla ovat *Alpit*. Suurimman osan varsinaista niemimaata täyttää *Apenninien* vuoriselänne. Keski- ja Etelä-Italiassa on tuliperäisiä seutuja, joissa on kuumia lähteitä ja tulivuoria. Neapelin lahden rannalla on *Vesuvion* ja Sicilian saarella *Etnan* tulivuori. Maanjäristykset tekevät toisinaan enemmän vahinkoa kuin tulivuorien purkaukset. — Maanjäristyksessä tärisee maa ja siihen syntyy usein suuria rakoja. Muutamissa minuuteissa sortuu kyliä ja kaupunkeja ja tuhannet ihmiset saavat surmansa. — Rannikoilla on paikottain pieniä alankoja. Sicilia ja Sardinia ovat täynnä vuoria.

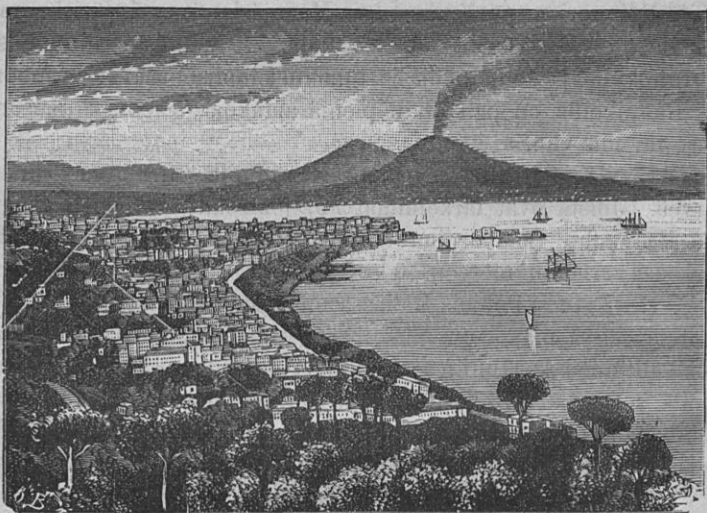
Järviä ja jokia. Alppien etelärinteillä on monta kaunista järveä. Joista ovat tärkeimmät *Po*, joka lähtee Alpeista ja virtaa itää kohti Lombardian tasangon läpi Adrian mereen; *Tiber* laskee Tyrrhenin mereen.

Ilmasto. Pohjois-Italiassa on joskus kylmät talvet, mutta muissa osissa maata on mitä ihanin ilmanala. Etelässä on melkein alituinen kesä, niin että puut ja pensaat aina viheriöitsevät. Siellä sataa harvoin lunta. Ilma 'on harvinaisen läpikuultavaa. Rantamailla olevista rämeistä nousee kesällä myrkyllisiä höyryjä, jotka tekevät ilman epäterveelliseksi.

Elinkeinoista on tärkein *maan- ja hedelmänviljelys*. Lombardian tasanko on hedelmällisimpiä seutuja maailmassa. Pelloista saadaan kaksi satoa vuodessa ja heinää tehdään samasta niitystä kuusi kertaa vuodessa. Tärkeimmät viljalajit ovat vehnä, maissi ja riisi, joita viljellään paitsi Pon tasangolla, myös Neapelin seuduilla ja Siciliassa. Ilman kuivuuden tähden ei vilja menesty muualla. Viljavainioiden ympäri on Lombardiassa istutettu silkkiäispuita, joiden välillä viiniköynnös kiertelee. Etelänhedelmät menestyvät aivan hyvin. Apennineilla kasvaa kastanjapuu, jonka hedelmiä köyhä kansa pääasiallisesti käyttää ravintonaan leivän asemesta. Etelämaisista puista kasvaa Italiassa sypressi-, laakeri- ja myrttipuita; silkkiäispuu ja öljypuu ovat tavallisia. Havupuista on mainittava kaunis piniepuu.

Karjanhoito on tärkeä elinkeino Pon laaksossa. Paitsi tavallisia kotieläimiä pidetään Italiassa *aaseja*, *muuleja* ja *puhvelihärkiä*. Lombardiassa kasvatetaan silkkiäismatoja suuressa määrässä. **Teollisuus** on vähäpätöinen; tärkeimmät teollisuustuotteet ovat silkkitavarat. **Kalastus** Välimeressä on suuriarvoinen.

Asukkaita on 31 milj. *Italialaiset* ovat kauneita, hilpeäluontoisia ja hyvälahjaisia. He polveutuvat vanhoista *roomalaisista*, ja heidän kielensä on hyvin latinan kielen kaltaista. Lombardian tasanko on tiheimmin asuttu seutu niemimaalla.

Neapeli.

Uskonto on katolilainen. *Paavi*, joka on koko katolisen kirkon päämies, asuu Roomassa. Kaikki katolinuskoiset pitävät paavia suuressa kunniaassa ja Jumalan sijaisena maan päällä. Paavilla ei nyt enää ole mitään maallista valtaa, mutta pappien ja munkkien kautta vaikuttaa hän suuresti kansaan. **Kansanvalistus** on alhaisella kannalla. Sitä vastoin ovat taiteet ja tieteet hyvin edistyneet. Italian taidearteet houkuttelevat taiteiden ihailijoita matkustamaan sinne kaikista maailman ääristä.

Hallitusmuoto. Italia on perustuslaillinen kuningaskunta. Valtiokokousta sanotaan *parlamentiksi*. Italia on Euroopan pienin suurvalta.

Kaupunkeja: *Venedig*, Adrian meren rannalla. Se on rakennettu meren saarille ja katujen asemesta on kanavia, joita myöten kuljetaan veneillä eli »gondooleilla». *Milano*, Pon pohjoispuolella. Suuria silkkitehtaita. Kaunis tuomiokirkko. *Genua*, samannimisen lahden rannalla, tärkein merikauppakaupunki. Komeasti rakennettu. *Florens*, sisämaassa, kauneimpia kaupunkeja maailmassa. Olkihattujen valmistusta. *Livorno*, tärkeä kauppa-kaupunki. *Rooma*, Tiberin varrella. Valtakunnan pääkaupunki sekä kuninkaan ja paavin asunto. Rooma on rikkaampi kuin mikään muu kaupunki historiallisista muistomerkeistä ja taide-aarteista. Lukuisista kirkoista on *Pietarinkirkko* suurin. 470 tuh. asukasta. *Neapeli*, ihmeen ihanalla paikalla meren rannalla, on Italian suurin kaupunki. Yli $\frac{1}{2}$ milj. asuk.

Siciliassa on *Messina*, samannimisen salmen rannalla; vie ulos etelänhedelmiä. *Palermo*, pohjoisrannalla, Sicilian suurin kaupunki.

Balkanin niemimaa.

Balkanin niemimaan rajat ovat lännessä: *Adrian meri* ja *Joonian meri*; etelässä: *Välimeri*; idässä: *Egean meri*, *Marmarameri* ja *Mustameri*. Pohjoispuolella on niemimaa yhteydessä muun Europan kanssa, josta sitä erottaa *Tonava* ja sen lisäjoet.

Rannikko on täynnä saaria ja syviä lahtia. Merkillisin lahti on *Korinton lahti*; tämä erottaa *Morean niemimaan* muusta mantereesta, johon sitä yhdistää kapea *Korinton kannas*. Joonian meressä ovat *Joonian saaret*. Egean meressä on lähellä rannikkoa suuri *Euboian saari* ja kauvempana meressä *Kyklaadit*; meren suussa on *Kandia* eli *Kreetä*.

Luonto. Pohjoisin osa niemimaata on alhaista viljavaa tasankoa, mutta melkein koko muu osa on vuorista ylänkömaata. *Balkanin vuoret* kulkevat lännestä itään lähelle Mustaa merta. Luoteessa ovat *Dinarin alpit*, etelämpänä *Pindus*. Siitä itäänpäin on mahtava *Olympos* eli »Jumalien vuori». Egean mereen laskee *Maritsajoki*.

Ilmasto on Balkanin vuorten eteläpuolella olevissa maissa melkein yhtä ihana kuin Italiassa, mutta niitten pohjoispuolella, Genetz, Maantieteen oppikirja.

kylmille koillistuulille avoinna olevissa maissa, niinkin kylmä, että Mustan meren satamat ovat useampia viikkoja jäässä.

Elinkeinot ovat ylimalkaan alhaisella kannalla. *Karjanhoito*, *maanviljelys* ja *kasvitarhanhoito* ovat tärkeimmät. Vuohia ja lampaita pidetään paljon. Hedelmällisillä tasangoilla viljellään vehnää, maissia, hirssiä ja kallisarvoista tupakkaa. Vuorten rinteillä kasvaa, paitsi etelässä, metsää. Yleisiä puita ovat tammi ja kastanja; korkeammalla on havumetsiä. Pohjoisessa kasvatetaan paljon luumuja. Etelässä viljellään viiniä, korinteja ja ruusuja, joista viimeksimainituista valmistetaan ruusu-öljyä. Siellä menestyy myöskin puuvillapensas hyvin. **Teollisuus** on vähäarvoinen. Teollisuustuotteista mainittakoon sahviaani ja turkinmatot. Kreikkalaiset ovat hyviä merimiehiä ja taitavia kauppiaita.

Asukkaat ovat syntyperältään ja kieleltään monta eri kansallisuutta. Pohjoisessa asuu *serbialaisia* ja idässä *bulgaria-laisia*, jotka ovat slaavilaista heimokuntaa. Koillisessa asuu *rumaania-laisia*, jotka polveutuvat vanhoista roomalaisista. Balkanin niemimaan eteläosassa, kaikilla saarilla ja Egean meren rannikoilla asuu *kreikkalaisia*. *Turkkilaiset*, jotka ovat osmanilaista heimoa, ovat vallitsevana kansana ja asuvat muitten kansain seassa etenkin kaakossa.

Useammat kansat tunnustavat *kreikkalais-katolista* uskontoa. Turkkilaiset ovat *muhamettilaisia*. Kansanvalistus on kovin alhaisella kannalla.

Muhamettilaisten uskonnon perustaja on Muhamed. Hän opetti että on yksi ainoa Jumala, *Allah*, ja hänen profeetansa on Muhamed. Ihmisiä vallitsee sallimus, jota ei kukaan saata karttaa. Varakkailla muhamettilaisilla on monta vaimoa, jotka viettävät suurimman osan elämäntänsä erityisessä, erillään olevassa rakennuksessa, *haaremissa*.

Valtakunnat. Vuosisatamme alussa kuului melkein koko Balkanin niemimaa Turkin valtakuntaan, mutta sittemmin ovat useammat eri kansat vapauttaneet itsensä ja muodostaneet vapaita, itsenäisiä valtakuntia. Paitsi *Bosniaa* ja *Herzegovinaa*, jotka Itävalta-Unkari on ottanut haltuunsa, on Balkanin niemimaalla 6 eri valtakuntaa.

1. Rumaania,

Tonavan pohjoispuolella, käsittää laajan *Rumaanian tasangon*. Valtio on perustuslaillinen kuningaskunta. 5 $\frac{1}{2}$ milj. asukasta.

Kaupunkeja: *Bukarest*, pääkaupunki, keskellä tasankoa. Yliopisto. 220,000 asukasta.

2. Serbia,

Tonavan eteläpuolella, sen lisäjoen *Moravan* varrella, on rajoitettu kuningaskunta. 2 milj. asukasta.

Kaupunkeja: *Belgrad*, Tonavan varrella, pääkaupunki.

3. Montenegro.

Pieni ruhtinaskunta lähellä Adrian merta, on aina jaksanut säilyttää itsenäisyytensä Turkkia vastaan. $\frac{1}{4}$ milj. asukasta.

4. Bulgaria ja Itä-Rumiilia.

Ruhtinaskunta kahdenpuolen Balkanin vuoria, on nimeksi Turkin vallan alainen ja maksaa sille veroa, mutta sillä on oma hallitsijansa. 3 $\frac{1}{4}$ milj. asukasta.

Pääkaupunki: *Sofia*, Balkanin eteläpuolella.

5. Turkki.

Sulttaanikunta, jonka välittömän hallinnon alaisena on ainoasti Balkanin niemimaan keskiosa. Sulttaani on itsevaltiass hallitsija ja samalla kaikkein oikeauskoisten muhamettilaisten hengellinen päämies. 5 $\frac{3}{4}$ milj. asukasta.

Pääkaupunki *Konstantinopeli*, on erittäin ihanalla paikalla Bosporin rannalla. Kuuluisin rakennus on Sofian moskeija. 950,000 asukasta.

Alusmaita: Suurin osa Turkin valtakuntaa on Aasiassa ja Afrikassa.

6. Kreikka.

Rajoitettu kuningaskunta, joka käsittää Balkanin niemimaan eteläisimmän osan sekä useimmat saaret. Kreikkalaiset itse nimittävät maataan *Hellaaksi*. 2 milj. asukasta.

Kaupunkeja: *Atena*, pääkaupunki. Kaikkialla on raunioita muinaisista komeista rakennuksista. Niistä ovat *Partenonin* temppelin muhkeat rauniot merkillisimmät.

Yleiskatsaus Europaan.

Europa on suuri, Aasiasta lähtevä niemimaa.

Luonnonlaatunsa puolesta saattaa Europan jakaa neljään pääosaan: *Itä-Europa*, *Pohjois-Europa*, *Keski-Europa* ja *Etelä-Europa*.

Itä-Europa käsittää koko Venäjän, itäosan Itävalta-Unkarin sekä Balkanin niemimaasta ne maat, jotka ovat Tonavan alaosan ympärillä. Se on tasaista alankoa, joka kauvimpana pohjoisessa muuttuu metsättömäksi tundraksi; keskiosa on osaksi metsäistä, osaksi hedelmällistä viljelysmaata; eteläisin osa on aroa.

Pohjois-Europa käsittää Suomen ja Skandinaavian niemimaan. Se on ylipäänsä vuorinen. Korkeimmat vuoret ovat luoteisessa.

Keski-Europa sisältää kaiken muun Europan joka on pohjoispuolella Pyreneitten vuoria, Alpeja ja Balkanin vuoria. Keski-Europa on luonnonsuhteidensa puolesta epäilemättä maanosamme onnellisin osa. Se on väkirikkkautensa, viljelyksensä, varallisuutensa ja valtansa puolesta etevin.

Etelä-Europa käsittää kolme suurta niemimaata: *Pyreneitten*, *Italian* ja *Balkanin niemimaan*. Kaikki kolme ovat korkeavuoriset; tasankoja on verrattain vähän.

Ainoastaan vähäinen osa Europaa on pohjoisen napapiirin sisällä ja kuuluu kylmään vyöhykkeeseen. Kaikki muu Europa on lauhkeassa vyöhykkeessä.

Ilmasto on Europassa tavattoman lauhkea, etenkin länsiosassa. Tämän vaikuttaa etupäässä *Golfivirta*. Itä-Europassa

vallitsee ankara *manner-ilmasto*, jolla on lämpimät kesät ja kylmät talvet. Etelä-Europassa ovat talvet lauhkeat, kesät kuumat. Sateentulo on lännessä runsas, Itä-Europassa niukempi. Runsaaimmin sataa vuoriseuduissa.

Elinkeinojen määrääjänä ovat kaikkialla luonnonsuhteet. *Maanviljelys* on kaikissa maissa pääelinkeinona, paitsi kylmässä vyöhykkeessä ja korkeilla vuorilla, jossa sitä kylmyyden tähden ei voi harjottaa. Kangasmaat ja arot ovat myös niin hedelmättömiä, että niitä sopii käyttää ainoastaan *karjanlaitumena*. Pohjois-Europassa ovat ohra, kaura ja ruis tärkeimmät viljalajit. Etelämpänä viljellään niitten sijaan vehnää sekä kaikkein eteläisimpänä maissia ja riisiä. Muista viljelyskasveista huomattakoon: valkojuurikkaat Keski-Europassa, viiniköynnös kaikkialla missä ilmasto on tarpeeksi lämmin, sekä etelänhedelmät Etelä-Europassa. — Poro on pohjoisessa melkein ainoa kotieläin. Muualla Europassa menestyvät samat kotieläimet kuin meillä. Etelä-Europassa pidetään sitä paitse aaseja, muuleja, paikoittain myöskin puhvelihärkiä, kameleja ja silkkiäisperhosia. *Vuoritöitä* harjoitetaan enimmäkseen matalavuorisissa seuduissa. Tasangoilla on kivihiihkaivoksia. *Teollisuus* kukoistaa etenkin niissä maissa, joissa on kivihiihtä. Suurinta meriliikettä harjoittavat ne maat, joilla on laajat rannikot, niinkuin Englanti, Norja, Hollanti ja Kreikka.

Asukkaat. Vaikka Europa on pieni maanosa, on siinä noin 367 milj. asukasta eli lähes $\frac{1}{4}$ osa koko maanpiirin asukasluvusta, joka on noin 1,512 miljoonaa. Sukuperänsä ja kielensä puolesta jaetaan kansat useampiin ryhmiin. Melkein kaikki Europan kansat kuuluvat *kaukaasialaiseen rotuun*, joka jakautuu kahteen suureen heimokuntaan, *indo-europalaiseen* ja *semiläiseen*. Indo-europalainen heimokunta jakautuu: *germaanolaisiin kansoihin*, joihin kuuluvat saksalaiset, hollantilaiset, englantilaiset ja skandinaavialaiset; *romaanilaisiin kansoihin*, joihin luetaan ranskalaiset, espanjalaiset, italialaiset ja rumaanialaiset; *slaavilaisiin kansoihin*, joihin kuuluvat venäläiset, puolalaiset, tshekkiläiset, serbialaiset ja bulgarilaiset. Indo-europalaisia kansoja ovat vielä kreikkalaiset. Semiläiseen heimokuntaan luetaan juutalaiset. — *Mongolilaisen rodun* kansoja elää Europan pohjois- ja itäosissa. Ne

jakautuvat kolmeen ryhmään: *suomalais-ugrilaiseen*, johon suomalaiset, madjarit ja lappalaiset luetaan; *turkkilaisiin* ja *mongolilais-kalmukkeihin*.

Melkein kaikki europalaiset kansat ovat *kristittyjä*. *Protestanttista* uskontoa tunnustavat: Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Pohjois-Saksa, Hollanti, Iso-Britannia ja suurin osa Sveitsiä; *roomalais-katollista*: Irlanti, Belgia, Ranska, Etelä-Saksa, Puola, Itävalta-Unkari, Italia, Espanja ja Portugali; *kreikkalais-katolista*: Venäjä ja Balkanin niemimaan kristityt kansat. *Muhameettilaisia* ovat turkkilaiset ja muutamat muut kansat Etelä-Europassa.

Sivistyksensä ja valtiollisen kehityksensä puolesta on Europa kaikista maanosista etevin. Tosin on Europa saanut sivistyksensä egyptiläisiltä ja Länsi-Aasian vanhoilta sivistyskausilta, mutta jo muinaisina aikoina olivat kreikkalaiset ja roomalaiset etevimmät sivistyskansat. Sittemmin on sivistys yhä levinnyt länttä ja pohjoista kohti, jossa se nyt on korkeimmillaan. Nykyaikaan ovat etenkin englantilaiset, saksalaiset ja ranskalaiset sivistyksen kannattajina ja edistäjinä.

Mahtavimmat valtiot Europassa ovat 6 suurvaltaa: *Venäjä, Saksa, Englanti, Ranska, Itävalta-Unkari* ja *Italia*.

Aasia.

Aasia on suurin maanosa. Sitä rajottaa pohjoisessa **Pohjois-Jäämeri**, idässä **Iso Valtameri** eli **Tyynimeri**, etelässä **Intian meri**. Lännessä on Aasia yhteydessä Europan kanssa. Lounaassa erottavat **Punainen meri** ja **Suezin kanava** Aasian Afrikasta. Koillisessa on matala **Beringin salmi** tämän maanosan ja Amerikan välillä.

Rannikot. Aasian itäpuolella pistävät **Kamtshatkan** ja **Korean** niemimaat Tyneen mereen. Beringin salmen rannalla on **Itäniemi**. Itärannalla muodostaa Tyyni meri **Ohotan meren**, **Jaapanin meren**, **Itä-Kiinan meren** ja **Etelä-Kiinan meren**. Näitä lahtia rajottavat meren puolelta saariryhmät, joista tärkeimmät ovat **Kurilit**, **Jaapanin saaret** ja **Filippinit**. Kaakossa ovat **Itä-Intian saaret** Aasian ja Australian välillä. Etelässä ovat **Taka-Intian**, **Etu-Intian** ja **Arabian niemimaat**. Taka-Intian eteläisin osa on **Malaka**. Intian meri muodostaa Taka- ja Etu-Intian väliin **Bengalin lahden**, Etu-Intian ja Arabian kohdalle **Arabian meren**; tästä tunkee pohjoiseen kaksi lahtea, **Persian lahti** ja **Punainen meri**, molemmin puolin Arabian niemimaata. Lännessä on **Vähän Aasian** niemimaa, jota ympäröivät **Välimeri**, **Egean meri** ja **Mustameri**.

Pinnanmuodostus. Aasiassa ovat maan korkeimmat vuorenhuiput, syvimmat alangot ja suurimmat järvet. Siellä on suuria ylätasankoja, joita ympäröivät korkeat reunavuoret. Ylängöt ulottuvat lännestä itään. Niitä voi jakaa kahteen osaan: **läntiseen** pienempään ja **itäiseen** suurempaan ylänköön. Näiden ylänköjen eteläpuolella on kolme vuorista niemimaata, luoteessa on avara alanko; uloinna idässä ja kaakossa on suuri saaristo.

Länsi-Aasian ylänkö käsittää **Vähän Aasian**, **Armenian** ja **Iraanin** ylängöt sekä **Kaukasusvuoret**. Armeniassa on kuuluisa

Araratin vuori. Kaukasusvuoristo on jylhä alppimaa, jossa on useita lumihuippuja; itäosassa on petroliumilähteitä. Iraanin yläntä rajoittavat korkeat reunavuoret. Pohjoisessa on *Elburs*, koillisessa *Hindukush*.

Itäinen eli Keski-Aasian yläntä käsittää joukon vuorien ympäröimiä yläntasankoja. Lännessä on korkea *Pamirin yläntasanko*, pohjoisessa *Altai* ja *Tienshan*, etelässä mahtava *Himalaja*, jossa on maailman korkein vuorenhuippu *Gaurisankar* (8,800 m.). Idässä rajoittaa yläntä *Kiinan alppimaa*. Yläntällä on useita vuorijonoja, joista mahtavimmat ovat *Kuenlun* ja sen eteläpuolella *Karakorum*, joka jälkimäinen on maailman korkein vuoriharjanne (7,300 m.). Himalajan ja Kuenlunin välillä on maailman korkein maa *Tibetin alppimaa*. Koilliseen Kuenlunista on aava *Gobin erämaa*.

Laajimmat **alangot** Aasiassa ovat *Siperian* ja *Turaanin alangot* luoteessa, ja *Kiinan alanko* idässä.

Läntisin eteläisistä *niemimaista*, *Arabia*, on täynnä korkeita hiekkameraita ja vuoriyläntäjä; rannoilla on reunavuoja. Etu-Intian pohjoisosa käsittää *Hindustanin alangon*; eteläosa on *Dekaniin yläntä*. Taka-Intian läpi kulkee joukko kapeita vuorijonoja etelään ja kaakkoon päin, joiden välillä on jokilaaksoja.

Kaakkoiset **saaret** ovat korkeita, vuorisia ja tuliperäisiä.

Järviä ja jokia. Aasian sisäosissa on suuria alueita, joista vedet eivät juokse mereen; järvillä ei ole mitään laskujokea. Tällaisissa arojärvissä on vesi suolaista. *Kaspian meri* ja *Araljärvi* ovat sellaisia. Yläntän reunavuorilta mereen juoksevat joet ovat kuitenkin suurimmat.

Pohjois-Jäämereen laskevat *Obi*, *Jenisei* ja *Lena*. Ne ovat kalarikkaita ja laivakululle sopivia.

Tyyneen mereen laskevat *Amur*, *Hoangho* eli keltainen virta, *Janktsekiang* eli sininen virta ja *Mekong*. Kolme jälkimäistä alkaa Tibetin yläntältä. Hoangho on hyvin virtava ja kuljettaa paljon keltaista mutaa mereen, josta se on nimensäkin saanut. Se tulvaa usein yli reunoja ja hävittää laajoja viljelysmaita. Janktsekiang on vesirikas ja laivaliike on sillä varsin vilkas.

Intian mereen laskevat: *Iravadi*, joka muodostaa suuren suistomaan, *Bramaputra* ja *Ganges*, jotka alkavat Himalajasta ja

tekevät yhteisen suistomaan. *Indus*, Himalajasta, juoksee Arabian mereen. *Mesopotamian alangon* läpi juoksevat kaksoisjoet *Euftrat* ja *Tigris*, jotka yhdistyneinä laskevat Persian lahteen. Araljärveen juoksevat *Syr-Darja* ja *Amu-Darja*.

Ilmasto on Aasian pohjoisosassa kovin kylmä. Keski-Aasian ylängöllä on ankara mannerilmasto; siellä vallitsee suuri kuivuus. Ainoastaan reunavuorilla sataa riittävästi. Eteläosissa on ilma hyvin lämmin ja sade on muutamien paikoin erittäin runsas.

Kasvikunta on Jäämeren rannikolla varsin köyhä. *Tundroilla* kasvaa ainoastaan sammalia, jäkäliä ja vaivaiskoivuja. Etelämpänä *metsäalueessa* on suunnattoman suuret havumetsät; tämän eteläosassa on myöskin lehtimetsää. *Aroseutu* on äärettömän laaja; se on paikoin ruohotasankoa, paikoin hiekkaerämaata. Jokien varsilla on kuitenkin hedelmällisiä keitaita. Vuoriseudut ovat metsäisiä. Kaakossa ja etelässä on kasvillisuus rehevää; siellä on talvivihantia lehtipuita.

Eläinkunta. Pohjoisilla tundrailla elää jääkarhu ja peura. Meressä on mursuja ja hylkeitä. Suurissa metsissä on runsaasti turkkieläimiä, niinkuin karhuja, susia ja suopelia. Aroilla elää anttiloopeja, villiä hevosta, aaseja ja lampaita sekä kaksikyttyräisiä kameleja. Intiassa on eläinkunta hyvin rikas.

Enemmän kuin puolet Aasian pinta-alasta on Euroopan valtioiden alusmaita.

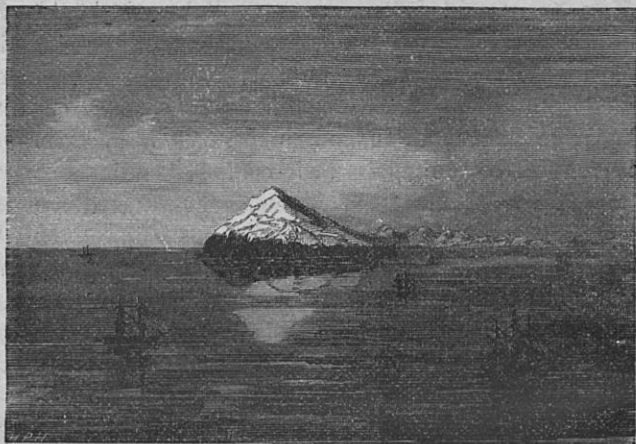
Venäjän Aasia.

Venäjän Aasian pääosat ovat *Siperia* ynnä *Amurinmaa*, *Turaani* ynnä *Kirgiisien aro* ja *Kaukaasia*. Koko tällä alalla, joka on 1 1/2 kertaa niin suuri kuin Europa, on ainoastaan 20 milj. asukasta.

1. Siperia ynnä Amurinmaa

käsittää koko Pohjois-Aasian *Uralin vuorista* aina *Beringin salmelle* asti. Pohjoispuolella rajottaa sitä *Pohjois-Jäämeri* ja idässä *Tyynimeri*.

Asukkaista on suurin osa sisäänmuuttaneita *venäläisiä*. He elättävät itseään kaupalla, vuorityöllä sekä etelässä maanviljelyksellä. Alkuperäiset asukkaat, jotka ovat monta eri kansakuntaa, ovat vielä enimmäkseen kastamattomia pakanoita. Heidän pääelinkeinonsa ovat poronhoito, kalastaminen ja metsästäminen. He elävät teltoissa, muuttavat paikasta paikkaan ja käyttävät koiria vetoeläiminä. Vuorista saadaan vaskea, rautaa, kultaa, hopeaa ja grafiittia. Kivihiihtä löytyy myöskin. Pohjois-

Itäniemi.

Siperian jäisestä maasta kaivetaan norsunluuta. Siperiaan rakennetaan nyt rautatie, joka tulee menemään Europan rajasta Tyy-
nen meren rantaan asti.

Siperiaan on siirtolaisina muutettu paljon rangaistusvankeja Venäjältä sekä Suomestakin.

Kaupungeja: *Tobolsk*, Ob'in lisäjoen varrella, harjoittaa suurta kala- ja turkisten kauppaa.

Tomsk, Ob'in varrella, tärkein kauppakaupunki. Yliopisto.

Irkutsk, erään Jenisein lisäjoen varrella, on Kiinan kaupan pääpaikka ja Pohjois-Aasian suurin kaupunki.

2. Turaani, ynnä Kirgiisien aro

on itäpuolella *Kaspian merta*, suuren *Araljärven* ympärillä. Maa on suurimmaksi osaksi avaraa hedelmätöntä aroa, vieläpä etelässä erämaatakin. Virtain varsilla on ihania keitaita. Kaakois-osa on vuorinen.

Asukkaat, jotka pääasiallisesti ovat *kirgiisejä*, ovat uskonnoltaan muhamettilaisia, elävät paimentolaisina sekä harjoittavat sen ohessa rosvoamista. Heidän tärkeimmät kotieläimensä ovat kaksikyttyräinen kameli, lammas ja hevonen. Keitailla ja viljavissa laaksoissa kasvatetaan viljaa, viiniköynnöksiä, puuvillapensaita ja silkkiäismatoja.

Kaupunkeja: *Bokhara*, eräällä keitaalla, on karavaanikaupan keskus. *Tashkent*, suuria silkkitehtaita.

3. Kaukaasia

on Mustan meren ja Kaspian meren välinen, *Kaukasusvuoria* ympäröivä, vuorimaa. Maa Kaukasusvuorien pohjoispuolella on hedelmätöntä sekä luonteeltaan samanlaista kuin Kaakois-Europan arot, mutta eteläpuolella vuoria on ilmasto mitä suloisin ja maa niin viljavaa, että siellä kasvatetaan hedelmäpuita ja viiniköynnöksiä.

Asukkaat ovat monta eri heimokuntaa ja *uskonnoltaan* joko kristittyjä tahi muhamettilaisia. Kaukaasialaiset ovat kuuluisat kauneudestaan ja sotaaisuudestaan.

Kaupunkeja: *Tiflis*, tehdas- ja kauppakaupunki. Venäläisen hallituksen asunto. *Bakū*, Kaspian meren rannalla, runsaita petroleumlähteitä.

Kirgiisi.

Turkin Aasia.

Turkin Aasia käsittää kolme pääosaa: *Vähän Aasian* ynnä *Armenian*, *Syyrian* ynnä *Palestinan* ja *Mesopotamian*. Asukkaita on 17 miljoonaa.

1. Vähä Aasia.

Vähä Aasia on luonnoltaan melkein samanlainen kuin *Pyreneitten* niemimaa, nimittäin korkeaa, hedelmätöntä ylänköä. Rannikot ovat hedelmällisiä ja siellä kasvatetaan riisiä, maissia, hyvää tupakkia, puuvillapensaita, etelänhedelmiä, etenkin viikunoita, sekä unikkoja, »ooppiumin« valmistamista varten. Vähä Aasia on kirsikka- ja luumupuun kotimaa. Sisämaassa hoidetaan lampaita ja hienokarvaisia vuohia.

Asukkaat ovat enimmäkseen *turkkilaisia* sekä *uskonnoiltaan* muhamettilaisia. Rannikoilla asuu kauppaa harjoittavia *kreikkalaisia*, jotka ovat *kristittyjä*.

Kaupungeja: *Smyrna*, Egean meren rannalla, harjoittaa suurta kauppaa viikunoilla, pesusienillä ja ooppiumilla.

Vähän Aasian itäpuolella on korkea vuorimaa, *Armenia*. Maa on hedelmätöntä, paitsi jokilaaksot, joissa viljellään viljaa ja hedelmäpuita.

Alkuasukkaat, *armenialaiset* ovat *kristittyjä* sekä tunnettuja taitavina kauppiaina.

2. Syyria

on *Välimeren* itäinen rantamaa. Sen lounaista osaa sanotaan *Palestinaksi*. Maan keskiosa on korkeaa ylänköä, joka vähitellen alenee itää ja länttä kohti. Korkein vuori on *Libanon*. Merkittisin joki on *Jordan*. Se virtaa *Genetsaretin järven* läpi ja laskee *Kuolleeseen mereen*, joka on merkillisimpiä järviä maailmassa, sillä sen pinta on meren pintaa paljoa alempana ja sen vesi on niin suolaista, ett'ei mikään eläin voi siinä elää. Syyria on suureksi osaksi kuivaa ja autiota ylänköä, mutta laaksot ja vuoririnteet ovat viljavia ja niissä kasvatetaan viljaa sekä öljypuita.

Asukkaat ovat etupäässä *Arabialaisia*. Niitä paitsi asuu siellä vähän *europalaisia*, *juutalaisia* ja *turkkilaisia*.

Kaupunkeja: *Damaskus*, Syyrian erämaan laidassa, on ihanain viinitarhain ja palmupuulehtojen ympäröimä. Tärkeän karavaanitie varrella. *Jerusalem* on korkealle ylätasangolle rakennettu köyhä ja pieni kaupunki, jota kristityt ja juutalaiset pitävät *pyhänä kaupunkinaan*. Sinne matkustaa joka vuosi tuhansittain pyhiinvaeltajia rukoilemaan *Kristuksen haudalle*.

3 Mesopotamia.

Mesopotamia käsittää Syyrian itäpuolella, *Euftrat* ja *Tigris* virtojen ympärillä olevan maan. Virtojen varsilla on maa erittäin viljavaa sekä aikaisemmin viljeltyä, kuin ehkä mikään muu paikka maailmassa. Kuvempänä virroista on maa sitä vastoin vedenpuutteen tähden kuivaa, erämaan tapaista.

Kaupunkeja: *Bagdad*, Tigrisvirran varrella. Siellä hallitsivat *Kaliifit* arabialaisten isonvallan kukoistus-aikana. Eufraatin varrella on *Niniven* ja Tigrisin varrella *Babylonin* kaupungin rauniot.

Arabia.

Arabia on suurimmaksi osaksi täynnä erämaita. Punaiseen mereen pistävällä niemellä on *Sinain* merkillinen vuori. Lounainen rannikko on viljava. Kansan pääravintona on taateli-palmun hedelmät. Arabialaisia hevosia kiitetään kaikkia muita hevosrotuja kauniimmiksi, jalommiksi ja kestävämmiksi. Punaisesta merestä saadaan kallisarvoisia helmiä.

Asukkaat, joita on 5 miljonaa, ovat *arabialaisia*. Sisämaassa elävät he pääasiallisesti paimentolaisina sekä rosvoamisella. Itse he nimittävät itseään *beduineiksi* eli „erämaan lapsiksi“. Rannikoilla harjoitetaan maanviljelystä. Rantamaat ovat Turkin alusmaata.

Kaupunkeja: *Mekka*, Muhamedin syntymäkaupunki, on muhamettilaisten pyhä kaupunki, johon heidän tulee ainakin kerran eläessään matkustaa rukoilemaan pyhässä *Kaaban* tempelissä. *Aden*, Englantilaisten omistama vahva linnoitus merenrannalla.

Iraani.

Iraania rajoittaa lännessä *Turkin Aasia*, pohjoisessa *Turaani*, idässä *Intia* ja etelässä *Persian lahti*.

Sisämaa on epätasaista ylänköä, jossa erämaa vaihtelee hedelmällisten keitaitten ja laaksojen kanssa. Metsiä on ainoastaan korkeilla vuorilla. Manteli- ja persikkapuu on täältä kotoisin; viiniköynnös ja taatelipalmu viihtyy hyvin. Rantamaa sekä rajaseudut ovat täynnä korkeita vuoria. Erämaissa elää leijona ja metsäaasi. Iraani käsittää *Persian* ja *Afganistanin*.

1 Persia

on Iraanin läntisin osa. Hallitsijaa nimitetään shahiksi ja hänen valtansa on rajaton.

Asukkaita on 9 miljonaa ja pääväestönä ovat *persialaiset*. **Uskonto** on *muhamettilainen*. Persialaisia sanotaan „*Aasian ranskalaisiksi*“, koska he ovat käytökseltään kohteliaampia sekä sivistyneempiä kuin muut Aasian muhamettilaiset kansat.

Pääelinkeinona on *maan- ja hedelmänviljelys, kauppa ja teollisuus*. Persian matot ja silkkikankaat ovat kuuluisat.

Kaupunkoja: *Teheran*, pääkaupunki, on karavaaniteiden yhtymäpaikka. *Tebri*s, luoteisosassa, maan etevin kauppa- ja tehdaskaupunki.

2. Afganistan

käsittää Iraanin itäisimmän osan; sen hallitsijana on Kabulin emiri.

Asukkaita on 4 miljonaa. *Afganit* ovat raakoja ja sotaisia paimentolaisia.

Intia.

Intian muodostaa *Etu-Intian* ja *Taka-Intian* niemimaat sekä *Itä-Intian saaret*. Etu-Intian eteläisimmän niemen päässä on *Ceylonin* saari.

Lähes koko Intia on kuumassa vyöhykkeessä, jossa aurinko jonkun aikaa vuodessa on niin korkealla taivaalla, että sen säteet kohtaavat maata luotisuoraan. Kuumaa vyöhykettä rajoittaa kaksi viivaa, jotka ajatellaan vedetyksi yhtäsuuntaisesti toistensa kanssa maan ympäri. Näitä viivoja nimitetään *käännepiireiksi*, toista *pohjoiseksi*- ja toista *eteläiseksi-käännepiiriksi*. Käännepiirien välille ajatellaan kolmas viiva vedetyksi yhtäsuuntaisesti molempien kanssa ja samalla yhtäkauvaksi pohjois- ja etelänavasta. Tätä viivaa nimitetään *päiväntasaajaksi* ja se jakaa siis maan kahteen yhtäsuureen puoliskoon, pohjoiseen ja eteläiseen pallonpuoliskoon. Kaikkialla niillä seuduilla, jotka ovat päiväntasaajan kohdalla, ovat päivät ja yöt aina yhtä pitkät; aurinko nousee aina k:lo 6 aamulla ja laskee k:lo 6 illalla. Hämärää ei ole ensinkään. Varsinaista talvea ei ole kuumassa vyöhykkeessä olemassa, vaan sen sijaan on niin sanottu *sadeaika*, jolloin yhdessä viikossa voipi sataa enemmän kuin meillä koko vuodessa. Muulla ajalla ei sada juuri ensinkään, vaan taivas on ainairkas ja sininen.

Auringon lämpö on erinomaisen voimakas ja tenhosa, jonkatähden eläin- ja kasvikunta ovat tavattoman rikkaat. Tässä suhteessa tuskin mikään maa voittaa Intian. Siellä kasvaa useampia hyödyllisiä kasveja kuin missään muussa paikassa maan päällä. Tärkein viljakasvi on riisi, joka antaa monta satoa vuodessa. Riisiä ei voi leipoa leiväksi, vaan sitä syödään pelkältään keitettynä vedessä. Piisangi eli banaani, jonka hedelmät ovat pienten kurkkujen näköisiä, on ravitsevaisuutensa ja virkistäväisyytensä tähden erittäin arvossa pidetty. Muista hyödyllisistä kasveista mainittakoon: kahvi- ja teepensas, indigokasvi, sokeriruoko, guttaperkkapuu, puuvillapensas sekä mausteikasveja: kanelipuu, ryytineilikka- ja muskottipuu, pippuri ja inkifäära. Puulajeista vetävät huomiotamme puoleensa etenkin palmupuut, joista mainittakoon taateli-, kokos- ja saagupalmu. Varsin tärkeä on bamburuoko. Missä maa ei ole viljelty, peittää sitä suuret *aarniometsät*. Niissä on monta puulajia sekasin ja ne kasvavat korkeammiksi kuin mitkään metsät meillä. Puissa on loistavia kukkia ja niitten välillä suikertaa puusta puuhun köyrynoskasveja eli liaaneja, joten metsät käyvät melkein läpitunkemattomiksi.

Intian eläimistä on norsu eli elefantti suurin ja merkillisin. Kesytettynä tulee se viisautensa ja voimansa kautta ihmisten hyödyllisimmäksi kotieläimeksi. Muista eläimistä mainittakoon: sarvikuono, monet härkälajit, apinat ja tiikeri, joka on kaikista pedoista vaarallisin. Myrkyllisiä käärmeitä on paljon ja niitten puremisesta kuolee vuosittain monta tuhatta ihmistä. Virroissa elää krokotiilejä. Merestä pyydetään kallisarvoisia helmiä.

Intialainen maisema.

Ceylonin saari ja monet paikat mantereella ovat rikkaat timanteista ja muista jalokivistä.

1. Etu-Intia.

Etu-Intiaa rajottaa pohjoisessa maailman mahtavimmat vuoret, *Himalaja*.

Etu-Intia ja etenkin Hindostanin itäosa on erinomaisen hyvin viljeltyä ja tiheään asuttua. **Asukkaita** on 280 miljonaa ja heitä nimitetään *hinduiksi*. **Uskonnoltaan** on osa asukkaita muhamettilaisia, mutta suurin osa palvelee *Brahmaa*. Hinduit

ovat maailman vanhimpia sivistyskansoja. Kansa on jaettu useampaan säätyyn eli kastiin, jotka jyrkästi eroavat toisistaan. Mihin luokkaan hindu on syntynyt, siinä tulee hänen pysyä elinaikansa ja siihen kuuluvat myöskin kaikki hänen perillisensä. Pappein eli bramiinein kasti on etevin.

Suurin osa Etu-Intiaa on Englantilaisten oma.

Kaupunkeja on useita ja ne ovat suuria. *Kalkutta*, Gangesjoen suulla, on pääkaupunki; 900,000 asukasta. *Bombay* (bom-bee), länsirannalla, on Intian suurin tehdas- ja kauppakaupunki; 850 tuhatta asukasta. *Benares*, Gangesjoen varrella, on hinduein pyhä kaupunki. *Madras*, itärannalla. Harjottaa timanttija helmikauppaa.

2. Taka-Intia.

Taka-Intian rantamaat ja laaksot ovat hyvin viljavia. Viljelyskasveista ovat riisi, puuvilla ja teepensas huomattavimmat.

Asukkaita on 45 miljonaa. He ovat monta eri sukuperää. Rantamaissa elää *kiinalaisia*, Malakkaniemellä *malajeja*. Malajit ovat *muhamettilaisia*, muut tunnustavat *Buddan oppia*. Buddan uskoisilla on paljon luostareja ja juhlallisia kirkonmenoja. Lukutaito on buddalaisissa maissa yleinen.

Länsipuoli niemimaata on englantilaisten, itäpuoli ranskalaisten hallussa. *Siamin* valtio on vielä itsenäinen.

Kaupunkeja: Englannin alueissa: *Singapur*, joka on rakennettu saman nimiselle, Malakkaniemen päässä olevalle, saarelle. *Rangun*, Iravadin suistomaassa, vie ulos paljon riisiä. *Siamin* pääkaupunki on *Bangkok*. Tärkeä kauppa. 600 tuh. asukasta.

3. Itä-Intian saaret.

Itä-Intian saaristo on suurin maailmassa. Se ulottuu Aasian kaakkoiskulmasta Austraaliaan asti. Sitä rajottaa idässä *Tyyni meri*, ja etelässä *Intian meri*. Saaristo jakautuu neljään pääryhmään: *Isot Sundasaaret*, jotka ovat *Sumatra*, *Jaava* (djaava), *Borneo* ja *Celebes*; *Vähät Sundasaaret*; *Molukit* ja *Filippiinit*.

Saaret ovat luonnonlaadultaan samanlaiset kuin Intian niemimaat. Vuoret ovat tuliperäisiä, ja tultasuitsuvia *tulivuoria* on Genetz, Maantieteen oppikirja.

paljon. Sentähden ovat maanjäristykset aivan tavallisia. Luonnontuotteet ja eläimistö ovat samat kuin mantereella.

Asukkaat ovat *malajilaista rotua*. Malajit jakautuvat mo-
neen heimoon, jotka ovat varsin erilaisia sivistyksen puolesta. Muutamilla heimoilla, niinkuin Jaavan asukkailla, on oma kirja-
kieli ja runsas kirjallisuus. Ne harjottavat maanviljelystä. Us-
konnoltaan ovat he muhamettilaisia. Toiset heimot ovat raakoja
pakanoita; he elävät kalastuksella ja merirosvouksilla. Jotkut
ovat ihmissyöjiä. Yleensä ovat malajit tunnetut rohkeiksi meri-
miehiksi. Luvultaan on heitä 35 miljoonaa.

Useimmat saaret ovat hollantilaisten, mutta Filippiinit es-
panjalaisten hallussa.

Hollantilaisten *pääkaupunki* on *Batavia*, Jaavan saarella,
josta viedään ulos kahvia. *Filippinein* saarilla on *Manila*, jossa
on suuria tupakkatehtaita.

Kiina.

Kiina käsittää koko kaakkoisen Aasian *Turaanista Tyyneen*
mereen ja *Siperiasta Intiaan*. Siihen kuuluu *Varsinainen Kiina* ja
sen alusmaat, joista tärkeimmät ovat: *Tibet*, Himalaja vuorten
pohjoisrinteillä ja *Mongolia*, Tibetin pohjoispuolella, joka rajoit-
tuu *Turaaniin* ja *Siperiaan*.

Luonto. Varsinaisen Kiinan länsi- ja eteläosat ovat vuo-
risia, mutta koillisosa ja rannikko ovat hedelmällistä alankoa.
Mongolian täyttää suurimmaksi osaksi *Gobin erämaa*. Kiinan
alanko on erittäin viljavaa ja niin hyvin viljeltyä ett'ei pienin-
kään maankaistale ole jätetty viljelemättä. Suuri joukko vesi-
johtokanavia on kaivettu maahan. Kiina tuottaa enemmän riisiä,
teetä ja silkkiä kuin kaikki muut maat yhteensä. Varsinaista
karjanhoitoa ei harjoiteta laisinkaan. Monet teollisuustuotteet
ovat oivallisinta laatua, niinkuin silkki- ja puuvillakankaat, lakee-
ratut puutavarat y. m. Tibetissä ja Mongoliassa on karjanhoito
pääelinkeinona. Paitsi muita kotieläimiä pidetään siellä pitkä-

karvaisia jakkihärkiä. Sieltä ovat useimmat kotieläimistämme kotoisin.

Asukkaat. Kiinan valtakunta on suurempi kuin koko Europa ja siinä asuu noin 360 milj. *kiinalaista*. Siis on melkein joka neljäs ihminen koko maan asukasluvusta kiinalainen. Maa onkin monin paikoin niin tiheään asuttua, että ihmiset eivät sovi maalle, vaan täytyy heidän asua venheissä ja lautoilla. Satoja tuhansia kiinalaisia muuttaa vuosittain vieraille maille

Peking.

hakemaan työnansiota ja toimeentuloa siellä. Kiinalaiset kuuluvat *mongolilaiseen rotuun* ja ovat keltaihoisia, vinosilmäisiä ja luonteeltaan pelkureita, mutta tavattoman älykkäitä, ahkeria ja vähään tyytyväisiä. Sentähden ovatkin he mitä parhaimpia työmiehiä maailmassa, eikä mikään kansa voi heidän kanssaan kilvoitella työpalkkojen huokeudessa. Niinpä tyytyvät he huokealla hinnalla toimittamaan mitä töitä hyvänsä. Kun hevosia on peräti vähän, toimittavat he kaikki maantyöt lapiolla ja muilla käsiaseilla ja kuljettavat matkustavia pienissä vaunuissa tahi kantavat heitä paareissa.

Kiinan *sivistys* ja valistus on useampia vuosituhansia vanhempi kuin muitten maitten. Kiinan kielessä on vaan yksitaivuisia sanoja ja heidän kirjoitustaan on vaikea oppia. Kuitenkin on lukutaito Kiinassa yleinen. Monet tärkeät keksinnöt, niinkuin ruudin, paperin ja porsliinin valmistamisen, kirjapainotaidon sekä kompassin ovat kiinalaiset tehneet monta sataa vuotta aikaisemmin kuin europalaiset, mutta omituista kyllä ovat he jääneet samalle kannalle, edistymättä siitä edelleen.

Uskonto. Kiinan kansa tunnustaa *Buddan oppia*, mutta sivistyneet tunnustavat *Konfutsen oppia*. Kaikki kiinalaiset ovat uskonnollisissa asioissa hyvin laimeita; petollisuus ja opiumin polttaminen ovat yleisiä paheita. Heidän parhaimpia hyveitensä on vanhempien kunnioitus.

Hallitusmuoto on rajoittamaton keisarivalta ja keisaria nimitetään *taivaan pojaksi* ja *kansan isäksi*.

Ei missään maassa ole niin monta suurta *kaupunkia* kuin Kiinassa.

Peking on pääkaupunki. 1 1/2 milj. asukasta. *Schanghai*, tärkeä kauppakaupunki meren rannalla. Vie ulos teetä ja silkkiä. *Kanton*, ensimmäinen satama, johon sallittiin europalaisten tulla. 1 3/4 milj. asukasta. Kantonin edustalla on englantilaisten omistama *Honkong saari*. *Nanking*, Janktsekiangin varrella, opin pääpaikka. Suuria puuvilla- ja silkkitehtaita.

Korea.

Jaapanin meren ja Itä-Kiinan meren välillä on *Korean* niemimaa. Sen läpi kulkee pohjoisesta etelään vuorijono, jossa on lumihuippujakin. Länsipuolella on laaksoja, joissa viljellään riisiä, puuvillaa ja tupakkaa. Korealaiset ovat mongolilaista kansaa. Yleisenä uskontona on Buddan oppi. Maata hallitsee kuningas. Asukkaita on 7 1/2 miljoonaa.

Jaapani.

Jaapanin valtakunta käsittää neljä suurta saarta, joista *Nipon* on suurin, sekä useampia pieniä saaria, jotka sijaitsevat Tyyneessä meressä Kiinan pohjoispuolella. Saaret ovat hyvin vuorisia. Useita tulivuoria löytyy. Vuorista saadaan paljon arvokkaita metalleja, niinkuin kultaa, hopeaa ja etenkin vaskea.

Ilmasto on tasainen ja mieto. Talvi on varsin leuto, sillä itärannalla kulkee lämmin merivirta. Kasvi- ja eläinkunta on rikas. Vuorien rinteitä peittävät havupuut sekä tammilehdot. Alemmilla seuduilla kasvaa kameliapuita ja palmuja. Maa on puutarhan tavoin viljelty. Teetä, riisiä, sokeria, puuvillaa ja etelänhedelmiä viljellään runsaasti. Etelässä tavataan apinoita ja kauniita fasaania. Pohjoisessa on karhuja ja kettuja.

Pääelinkeino on *maanviljelys*. Myöskin *teollisuus* on hyvällä kannalla. Tärkeimmät vientitavarat ovat silkki, tee, puuvilla, lakeeratut puutavarat ja metalliteokset.

Asukkaita on 42 miljonaa. *Jaapanilaiset* ovat *mongolilaista rotua* ja hyvin kiinalaisten kaltaisia, joilta he myöskin ovat saaneet koko sivistyksensä. Nyt ovat he monessa suhteessa edistyneet etevimmiksi opettajiansa, hankittuaan maahansa rautateitä, sananlennätinlaitoksia sekä muita euroopalaisia keksinnöitä.

Uskonto on *Buddan oppi*. Jaapanissa on paljon kouluja. Sen ohessa käy jaapanilaisia nuorukaisia oppimassa Europan yliopistoissa.

Valtakuntaa hallitsee *keisari* eli *mikado*.

Kaupunkeja on paljon. Tärkeimmät niistä ovat: *Tokio* eli *Jeddo*, Niponin saarella, pääkaupunki. 1 1/4 milj. asukasta. *Nagasaki*, kauppakaupunki, ensimmäinen, johon euroopalaisia päästettiin. *Kioto*, jaapanilaisen opin pääpaikka. Tehdaskaupunki.

Yleiskatsahdus Aasiaan.

Aasia on suurin kaikista maanosista, ja siinä asuu noin puolet kaikista maan asukkaista eli 873 miljoonaa.

Aasian kansoista ovat hinduit ja persialaiset samaa sukujuurta kuin germaanilaiset, slaavilaiset ja roomanilaiset kansat Europassa ja kuuluvat siis *indo-europalaiseen* kansanryhmään. Arabian, Syyrian ja Mesopotamian asukkaat ovat *semiläisiä*. *Malajija* asuu Itä-Intian saarilla. Kaikki muut Aasian kansat ovat *mongolilaista rotua*.

Uskonnoltaan ovat melkein kaikki Länsi-Aasian ja Itä-Intian saarilla asuvat kansat muhamettilaisia. Etu-Intiassa on Braman usko yleisin. Itä-Aasian kansat ovat Buddan uskolaisia. Kristittyjä on siellä täällä hajallaan muitten seassa.

Sivistyksen puolesta ovat Aasian asukkaat hyvin erilaisella kannalla. Pohjoisessa asuu raakoja kalastaja- ja metsästäjäkansoja; aroilla kuljeksivat paimentolaisheimot lammas- ja hevoslaumoineen paikasta toiseen. Länsi-, etelä- ja kaakkoisosissa harjoitettiin jo aikaisin maanviljelystä ja siellä kehittyi jo vanhimpina aikoina sivistys korkealle. Monet näistä vanhoista sivistyskansoista ovat kokonaan hävinneet. Toiset ovat vuosisatoja pysyneet samalla kehityskannalla edistymättä. Kansanvalistus on nykyään alhainen, paitsi niissä maissa, joissa Buddan oppi on yleinen.

Pohjois- ja keski-Aasiassa on asukkaita aivan harvassa. Sen sijaan on kaakkoinen osa tiheämmästi asuttu kuin mikään maa Europassa.

Valtiollisesti sopii Aasian jakaa *European alusmaihin* ja *itseensä valtioihin*. Jälkimmäisistä ovat tärkeimmät *Kiina, Jaapani Korea, Siam* ja *Persia*.

Afrika.

Afrikaa rajottavat joka taholla meret. Pohjoisessa on *Väli-meri*, lännessä *Atlantin meri*, etelässä *Intian meri* ja idässä *Punainen meri*. Afrika on kolme kertaa niin suuri kuin Europa.

Rannikko on suora ja peräti köyhä lahdista ja niemistä. Pohjoisrannalle teke Väli-meri *Vähän* ja *Ison Syrtin* lahdet. Lännessä on suuri *Guinean lahti*. Saaria on Afrikan rannikoilla vähemmän kuin Aasiassa. Atlantin meressä ovat *Azorit*, *Madeira* ja *Kanarian saaret*. Intian meressä on suuri *Madagaskarin saari*.

Pinnanmuodostus. Afrika on täynnä suuria ylätasankoja, joita reunavuoret ympäröivät. Nämä vuoret alenevat penkereissä kapeita rantatasankoja kohden. Tavallisesti jaetaan Afrika 3 pääosaan, nimittäin: *Pohjois-Afrikaan*, *Keski-Afrikaan* eli *Sudaniin* ja *Etelä-Afrikaan*.

Pohjois-Afrika käsittää maan *Saharan erämaan* eteläreunaan asti. Luoteessa kohoavat korkeat *Atlasvuoret*. Ison Syrtin itäpuolella on pieni *Barkan ylänkö*. Etelään näistä ylängöistä leviää maailman suurin erämaa, joka ulottuu Atlantin merestä Punaiseen mereen asti. Sen keskiosassa on vuoriseutuja, mutta läntisen ja itäisen osan täyttävät kuivat kivikkotasangot ja hiekka-aavikot, joissa paikoin on pitkiä hietaharjanteita. Lähteiden ympärillä on hedelmällisiä *keitaita*. Erämaan reunoissa on kuivuuksia jokiuria. Pohjoisessa on suolalampia, jäännöksiä entisistä järvistä.

Sudan on enimmäkseen ylänkömaata; ainoastaan keskinen osa on alankoa, jonka alhaisin seutu on matala *Tsadjärvi*. Idässä on Afrikan korkein alppimaa *Abessinia*, jossa on korkeita vuorihuippuja ja syviä, mutkikkaita jokilaaksoja.

Etelä-Afrika on maanosan korkein osa. Se on vuorien reunustama ylätasanko. Itäreunassa on sammunut tulivuori *Kilimandjaro* (6000 m.), joka on ikuisen lumen peittämä. Länsiosassa on *Kalaharin erämaa*. Tämän eteläpuolella on *Kapmaa*.

Järviä ja jokia. Suurimmat järvet ovat Etelä-Afrikassa. Niistä ovat tärkeimmät *Ukereve*, *Tanganjika*, *Niassa* ja *Bangveolo*. Ne ovat syviä sekä suuremmat Europan järviä. Isoja jokia on Afrikassa monta; mutta ne ovat koskisia ja senkautta laivakululle sopimattomia. Sentähden ovat Afrikan sisäosat näihin aikoihin saakka olleet tuntemattomia Europan sivistyskansoille. Välimereen laskee *Niili*, joka tulee Ukerevestä. Atlantin mereen virtaa *Kongo*, Afrikan vesirikkain joki ja *Oranjejoki*, Kapmaan

Saharan erämaa.

pohjoispuolella. Guinean lahteen laskee *Niger*. Intian mereen juoksee *Sambesi*.

Ilmasto. Suurin osa Afrikaa on kuumassa vyöhykkeessä. Sentähden on tämä kaikista maanosista kuumin. Ainoastaan Välimeren seuduilla ja Kapmaassa on lauhkea ilmasto. Kesän ja talven lämpö määrän erotus ei ole suuri, mutta sitä suurempi on ero yön ja päivän lämpö määrässä. Sateentulo on hyvin erilainen. Saharan erämaassa on paikkoja, joissa moneen vuoteen ei sada ensinkään. Toisin paikoin, varsinkin vuoriseuduissa ja

Guinean lahden rannoilla sataa hyvin runsaasti. Kuumassa vyöhykkeessä sataa kesällä, uloinna pohjoisessa ja etelässä on talven sijassa kostea vuodenaika.

Kasvi- ja eläinkunta on eri osissa erilainen, riippuen siitä kuinka paljon sataa kussakin seudussa. Pohjoisessa ranta-
maassa menestyvät etelänhedelmät sekä vehnä ja maissi. Saha-
ran keitailla viljellään taatelipalmuja ja useita viljalajeja. Erä-
maassa kasvaa harvassa pieniä pensaita. Eläimiä on täällä vähän.
Erämaan laitamilla tavataan kamelikurkeja eli strutseja ja ant-
tiloopeja. Yksikyttyräinen kameli on erämaassa tärkein kotieläin.
Keski- ja Etelä-Afrikassa on laajoja ruohotasankoja, joilla kasvaa
niin korkeata ruohoa, että suurimmatkin eläimet voivat
kätkeytyä siihen. Länsipuolella on suuria metsiä, joissa
on palmuja monta lajia; tärkein on öljypalmu, josta
saadaan palmuöljyä. Merkillisin puulaji on *apina-
leipäpuu*, jonka oksat ovat paksummat kuin vahvimmat
tammet. Afrika on *kahvi-
puun* kotimaa. Tärkeimmät viljelyskasvit ovat *banaani* ja
yamsjuuri, viljakasveista on tärkein *durra*. Kapmaa on
tunnettu kanervakasveistaan, joissa on erittäin kauniit kukat.
Ei missään maanosassa ole niin paljon suuria nisäeläimiä kuin
Afrikassa. Ruohotasangoilla elää anttiloopeja, sebroja, norsuja,
sarvikuonoja, virtahevosiä ja giraffeja. Metsissä on apinoita.
Mainittavimmat petoeläimet ovat jalopeura, hyena ja sakali. Lin-
nuista ovat mainittavimmat flamingo ja pelikaani. Suurissa vir-
roissa elää krokotiilejä. Madagaskarin saarella tavataan paljon
puoliapinoita. Kotieläiminä pidetään etupäässä lehmiä, lampaista,
vuohia sekä kanoja.

Neekeri.

Asukkaat. Afrikassa on 190 milj. asukasta. Pohjois-Afrikassa asuu *kaukaasialaisia kansoja*, muissa osissa *neekerejä*. Edel-

listen joukossa on arabialaisia, jotka ovat Aasiasta tulleet. Enimmät näistä kansoista ovat *muhamettilaisia* uskonnoltaan. *Abessinialaiset* ovat samaa sukuperää kuin arabialaiset ja tunnustavat kristinuskoa. Neekereillä on musta iho, villantapainen tukka ja paksut huulet. He ovat luonteeltaan lapsellisia ja iloisia. Vaatteita käyttävät he varsin vähän. Asuntonsa tekevät he enimmiten savesta ja oljesta; ne ovat mehiläispesän muotoiset. Karjanhoidon ohessa harjoittavat neekerit myöskin maanviljelystä. Heidän sivistyksensä on alhainen. Orjia pidetään sisäosissa vielä yleisesti. Vähäinen osa neekerejä on muhamettilaisia, mutta suurin osa on pakanoita ja palvelee luonnonesineitä, joita nimitetään »fetisheiksi«. Muutamissa heimoissa ovat ihmisuhrit yleisiä; paikoittain syödään kaatuneitten vihollisten ruumiit. Neekerivalloissa on hallitusmuoto *despotillinen*, s. o. hallitsijalla on täysi valta alamaistensa omaisuuden ja hengenkin yli.

Valtiot. Afrika jaetaan *Europan alusmaihin* ja *kotimaisiin valtioihin*.

Europan alusmaat.

Turkin alusmaista on *Egypti* tärkein. Se käsittää Niilin suistomaan ja kapean alueen Niilin molemmiin puolin.

Egypti on viljavuutensa ja muinaisuutensa tähden merkellisempiä maita maailmassa. Sen hedelmällisyys riippuu Niilin tulvasta. Syyskuussa on vesi korkeimmillaan. Silloin koko maa näyttää yhdeltä ainoalta järveltä, josta korkeimmilla paikoilla olevat kaupungit ja kylät saarien tavoin kohoavat. Vesi jättää poistuessaan jälkeensä paksun kerroksen mutaa, joka tekee maan hedelmälliseksi. Talvella kylvetään vehnää ja ohraa, kesällä riisiä ja maissia. Sitä paitsi viljellään puuvillaa ja sokeria.

Egypti on tullut tärkeäksi maaksi sittenkuin Europan ja Intian välinen kauppa on alkanut käydä Suezin kanavan kautta.

Asukkaita on Egyptissä 7 miljoonaa.

Hallitsijaa sanotaan *kediviksi*; hän maksaa veroa Turkille, mutta on enemmän riippuvainen Englannista kuin Turkista.

Kaupunkeja: *Kairo*, Niilin varrella, pääkaupunki. Kara-
vaanikaupan keskus. Afrikan suurin kaupunki. Muhamettilainen
yliopisto. 380 tuhatta asukasta. Kaupungin läheisyydessä on
merkillisiä muinaisjäännöksiä, niinkuin pyramiidit. *Aleksandria*,
Välimeren rannalla. Tärkeä merikauppakaupunki.

Tripoli ja *Barka* Välimeren rannalla kuuluvat välittömästi
Turkin hallituksen alle.

Ranskan alusmaat:

Elefantti.

Tunis, Tripoliin länsipuolella, Välimeren rannalla. Maata
hallitsee ruhtinas, joka on Ranskan suojeluksen alainen.

Algeria käsittää rantamaan itäpuolella Tunisia. Sitä hallitsee
kenraalikuvernööri. Ulos viedään etelänhedelmiä ja *halfaruohoa*,
josta valmistetaan paperia ja koreja. Tärkein kaupunki on *Alger*.

Senegambia lännessä ja *Ala-Guinea* Kongon pohjoispuolella.
Täältä viedään ulos paljon *gummiä*, erään puun pihkaa.

Reunion, Intian meressä, saari, jossa viljellään sokeria ja
kahvia.

Madagaskarin saarella asuu malajilaisia kansoja, joista hal-
litseva kansa, *hova*, tunnustaa kristinuskoa. Maa on Ranskan
suojeluksen alainen ja sitä hallitsee kuningatar.

Englannin alusmaat:

Englannin Länsi-Afrika, useita siirtokuntia Guinean lahden pohjoisrannoilla. Niistä viedään Europaan palmuöljyä.

Englannin Etelä-Afrika käsittää **Kapmaan** ynnä muita siirtokuntia. Tärkein elinkeino on karjanhoito; etenkin pidetään lampaita. Viini sekä etelänhedelmät ja vehnä menestyvät hyvin. Oranjevirran varrella ovat maailman rikkaimmat timanttikaivokset. Tärkeimmät vientitavarat ovat villat ja kamelikurjen sulat.

Asukkaista on suuri osa muuttanut sinne siirtolaisina Englannista ja Hollannista. Alkuasukkaat ovat **hottentotteja**. **Kapkaupunki**, Atlantin meren rannalla, on Etelä-Afrikan suurin kauppakaupunki.

Mauritius saari Intian meressä on myöskin englantilaisten hallussa. Sieltä viedään ulos sokeria.

Englannin suojelusvallan alainen on **Sansibar** Afrikan itärannikolla. Sitä hallitsee arabialainen sulttaani, ja asukkaat ovat arabialaisia. Kaupunki **Sansibar** on Itä-Afrikan paras kauppapaikka. Vie ulos norsunluuta.

Portugalin alusmaat:

Ala-Guinean rannikko Kongon eteläpuolella ja rantamaa **Mosambikin kanavan** kohdalla sekä muutamat saaret Atlantin meressä, joista tärkeimmät ovat **Azorit** ja **Madeira**. Saarista saadaan hedelmiä, sokeria ja viiniä.

Espanjan alusmaista ovat mainittavimmat **Kanarian saaret**, jotka ovat hyvin hedelmällisiä.

Saksan alusmaat ovat Guinean lahden pohjukassa pieni alue ja Oranjevirran pohjoispuolella oleva **Damaran maa**.

Kongovaltio

on suuri alue Kongojoen ympärillä. Se on Belgian kuninkaan yliherruuden alainen. Maahan on perustettu kauppapaikkoja, ja rautateitä rakennetaan par'aikaa. Maasta saadaan norsunluuta, gummia ja palmuöljyä.

Kotimaiset vallat.

Marokko sijaitsee Afrikan luoteiskulmassa. Maata hallitsee sulttaani. Vaikka maa on hedelmällistä, ovat elinkeinot huonolla kannalla. Tila on maassa hyvin epävarma ja asukkaat ovat kovin tietämättömiä. Tärkein kaupunki on **Fez**, jossa sulttaani ajottain asuu.

Sudanin valtakunnat. Nigerjoen ja Tsadjärven ympärillä on useita valtakuntia, jotka osaksi ovat neekerien perustamia. Muutamat näistä ovat tiheästi asuttuja ja niissä on kau-

Venhe ja neekereitä.

punkeja, joissa teollisuutta ja kauppaa harjotetaan. Etevin kaupakaupunki on **Timbaktu**, Nigerin pohjoisen mutkan kohdalla. Karavaaniteiden yhtymäpaikka. Saharasta tuodaan sinne suolaa, Sudanista kultahietaa. Itä-Sudanin tärkein kaupunki on **Kartum**.

Abessinia käsittää samannimisen alppimaan. Maassa valitsee suuri rauhattomuus. Rosvoamiset ovat aivan yleisiä. Hallitsija on itsevalti.

Amerika.

Amerika nimitetään *Uudeksi maailmaksi*, koska europalaiset ovat oppineet tuntemaan sen myöhemmin kuin Vanhan mantereen maat. Amerikkaa ympäröivät valtameret. Pohjoisessa on *Pohjois-Jäämeri*, idässä *Atlantin meri* ja lännessä *Tyynimeri*. Se on Aasian jälkeen suurin maanosa. Siinä on kaksi pääosaa, *Pohjois-Amerika* ja *Etelä-Amerika*, joita toisiinsa yhdistää *Panaman kannas*. Molemmat osat ovat kolmion muotoiset ja niiden kärjet ovat käännettyt etelään päin.

Rannat. Pohjois-Jäämeressä on suuri autio saaristo, jossa suurin saari on *Grönlanti*. Sen erottaa *Baffinin lahti* Amerikan mantereesta. Mantereeseen pistää Pohjois-Jäämerestä *Hudsonin* (hödsn) *lahti* ja Atlantin merestä *St. Lawrencen* (säng lorens) *lahti*. Näiden lahtien välillä on *Labradorin niemimaa*. St. Lawrencen lahden ulkopuolella on *New-Foundlannin* (njuföndlennin) *saari*. Pohjois- ja Etelä-Amerikan väliin muodostaa Atlantin meri kaksi suurta lahtea, *Mexikon* (mejikon) *lahden* ja *Karaibin meren*. Näiden edustalla on *Länsi-Intian saaristo*. Etelä-Amerikan eteläpuolella on *Tulimaan saaristo*; tämän ja mantereen välillä on *Magalhaenin* (magaljanin) *salmi*. Tyynimeri tekee Amerikan länsirannalle *Kalifornian lahden*, jonka *Kalifornian niemimaa* erottaa merestä. Luoteessa ovat *Aleutin saaret*.

Pohjois-Amerika.

Pinnanmuodostus. Läntinen osa Pohjois-Amerikkaa on laajaa ylänköä, joka on tunnettu nimellä *Pohjois-Amerikan kordillerit* (kordiljerit). Se käsittää joukon suuria ylätasankoja, joiden itä- ja länsipuolella kohoaa mahtavat vuorijaksot. Läntinen vuorijono on korkea ja siinä on tulivuoria, joista korkein on

Elias vuori (6000 m). Itäinen jono, **Kalliovuoret**, on alaltaan laajempi edellistä. Ylätasangot näiden vuorien välillä ovat paikoin erämaan kaltaisia. Etelässä ovat ylängöt yhteydessä **Mexikon ylängön** kanssa, jossa on paljon tulivuoria. Muu osa Pohjois-Amerikkaa on alatasankoa, jonka itäreunassa kohoavat **Alleghany** (älligenni) **vuoret**.

Järviä ja jokia. Pohjois-Amerika on rikas järvistä ja joista. Pohjoisosassa on suuri joukko järviä, joista vesi juoksee Pohjois-Jäämereen. **St. Lawrencejoen** kautta purkavat suuret järvet **Yläjärvi**, **Michigan** (mitshigän), **Huron** (juuren), **Erie** (iiri) ja **Ontario** (onterio) vetensä Atlantin mereen. Erien ja Ontarion välillä on **Niagaran** (nejagaran) **putous**. Suurin joki on **Mississippi**, joka juoksee Mexikon lahteen. Sen tärkein lisäjoki on **Missouri**. Nämä kaksi jokea muodostavat yhdessä pisimmän joen maan päällä. Kalliovuorilta virtaa **Rio Kolorado** Kalifornian lahteen. Läntisellä ylängöllä on joukko suolajärviä, joista suurin on **Iso suolajärvi**.

Ilmasto, kasvi- ja eläinkunta. Pohjoisilla saarilla on kovin kylmä ilmasto. Grönlanti on melkein kokoonaan suurien lumiaukioiden eli jäätikköjen peittämä. Nämä liikkuvat hiljalleen rannoille päin, särkyvät ja muodostavat jäävuoria, joita tuulet ja merivirrat kuljettavat etelään päin. Grönlannin länsirannalla on kapea kaistale sulaa maata. Pohjois-Amerikan keskiosassa on mantereinen ilmasto. Itärannikolla on kylmempi kuin Europan länsirannalla sitä vastaavilla seuduilla. Länsirannalla vallitsee lauhkea ilma. Eteläisillä rantamailla on ilma kuuma ja epäterveellinen; siellä raivoaa usein **keltakuume**. — Uloinna pohjoisessa on tundroja, jotka kasvavat jäkälää ja sammalta. Meressä on runsaasti mursuja, hylkeitä ja valaita; maalla elää jääkarhu ja peura. Etelämpänä on laajoja havumetsiä, joissa tavataan pesukarhuja, ilveksiä ja majavia. Tämän metsäseudun eteläpuolella on lehtimetsä-alue idässä ja lännessä; keskellä on Kalliovuorten ja Mississipin välillä laaja ruohotasanko, **prääria**. Läntisessä vuoriseudussa kasvaa talvivihantia lehtipuita sekä suuria havupuita, niinkuin mammuttipetäjä, joka on maailman paksuin puu.

Asukkaat. Pohjoisilla saarilla ja pohjoisessa rantaseudussa asuu **eskimolaisia**. He ovat lyhyt vartaloisia ja vinosilmäisiä.

Heidän ainoa kotieläimensä on koira. Kesällä asuvat he hylkeennahoista tehdyissä teltoissa, talvella kivistä ja turpeista rakennetuissa matalissa majoissa. Kaikki tarpeensa saavat he hylkeistä ja valaista, joita he pyytävät. Grönlannin eskimolaiset ovat kristittyjä, mantereella asuvat heimot pakanoita. Muissa osissa Pohjois-Amerikkaa asuu *intiaaneja* ja maahan muuttaneita *eurolaisia* sekä *neekerejä* ja vähän *kiinalaisia*. Intiaanit ovat Amerikan alkuasukkaat. Heidän ihonsa on kuparinkarvainen; luonteeltaan ovat he urhoollisia ja julmia, mutta vieraanvaraisia. He eivät harjoita maanviljelystä eikä karjanhoitoa, vaan elävät metsästä-

Intiaani.

misellä ja kalastamisella. Sivistyksen ja viljelemisen edestä on heidän täytynyt väistyä yhä kauemmaksi rantamaista ja he näkyvät pian kuolevan sukupuuttoon. Neekerit olivat ennen orjia, mutta nyt ovat he vapaina. Kiinalaiset ovat työväkenä Tyynen meren tienoilla. Pääväestönä ovat eurolaiset. Tiheimmästi asuttuja ovat itäiset ja eteläiset seudut. Pohjois- ja Keski-Amerikassa on yhteensä noin 100 miljoonaa asukasta.

Valtiot ja alusmaat.

Grönlanti

on Tanskan alusmaa. Siellä asuu rantamaissa eskimolaisia ja tanskalaisia. Tärkeimmät tuotteet ovat hylkeennahka ja hylkeenrasva sekä haahkan untuvat.

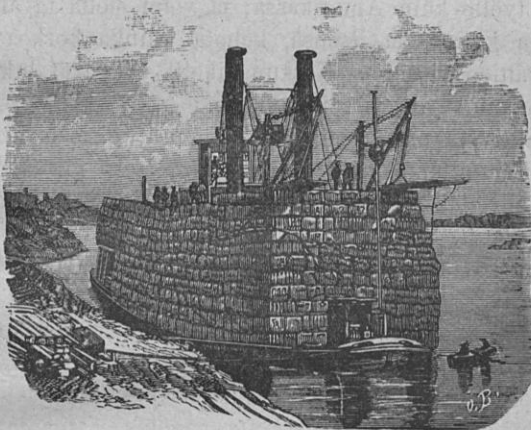
Brittiläinen Pohjois-Amerika.

Koko Pohjois-Amerikan pohjoisosaa, paitsi luoteinen kulma, on Englannin alusmaa. Pohjoisin osa on autio ja metsätön; keskiosan peittävät suuret metsät ja eteläisin osa, *Kanada*, on viljava sekä hyvin viljelty. Kanada käsittää monta maakuntaa, jotka yhdessä muodostavat valtioliiton. Pääväestö on eurolaisia siirtolaisia, jotka harjoittavat maanviljelystä. Pohjoisissa osissa asuu intiaaneja ja eskimolaisia. Maasta viedään ulos viljaa, puutavaraa ja turkiksia.

Tärkeimmät kaupungit ovat *Montreal* (montriol) ja *Quebec* (kuibek); edellinen harjoittaa suurta viljakauppaa, jälkimäinen laivanrakennusta.

Pohjois-Amerikan Yhdysvallat.

Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin kuuluu melkein koko eteläinen osa Pohjois-Amerikaa. Ne ulottuvat *Atlantin merestä*

Puuvillalla lastattu höyryalus.

idässä *Tyyneen mereen* lännessä sekä Brittiläisten alusmaista pohjoisessa *Mexikon lahteen* etelässä. Sitäpaitsi kuuluu niihin Pohjois-Amerikan luoteisin osa.

Harvat maat ovat niin rikkaita kaikenlaisista hyödyllisistä luonnontuotteista kuin Pohjois-Amerikan Yhdysvallat ja tuskin mikään kansa on ymmärtänyt hyväksensä käyttää maansa rikkautta samassa määrässä kuin amerikalaiset. Pääelinkeino on *maanviljelys*. Pohjoisessa viljellään vehnää ja maissia; etelässä etenkin riisiä, tupakkaa, sokeria ja puuvillaa. Ei mikään maa vie ulos niin paljon viljaa kuin Yhdysvallat ja siellä kasvatetaan enemmän puuvillaa kuin kaikissa muissa maissa yhteensä.

Läntisten vuorten rinteillä kasvaa suuria metsiä. *Karjanhoito* on oivallisella kannalla, etenkin pidetään paljon sikoja. Prärioilla eli ennen äärettömän suuria laumoja bisonihärkiä sekä villejä hevosia, mutta nykyaikaan ovat ne melkein sukupuuttoon hävitetyt. Vuorissa tavataan hyödyllisiä metalleja. Kaliforniassa on kultaa, hopeaa ja elohopeaa. Alleghanyvuorissa on rautaa ja kivihiiltä. Pensylvaniassa ovat maailman rikkaimmat vuoriöljykaivokset. Kaupassa, meriliikkeessä ja tehdasteollisuudessa ovat amerikalaiset englantilaisten jälkeen etevimmät kaikista maailman kansoista. Ei missään maassa anneta niin suurta arvoa kunnolliselle työlle kuin Amerikassa; ja voipi siellä tavallinen työmies, joka kunnostaa itsensä, kohota kuinka korkeaan arvoon tahansa valtion viroissa. Keskuusliikettä edistävät lukuisat rautatiet. Laivaliike on virroilla vilkas.

Asukkaita on 70 milj. Suurin osa heistä on *europalaisia*, jotka ovat muuttaneet siirtolaisina sinne, sekä niitten jälkeläisiä. Enimmät siirtolaiset tulevat Englannista ja Saksasta; viime aikoina on Ruotsista ja Suomestakin lähtenyt paljon siirtolaisia Amerikkaan etsimään onneansa vieraassa maassa. Lähes $\frac{1}{10}$ asukkaista on *neekerejä* ja *mulatteja*. Mulatit ovat europalaisten ja neekerein jälkeläisiä. *Intianein* luku vähenee vähenemistään.

Uskonto. Amerikassa ei ole mitään valtiokirkkoa, vaan täysi uskon vapaus vallitsee. Kaikki uskonnolliset lahkot saavat itse ylläpitää kirkkonsa ja palkata pappinsa. *Kansanvalistus* on korkeammalla kannalla kuin missään muussa maassa, mutta tieteellinen sivistys ja taiteet ovat vähemmin edistyneet kuin Euroopassa.

Pohjois-Amerikan Yhdysvallat muodostavat *liittovaltion*, johon kuuluu 45 itsenäistä valtiota ja muutamia piirikuntia. Valtiollinen ja uskonnollinen vapaus on suurempi kuin missään muussa maassa. Jokainen täysi-ikäinen amerikalainen mies saapi ottaa osaa kaikkiin valtiollisiin vaaleihin. Liittovaltiota johtaa neljäksi vuodeksi valittu presidentti.

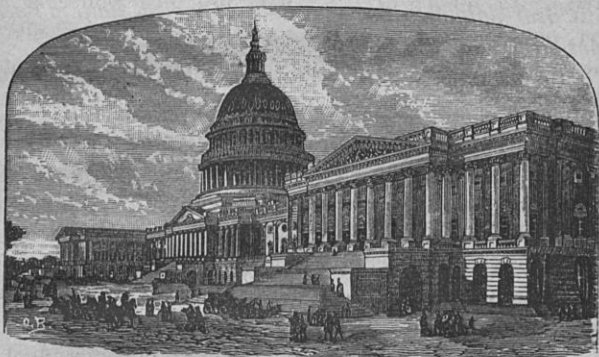
Kaupunkreja: *New-York* (nju-jork), Atlantin meren rannalla, on maailmankaupan pääpesiä ja Amerikan suurin kaupunki. Enemmän kuin 10,000 tehdasta. $2\frac{1}{2}$ milj. asuk. *Filadelfia*, eteläpuolella New-Yorkia, myöskin Atlantin meren rannalla, on

tärkeimpiä kauppakaupunkeja. $1\frac{1}{4}$ milj. asuk. **Washington** (uoshingtn), lähellä meren rantaa, on Yhdysvaltain pääkaupunki ja hallituksen asuinsija. **New-Orleans** (nju-orliins), Missisippijoen suulla, on puuvillakaupan keskus. **Chicago** (tshikaago), Michiganjärven rannalla, on sianlihan ja viljakaupan keskus. **San Francisco**, Tyynen meren rannalla, on erittäin kultarikkaassa seudussa. Melkoinen osa asukkaita on kiinalaisia.

Mexiko (mejiko).

Mexiko on Pohjois-Amerikan lounainen, Tyynen meren ja Mexikon lahden välinen osa.

Keskiosa maata on korkeaa ylänköä. Rantatasangot ovat alaiset ja erinomaisen viljavat, mutta ilmasto on terveydelle hyvin vahingollinen.

Capitoliumi Washingtonissa.

Pääelinkeino on *karjanhoito* ja maan tärkeimmät tuotteet ovat jalot metallit, kaakkao, sokeri, kahvi ja konsonilliväri.

Asukkaita on 12 milj. Suurin osa on *espanjalaisia* ja *intiaaneja*. He puhuvat espanjan kieltä, tunnustavat roomalaiskatolista uskontoa ja ovat hyvin alhaisella sivistyskannalla.

Vallankumouksia on tapahtunut useampia kertoja ja *hallitusmuoto* on sentähden vaihetellut väliin tasavaltana väliin keisarikuntana. Nykyjään on Mexiko *liittotasavalta*.

Pääkaupunki on **Mexiko** (mejiko), sisämaassa ylätasangolla. Useita kirkkoja.

Keski-Amerika ja Länsi-Intian saaret.

Keski-Amerika on kapeanlainen maakannas, jota rajoittaa idässä *Mexikon lahti* ja *Karaibin meri* sekä lännessä *Tyynimeri*.

Maa on korkeavuorista ylänköä, jolla on useita tulivuoria ja jonka ilmasto on mitä ihanin. Rannikot ovat epäterveellisiä.

Elinkeinot ovat varsin vähän edistyneet. Tärkeimmät tuotteet ovat mahonkipuu, kahvi, indigo, kochenilli ja kaakkao.

Keski-Amerikan muodostaa *viisi pientä tasavaltaa*, jotka ovat alituoisessa sodissa keskenään.

Asukkaat ovat enimmäkseen *sekarotuisia* ja *intiaaneja*, ja valistus on peräti alhaisella kannalla.

Länsi-Intian saaria rajoittaa idässä *Atlantin meri*, lännessä *Mexikon lahti* ja *Karaibin meri*. Ne jakautuvat kolmeen ryhmään nimittäin: *Isot-Antillit*, jotka ovat *Kuba, Jamaika, Haiti ja Puertoriko, Vähät-Antillit* ja *Bahama saaret*.

Tuotteista ovat sokeri, kahvi ja tupakka tärkeimmät.

Suurin osa **asukkaita** on *neekerejä* ja *mulatteja*.

Useimmilla Europan kauppakansoilla on siellä alusmaita.

Espanjan alusmaita ovat *Kuba* ja *Puertoriko*. Kubassa on kaupunki *Habana* (havana) joka on tunnettu suurista sikarritehtaistaan. Habanasikarit ovat parhaimmat ja kalleimmat kaikista sikarreista.

Englannin alusmaita ovat *Jamaika*, useat *Vähät-Antillit* ja *Bahama saaret*.

Haitilla on kaksi itsenäistä tasavaltaa, joista neekerit hallitsevat toista ja mulatit toista.

Etelä-Amerika.

Pinnanmuodostus. Etelä-Amerikassakin on läntinen osa korkein. Maan läpi kulkee pohjoisesta etelään yhtä suuntaa Tyynen meren rannikon kanssa korkeat *Andesvuoret*. Se on jonovuori, jossa on useita ylätasankoja ja korkeita tulivuoria, joista korkein on lumipeittoinen *Aconcagua* (7000 m.). Päivän-

tasaajan kohdalla on *Quiton* (kiiton) *ylätasanko*, tunnettu tulivuoristaan ja ihanasta ilmastaan. Maanjäristykset ovat täällä hyvin tavalliset. Andesvuorista saadaan hopeaa ja vaskea. Itäpuolella manteretta on *Guayanen ylänkö* ja *Brasilian ylänkö*, joissa on suuria ylätasankoja ja paikoin reunavuoria. Näiden ylänköjen ja läntisen vuorimaan välillä on laaja, yhtämittäinen alankomaa, joka paikoin ulottuu Atlantin mereen asti ja jakautuu kolmeen jokialueeseen.

Järviä ja jokia. Etelä-Amerikassa on varsin vähän järviä. Tärkeimmät ovat Andesvuorilla. Useassa on vesi suolaista, syystä että niillä ei ole laskujokia. Joista ovat mainittavimmat: *Orinoco*, *Amazonjoki* ja *La-Plata*, jotka laskevat Atlantin mereen. Amazonjoki on vesirikkain joki maan päällä ja saa paljon lisäjokia. Joen suu on leveä kuin meren lahti.

Ilmasto, kasvi- ja eläinkunta. Suurin osa Etelä-Amerikaa on kuumassa vyöhykkeessä, ainoastaan eteläisin osa on lauhkeassa vyöhykkeessä. Alangoilla on erittäinkin kuuma ja kostea ilma. Andein ylängöillä on sen sijaan ainainen kevät. Länsirannikon keskinen osa on kuivaa, sitä vastoin sataa runsaasti sen pohjoisessa ja eteläisessä osissa. Orinoco ja La-Plata jokien varsilla on äärettömän laajoja ruohoa kasvavia alankoja, joilla elää villejä hevosia ja sarvikarjaa. Orinoccon varsilla olevia tasankoja nimitetään *Llanos* (ljanos) ja La Platan varsilla olevia *Pampas*. Amazonjoen ja sen lukuisten lisäjokien ympäristö on tasaista alankoa, jossa kasvaa äärettömän laajoja aarniometsiä. Niitä nimitetään *Selvasiksi*, ja kasvillisuus on niissä rikkaampi kuin missään muualla maailmassa. *Palmut* ja muut puut kasvavat hyvin korkeiksi ja niiden runkojen ympäri ja välissä suikertelee köynnöskasveja niin tiheässä että ihmisen paikoin täytyy kirveellä raivata tietä itselleen. Hyödyllisistä tuotteista ovat tärkeimmät kautsukki ja kiniini.

Viljeltyjä seutuja on Etelä-Amerikassa vähän. Etupäässä harjoitetaan viljelystä ylätasangoilla. Tärkeimmät viljelyskasvit ovat kahvi, sokeriruoko ja banaani, sekä Amerikasta kotoisin oleva kaakkaopuu ja tupakka.

Eläinkunta on Etelä-Amerikassa rikas. Amazonin metsissä elää apinoita ja jaguaareja sekä jättiläiskäärme. Laiskiaisia on

monta lajia. Erittäinkin on täällä paljon lintuja. Korkeilla vuorilla elää kondori; pienet kolibrit ovat hyvin kauniin väriset. Metsissä on papukaijoja. Aroilla tavataan amerikalainen strutsi. Virroissa elää kilpikonnia ja alligaattoreja.

Kotieläimistä on mainittava laama, joka elää Andein vuorilla. Europalaisia kotieläimiä pidetään paljon.

Asukkaat ovat *intiaaneja*, *sekakansoja* ja *kreoleja*, joiksi espanjalaisten ja portugalilaisten jälkeläisiä nimitetään. *Neeke-rejä* on ainoastaan vähän. Puolet väestöstä on sekakansoja ja intiaaneja. Sivistys on alhainen. Etelä-Amerikassa on hyvin vähän asukkaita maan laajuuteen verrattuna. Tiheimmin asuttuja ovat rantamaat ja ylätasangot. Koko maassa on 30 milj. asuk.

Valtiot. Etelä-Amerikassa on 10 itsenäistä *tasavaltaa* ja 1 europalainen alusmaa. Tasavallat käyvät alituista sotaa keskenään. Niistä ovat tärkeimmät:

Peru Tyynen meren rannalla. Sieltä viedään ulos kultaa, hopeaa ja salpeteria sekä *guanoa*, vesilintujen lantaa, joka vuosituhsien kuluessa on kokoontunut paksuiksi kerroksiksi muutamille saarille meressä. Ennen europalaisten tuloa oli laama ainoa kotieläin täällä. Pääkaupunki on *Lima*, ja sen satamakaupunki on *Callao* (kaljaao).

Chile (tshiile), kapea ja pitkä rantamaa Andesvuorien ja Tyynen meren välillä. Se on Etelä-Amerikan etevin valtio. Sivistys ja varallisuus on siellä parempi kuin muissa tasavalloissa. Chilestä ovat potaatit kotoisin. Päätuotteet ovat vehnä ja metallit. Pääkaupunki on *Santiago*, ja tärkein kauppakaupunki on *Valparaíso*, josta on säännöllinen höyrylaivakulku Europaan.

Argentina, La Platajoen varrella. Laajoilla tasangoilla pidetään suuria karjalaumojia. Kaupunki *Buenos Ayres* vie ulos nahkoja, villoja ja muita karjantuotteita. Komeasti rakennettu. $\frac{1}{2}$ milj. asukkaita.

Brasilia käsittää suurimman osan itäpuolella Andesvuoria olevaa Etelä-Amerikaa. Rantamaa on viljavaa ja tuottaa kahvia, sokeria, puuvillaa, tupakkaa ja väriaineita. Enemmän kuin puolet koko maan pallon kahvisadosta tulee Brasiliasta. Sisämaasta saadaan kultaa ja timantteja. **Asukkaita** on 15 miljoonaa. Ne ovat *portugalilaisia*, *intiaaneja* ja *sekakansoja*. Uskonto on roma-

laiskatolinen ja kansanvalistus alhainen. Pääkaupunki *Rio Janeiro* on erittäin kauniilla paikalla Atlantin meren rannalla. Harjoittaa suurta kahvikauppaa. 800 tuh. asukasta. *Bahia*, Atlantin meren rannalla, tärkeä kauppakaupunki.

Guayana, Etelä-Amerikan koillisessa kulmassa, on jaettu Englannin, Ranskan ja Hollannin välillä. Ilmasto on hyvin epäterveellinen. Asukkaat ovat enimmäkseen *neekerejä* ja *intiaaneja*. Päätuotteet ovat maustimet.

Austraalia.

Austraalia on pienin kaikista maanosista. Sen itäpuolella on *Tyyni meri* ja länsipuolella *Intian meri*. Siinä on kaksi erisuuruista osaa: *Austraalian manner* eli *Uusi Hollanti* ja *Austraalian saaret* Tyynessä meressä.

Austraalian manner.

Austraalian mantereen rannikot ovat yleensä hyvin vähän uurrettuja. Pohjoisessa on *Karpentaarian lahti*, jonka itäpuolella on *Yorkin niemimaa*. Eteläpuolella mannerta on *Tasmanian saari*.

Pinnanmuodostus. Sisämaassa on laajoja aroja ja erämaita. Rannikkoja kohden kohoaa maa ja muodostaa ylätasankoja. Ainoastaan itärannikolla on vuoria; kaakossa ovat *Austraalian alpit*. Suurempia jokia ei ole ensinkään; huomattavin joki on *Murray* (mörree). Useissa järvissä ja joissa on vettä ainoastaan jonkun ajan vuodessa. Syynä tähän on kuuma ilma ja epätasainen sateentulo. — Austraalian mantereella on vaan kaksi vuodenaikaa, sade-aika ja kuiva-aika. Pohjoisessa ja idässä on sadetta kylläksi, mutta sisäosissa on kovin kuiva ilma.

Kasvillisuus on aivan toisellainen kuin muissa maanosissa. Kotimaisia hyödyllisiä kasveja on peräti vähän. Tiheitä aarniometsiä ei ole olemassa, vaan puut ovat kaukana toisistaan ja niiden lehtilavat ovat luotisuoria asennoltaan, ett'ei niiden

juurille synny mitään varjoa. Sentähden peittää maan tiheä ruohosto. Tämä tarjoo runsaan ravinnon lukuisille lehmä- ja lammaslauemoille, jotka siellä hoidetaan. Tavallisia puita ovat gummipuut (eukalyptus), jotka kasvavat kirkontornin korkuisiksi. Sisäosissa kasvaa suurilla aloilla tiheitä pensastoja tai okaista heinää.

Yhtä omituinen kuin kasvikunta on Austraalian *eläimistö*. Suuria nisäkkäitä ei löydy ensinkään. Ainoat nisäkkäät, joita oli siellä ennen europalaisten tuloa, ovat reppu- ja nokkaeläimet. Reppueläimiä on monta lajia ja niistä on suurin ja merkkillisin *kenguru*. Se on lampaan näköinen, mutta sen häntä ja takajalat ovat hyvin kehittyneet ja etupuoli ruumista taas suhteellisesti hyvin pieni. Europalaisten siirtolaisten tuomat kotieläimet: lehmät ja lampaat ovat lisääntyneet tavattoman nopeasti; kaniinit ja kotivarpuset niinkin suuressa määrässä, että nyt ovat todellisena rasituksena maalle. Linnuista mainittakoon *emu* (eräs strutsilaji) ja *musta joutsen*.

Vuorikaivoksista saadaan paljon kultaa ja kivihiiltä.

Austraalian mantereen alkuasukkaat ovat *Austraalian neekerejä*. He ovat tummanruskea- tahi mustaihoisia ja heikkoruumiisia sekä elävät hajallaan metsissä hakien elatukseksen kasvinjuuria, hyönteisiä, matosia, käärmeitä y. m. Tuskin mikään kansa maailmassa on niin alhaisella kehitymisasteella kuin Austraalian neekerit. He ovat sukupuuttoon häviämäisillään. Pääosa väestöstä on maahan muuttaneita europalaisia, etenkin englantilaisia. He harjoittavat maanviljelystä, karjanhoitoa ja vuorityötä. Kauppaa edistää säännöllinen höyrylaivaliike Europan, Intian ja Amerikan kanssa.

Koko Austraalian manner on englantilaisten hallussa, ja se on jaettu siirtokuntiin, joilla kullakin on lakiasäätävä kokouksensa, ja joiden ylin hallitusmies on brittiläisen hallituksen asettama kuvernööri.

Suurimmat *kaupungit* ovat: *Sydney* (sidni), itärannikolla, Austraalian tärkein kauppakaupunki. 390,000 asukasta. *Melbourne* (melbörn), etelärannikolla, on Austraalian suurin kaupunki. Yliopisto. 520,000 asukasta.

Austraalian saaret

ovat: Kaksoissaari *Uusi Zeelanti* itäpuolella, *Uusi Guinea* pohjoispuolella Uutta Hollantia sekä joukko pienempiä saaria kahdenpuolen päiväntasaajaa Tyynen meren eteläosassa, jota nimitetään *Etelämereksi*. Niistä ovat merkillisimmät: *Sandwich* (sänduitsh) *saaret* ja *Seurasaaret*.

Toiset näistä saarista ovat korkeavuorisista ja tuliperäisiä, toiset ovat matalia korallisaaria, jotka ovat syntyneet *koralliriutoista*. Näitä riuttoja rakentavat pienen pienen korallieläimet. Kun riutoille kokoontuu aaltojen ajamana hiekkaa, simpukoita y. m. sen verran että ne kohoavat veden yli, alkaa niille ilmestyä kasveja, niinkuin kokospalmuja y. m. niistä siemenistä, joita tuuli ja laineet tuovat mukanaan. Vähitellen asettuu saarille myöskin lintuja ynnä muita eläimiä. Kaikilla saarilla kasvaa kokospalmuja ja leipäpuita. Vuorisilla saarilla menestyvät vielä saagopalmu, banaani ja sokeriruoko.

Ilmasto saarilla on mitä ihanin, sillä meri lauhduttaa ilman kuumuuden.

Mantereen läheisillä saarilla asuu *paapuasrotua*, kaukaisimmilla saarilla *polyneesialaisia*, jotka kuuluvat *malaijirotuun*. Paapuaskansoilla on musta iho ja tuuhea tukka. He ovat raakoja ihmisyyöjiä. Polyneesialaiset ovat paapuasrotua paljon sivistyneemmät; he harjoittavat meriliikettä ja muodostavat monella saarella järjestettyjä yhteiskuntia. Sandwichsaarilla ovat he muodostaneet Europan mallin mukaan perustuslaillisen valtan; se on nykyään tasavalta. Pääkaupunki *Honolulu* on koko Austraalian saariston tärkein kauppapaikka. Useimmat saaret ovat Europan kauppakansojen alusmaita, etenkin Englannin ja Ranskan.

Valtameret.

Maan koko pinta-alasta on kolme neljättäosaa merta ja ainoastaan yksi neljäsosa maata. Manteret ovat siis oikeastaan suuria saaria. Näiden mantereiden kautta jaetaan meri osiin eli valtameriin. Nämä ovat:

Atlantin meri, jonka länsipuolella on Amerika ja itäpuolella Europa ja Afrika. Etelässä yhtyy se Etelä-Jäämereen, eteläpuolella Hyväntoivonnientä Intian mereen sekä eteläpuolella Kap Hornia Tyynen mereen. Pohjoisessa on se yhteydessä Pohjois-Jäämeren kanssa.

Intianmeri, jota ympäröi länsipuolella Afrika, pohjoisessa Aasia ja idässä Austraalia. Etelässä yhtyy se Etelä-Jäämereen. Eteläpuolella Uutta Hollantia yhtyy se Tyynen mereen.

Tyynimeri on suurin kaikista valtameristä ja se sijaitsee Aasian ja Amerikan välillä. Etelässä yhtyy se Etelä-Jäämereen ja pohjoisessa Beringin salmen kautta Pohjois-Jäämereen.

Merkillistä on, että Tyynen meren ympärillä on melkein täydellinen kehä tultasuitsuvia vuoria, nimittäin *Andesvuorilla*, *Kamtsjatkalla*, *Jaapanin saarilla*, *Itä-Intian saarilla* sekä *useilla Austraalian saarilla*.

Pohjois-Jäämeri käsittää suurimman osan pohjoista kylmää vyöhykettä. Sen keskustana on *pohjoisnapa*. Napaseutuja ei tunneta laisinkaan, sillä ne ovat ikuisen jään ja lumen peittämiä; ja sentähden on ollut mahdotonta päästä sinne laivoilla. Jäämeren reunamaat ovat ainoastaan tunnettuja. Siellä tavataan joukko saaria ja saaristoja, niinkuin *Novaja Semlja*, *Grönlanti* ja *Huippuvuorten saaret*.

Jäämeren eteläosissa uiskentelee aina suuren suuria jäämöhkäleitä, jotka tekevät purjehtimisen siellä vaaranalaiseksi. Suurimmat jäämöhkäleet ovat usein yhtä korkeat kuin korkeimmat kirkontornit. Niitä nimitetään jäävuoriksi. Merivirtojen ajamina joutuvat ne usein kauvaksi Atlantin mereen ja Tyynen mereen.

Etelä-Jäämeri käsittää koko eteläisen kylmän vyöhykkeen ja ympäröi *etelänapaa*. Se on vielä vähemmän tunnettu,

sillä se on kylmempi ja enemmän jäiden täyttämä kuin Pohjois-Jäämeri.

Merensyvyys on erilainen eri paikoissa. Kaikkein syvin paikka on löydetty Tyynen meren lounaisosassa; se on 9400 m. syvä. Meren pohja on ylipäänsä paljon tasaisempi kuin maan pinta, mutta on siinäkin vuoriharjanteita, ylänköjä ja solia. Meren lahdet ovat matalia valtameriin verraten.

Meriveden suolaisuus. Merivedessä on liuonneita aineita, joista tärkein on keittosuola. Valtameren vedessä on $3\frac{1}{2}$ osaa suolaa 100 osassa vettä. Sisämerissä, joista haihtuu paljon vettä ilmaan, on veden suolamäärä vielä suurempi.

Meriveden liikunnat ovat kolmea lajia: *merivirrat*, *luode*, *vuoksi* ja *aaltoileminen*. Monessa paikassa valtameressä virtaa vesi aina samaan suuntaan. Sellaista virtoa sanotaan *merivirroiksi* ja niistä on *Golfivirta* merkillisin. Se on lämmin merivirta, joka alkaa Mexikon lahdessa, kulkee pitkin Amerikan rantaa New-Foundlannin sivu ja kääntyy sieltä poikki Atlantin meren Brittein saaria kohti. Sieltä se virtaa lähelle Norjan rannikkoa Pohjois-Jäämereen. Golfivirta on etupäässä syynä Luoteis-Europan lauhkeaan ilmastoon.

Luode ja vuoksi on suuri laine, joka vyöryy valtamerien yli ja sen vaikuttavana syynä on kuun vetovoima. Laineen korkein kohta eli *harjanne* on sillä kohdalla maata, joka on kuuta lähinnä. Samallinen laineen harjanne on myöskin maan vastakkaisella puolella, eli siis sillä puolella, joka on kauvimpana kuusta. Näitten harjanteitten keskivälillä on *laineen pohja*. Ulapalla merellä ei lainetta tunnu, mutta kun se lähenee rannikkoa kohoo vesi ja silloin on *vuoksi*, kun taas laineen pohja lähenee rantaa laskeupi vesi ja silloin on *luode*. Kahdesti vuorokauteen on luode ja kahdesti vuoksi.

Aallot syntyvät tuulen vaikutuksesta ja ne ovat sitä korkeampia kuta kovempi tuuli on.

Ilmakehä.

Maata ympäröi ilmakehä eli atmosfääri. Se ulottuu noin seitsemän peninkulmaa maanpinnasta ja ympäröi siis korkeimmatkin vuoret. Lähellä maanpintaa on ilma tiheämpää, mutta minkä ylemmäksi nouseaan, sitä harvemmaksi käypi ilma. Senthden onkin vaikea hengittää korkeilla vuorilla.

Kun me puhumme lämpimyydestä tahi kylmyydestä, tarkoitamme sillä aina ilman lämpö määrää. Paikkakunnan ilmastolla ymmärrämme kaikkia niitä ilmasuhteita, jotka vallitsevat eri paikoissa, niinkuin lämpö, tuulet ja sademäärä.

Lämmön jakautuminen. Olemme ennen huomauttaneet, että lämpö päiväntasaajan kohdalla on suurin, koska aurin-golla siellä on suurin voima vaikuttaa. Mitä kauvemmaksi päiväntasaajasta poistutaan ja mitä lähemmäksi napoja tullaan, sitä kylmemmäksi käypi ilma. Napojen kohdalla on siis kylmin.

Samallaisen vaikutuksen kuin kaukaisuus päiväntasaajasta tekee myös paikan korkeus merenpinnasta. Jos siis päiväntasaajan seudussa nouseaan korkealle vuorelle, huomataan lämmön yhä vähenevän, samalla tavoin kuin jos matkustettaisiin yhä kauvemmaksi päiväntasaajasta. Kun tullaan vuorenhuipulle ikuisen jään ja lumen piiriin, on ilmasto samallinen kuin napaseuduissa.

Paikan lämpösuhteihin vaikuttaa etupäässä sen kaukaisuus päiväntasaajasta ja sen korkeus merenpinnasta; mutta sitäpaitsi vaikuttaa niihin myöskin, kuten ennen olemme huomauttaneet, lämpöiset eli kylmät *merivirrat* sekä vallitsevat *tuulet*.

Lämmön jakautumisen eri vuodenajoille määrää etupäässä suurten vesien läheisyys eli kaukaisuus. Jos suuret vedet, jotka hitaasti lämpiävät ja hitaasti jäähtyvät, ovat läheisyydessä, käyvät kesät viileämmiksi ja talvet vähemmän kylmiksi. Sellaisen paikan ilmastoa sanotaan *rantailmastoksi*. Mutta jos suuria vesiä ei ole läheisyydessä, ovat kesät hyvin kuumia ja talvet kylmiä. Sellaista ilmastoa sanotaan *mantereiseksi*.

Tuulet syntyvät siten, että ilma eri paikoissa maanpintaa lämpiää epätasaisesti. Mitä lämpöisemmäksi ilma käypi jossakin paikassa, sitä keveämmäksi se tulee ja sitä halukkaammin kohoaa

se ylös. Lämpöisen ilman sijaan virtaa sivulta päin kylmää, tiheämpää ilmaa. Tämän ilman virtaaminen on tuuli.

Meidän maassamme ovat tuulet suunnalleen hyvin vaihtelevaisia ja sentähden on aivan mahdotonta edeltäkäsintietää mistäpäin tuuli puhalttaa kuukauden tahi viikkokauden perästä. Toisin on laita lämpöisissä maissa. Päiväntasaajan seuduilla lämpimää ilmaa ensin, lämminnyt ilma laajenee, kohoaa ylöspäin ja virtaa ylhäällä pohjoiseen ja etelään päin. Näillä seuduilla ei tunnu tuulta maan pinnan kohdalla, ja sitä sanotaan sentähden *tuulettomaksi vyöhykkeeksi*. Pohjoisesta ja etelästä virtaa viileätä ilmaa sijaan. Maan pyöriminen vaikuttaa että nämä tuulet pohjoisella pallonpuoliskolla ovat koillistuulia ja eteläisellä pallonpuoliskolla kaakkoistuulia. Näitä tuulia nimitetään *pasaadituuliksi*. Ne tuntuvat parhaiten merellä ja rantamailla.

Pohjois- ja eteläpuolella näitä seutuja tuulee vaihtelevia tuulia. Maan pinnalla voidaan sen mukaan erottaa 5 tuulivyöhykettä: Päiväntasaajan kohdalla on *tuuleton vyöhyke*, molemmilla puolilla sitä *pasaadivyöhykkeet* ja niiden pohjois- ja eteläpuolella *vaihtelevien tuulien vyöhykkeet*.

Sateet. Veden pinnalta, kosteasta maasta, kasvien lehdistä j. n. e. haihtuu alati vettä. Tämä vesi sekautuu näkymättömänä kaasuna ilmaan. Lämpöinen ilma voipi sisältää enemmän vettä kaasumaisessa tilassa kuin kylmä. Kun lämmin ilma jäähtyy, erkanelee siitä vesi pienenä pieninä rakkuloina, jotka tekevät ilman läpinäkymättömäksi, *utaiseksi*. Tällä tavoin syntyvät pilvet yläilmoihin, sumu maanpinnalle ja kaste tahi härmä maahan. Jos ilma vieläkin jäähtyy, niin putoaa vesi alas vesi- tahi lumisateena.

Sateen syntymistä varten on siis välttämätöntä, että ilma sisältää jonkun määrän vesikaasua ja että tämä kaasu jäähtyy. Haihtuminen on suurempi lämpöisissä maissa ja merien läheisyydessä. Sentähden sataakin niissä seuduissa enemmän. Korkeat vuoret jäähdyttävät ilmakerroksia ja saavat siis sadetta aikaan. Mantereitten keskellä, etenkin jos niitä ympäröivät korkeat vuoret, sataa samoista syistä vähän, usein liian vähän.

Maa ja sen liikunto.

Maa on taivaankappale, joka liikkuu vapaasti avaruudessa, samoin kuin aurinko, kuu ja tähdet. Muodolleen on se melkein pallon muotoinen. Maan pinnalta sen keskustaan on noin 6000 kilometriä ja sen ympärys päiväntasaajan kohdalla noin 40,000 kilometriä.

Maan *liikunto* on kahdenlainen: se pyörii akselinsa ympäri ja kiertää samalla auringon ympäri.

Maan pyöriminen akselin ympäri. Meistä näyttää sille, kuin maa olisi paikoillaan, mutta koko taivas aurinkoineen tähtineen kiertäisi kerran vuorokaudessa maan ympäri, idästä länteen. Mutta tämä taivaan liikkuminen on ainoasti näennäinen. Samaten näyttää meistä istuessamme rautatievaunuissa talot ja puut kulkevan ohitsemme, mutta vaunu seisovan paikoillaan. Se on päinvastoin maa, joka kerran vuorokaudessa pyörii akselinsa ympäri, lännestä itään.

Pyöriessään näin on ainoasti kaksi pistettä maanpinnalla liikkumatonna; niistä nimitetään toista *pohjois-* ja toista *etelänavaksi*. Viiva, joka ajatellaan yhdistävän nämä pisteet toistensa kanssa, nimitetään *maan akseliksi*. Ne pisteet maan pinnalla, jotka ovat yhtä kaukana navoista, muodostavat ympyrän, *päiväntasaajan*.

Toinen puoli maan pinnasta on aina auringon valaisema, siellä on silloin päivä; toisella puolella on yö.

Kun tahdotaan tarkoilleen määrätä kuinka kaukana pohjoisessa tahi etelässä joku paikka on, määrätään sen kaukaisuus päiväntasaajasta. Tämä kaukaisuus mitataan *asteilla* ympyröiden avulla, jotka kulkevat yhtäsuuntaisesti päiväntasaajan kanssa ja sitä nimitetään paikan *maantieteelliseksi leveydeksi*. Päiväntasaajan ja napojen väli on siten jaettu 90 asteeseen (90°). Napapiirit ovat 66 $\frac{1}{3}$ ° ja käännepiirit 23 $\frac{1}{2}$ ° leveydellä päiväntasaajasta.

Kun taas tahdotaan määrätä jonkun paikan asemaa idässä tahi lännessä, se on paikan *maantieteellistä pituutta*, jaetaan päiväntasaaja 360 pituusasteeseen ja näiden pisteitten läpi vedetään kohtisuoraan päiväntasaajaa kohti puoliympyrät, jotka ulottuvat navasta napaan ja joita nimitetään *puolipäiväpiireiksi*. Tä-

män nimen ovat he saaneet sentähden, että kaikilla paikoilla, jotka ovat samalla puolipäiväpiirillä, on samaan aikaan puolipäivä.

Maan kiertäminen auringon ympäri. Aikaa, jota maa tarvitsee kiertääkseen kerran auringon ympäri, nimitetään vuodeksi. Rata, jota myöten maa liikkuu auringon ympäri, on melkein ympyrän tahti oikeammin soikilon muotoinen.

Maan asento auringon suhteen ei ole aina samanlainen. Kussakin eri paikassa kohoo aurinko jonakuna vuodenaikana korkeammalle taivaalle, jolloin päivät tulevat pitemmiksi, ja toisena aikana taas vähemmin korkealle, jolloin päivät käyvät lyhyemmiksi. Näitten eroavaisuuksien kautta syntyvät eri *vuodenajat*.

Että maan asento auringon suhteen muuttuu niin, että vuodenajat syntyvät, riippuu siitä, että maan akseli on hiukan vinossa maan radan suhteen. Sen kaltevuus maan radan suhteen vaihtelee, niin että väliin pohjois- väliin etelänapa on kääntynyt aurinkoon päin.

Kun siis pohjoisnapa on kääntynyt aurinkoa kohti, on pohjoinen pallonpuolisko enemmän valaistu kuin eteläinen ja auringon säteet kohtaavat sitä lähes luotisuoraan. Siellä on silloin pisin päivä eli *kesäpäivänseisaus*, Kesäkuun 21 päivä; samaan aikaan on eteläisellä pallonpuoliskolla keskitalvi. Koko pohjoisen kylmä vyöhyke on silloin auringon valaisema, ja siellä on siis alituinen päivä. Jokainen piste, joka on tämän vyöhykkeen ulkopuolella, joutuu maan pyöriessä joksikuksi aikaa varjoon ja siellä on silloin yö. Minkä kauvempana etelässä tämä piste on, sitä kauvemmin aikaa se tulee olemaan varjossa ja sitä pitempi on sen paikkakunnan yö. Päiväntasaajan kohdalla ovat päivät ja yöt yhtä pitkät; ja eteläisen napapiirin eteläpuolella on tähän aikaan alituinen yö.

Puolen vuoden kuluttua on maanpallo auringon vastakkaisella puolella. Maan akselilla on aivan sama asento kuin edellä selvitetyssä tapauksessa ja siitä seuraa että maan etelänapa on nyt käännetty aurinkoa kohti. Eteläinen pallonpuolisko on nyt enemmän valaistu, auringon säteet lankeavat enemmän pystysuoraan ja siellä on keskikesä. Pohjoisessa on samalla aikaa pisin yö ja *talvipäivänseisaus*, Joulukuun 21 päivä. Mitä kauvempana pohjoisessa joku paikka on, sitä lyhempi on päivä siellä. Päiväntasaajan kohdalla ovat nytkin päivät ja yöt yhtä pitkät; ja pohjoisen napapiirin pohjoispuolella on alituinen yö.

Aikoja, jotka ovat molempien päivänseisauksien puolivälissä, nimitetään *päiväntasaukseksi*: toista kevätpäiväntasaukseksi, Maaliskuun 21 päivää, toista syyspäiväntasaukseksi, Syyskuun

21 päivää. Maan akseli ei käännä silloin kumpaakaan napaansa enemmän aurinkoa kohti. Molemmat maanpallon puoliskot ovat samalla tavoin valaistut ja päivä sekä yö kaikkialla yhtäpitkät.

Ihmisrodut.

Kaikki ihmiset luetaan samaan sukuun, mutta ovat toisistaan hyvin eroavia ulkomuotonsa, kielensä ja elintapojensa puolesta. Nämä erilaisuudet ovat nähtävästi syntyneet vähitellen erilaisten ilmanalasuhteitten, ravinnon ja elintapain vaikutuksesta. Näitten erilaisuuksien perusteella on ihmissuku jaettu useampiin ihmisrotuihin. Päärotuja on viisi, nimittäin:

Kaukaasialainen.

Neekeri.

Mongolilainen.

Kaukaasialainen rotu, joka on levinnyt suurimmalle osalle Europpaa, Lounais-Aasiaa, Pohjois-Afrikkaa, Amerikkaa ja Austraaliaa. Se jakautuu kahteen pääosastoon: *indoeuropalaiseen* ja *semiläiseen*. Indoeuropalaisia ovat: *germaanilaiset*, *romaanilaiset* ja *slaavilaiset* Euroopassa ja *hinduit* ja *persialaiset* Aasiassa. Semiläisiä ovat: *arabialaiset* ja *juutalaiset*.

Mongolilaisrotu asuu suurimmassa osassa Aasiaa, Koillis-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa Jäämeren rannoilla. Siihen luetaan: *mongolit*, *suomalais-ugrilaiset*, *jaapanilaiset* ja *kiinalaiset*.

Malajirotu asuu Itä-Intian saarilla, suurimmalla osalla Austraalian saaria sekä Madagaskarilla.

Intianirotu on hajaantunut yli koko Amerikan. Se on hyvin vähälukuinen ja näyttää olevan sukupuuttoon häviämässä.

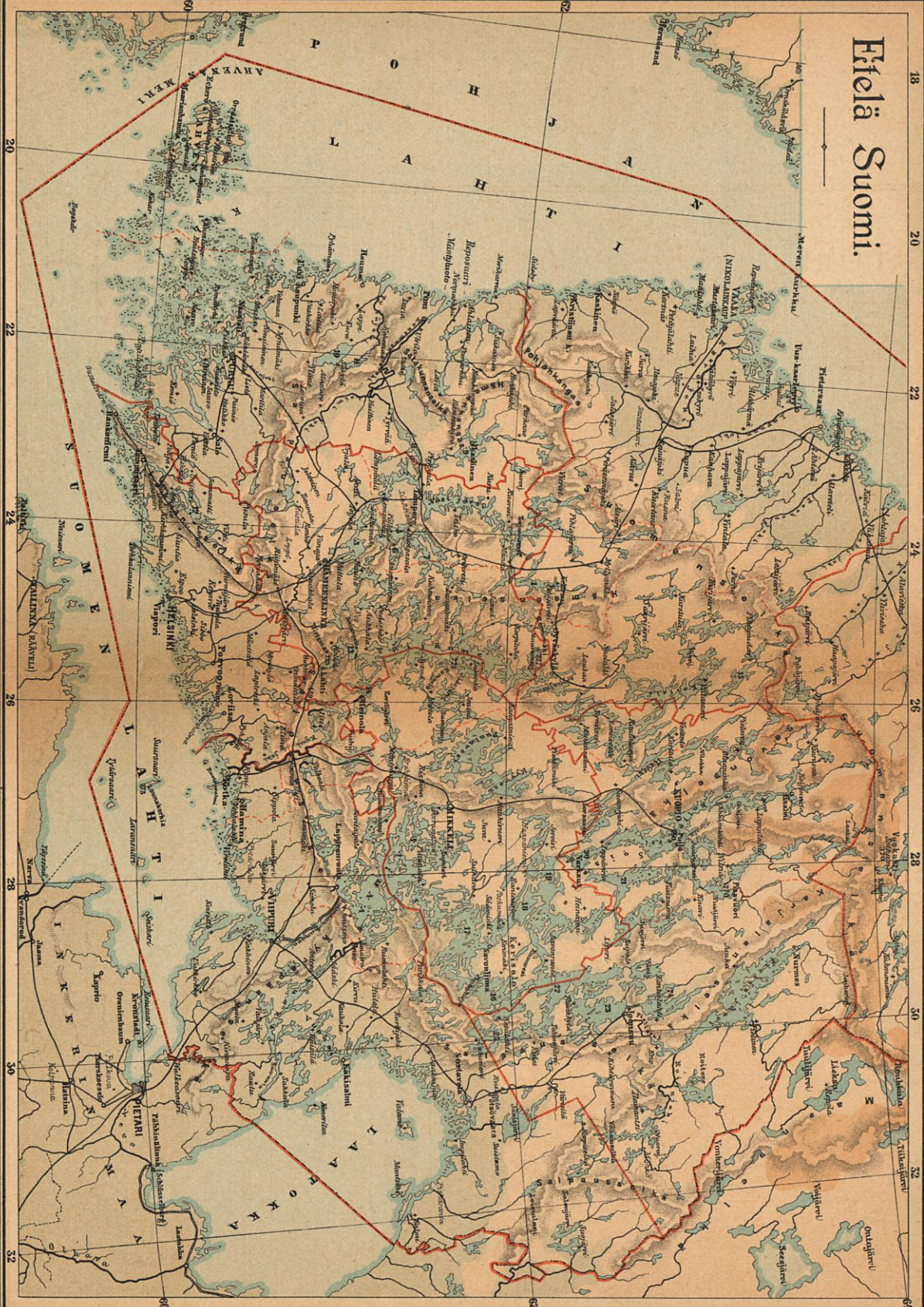
Neekerirotu asuu Keski- ja Etelä-Afrikassa. Se jakautuu moneen eri kansakuntaan.

Mittakaava l: 23000000.

Etelä Suomi.

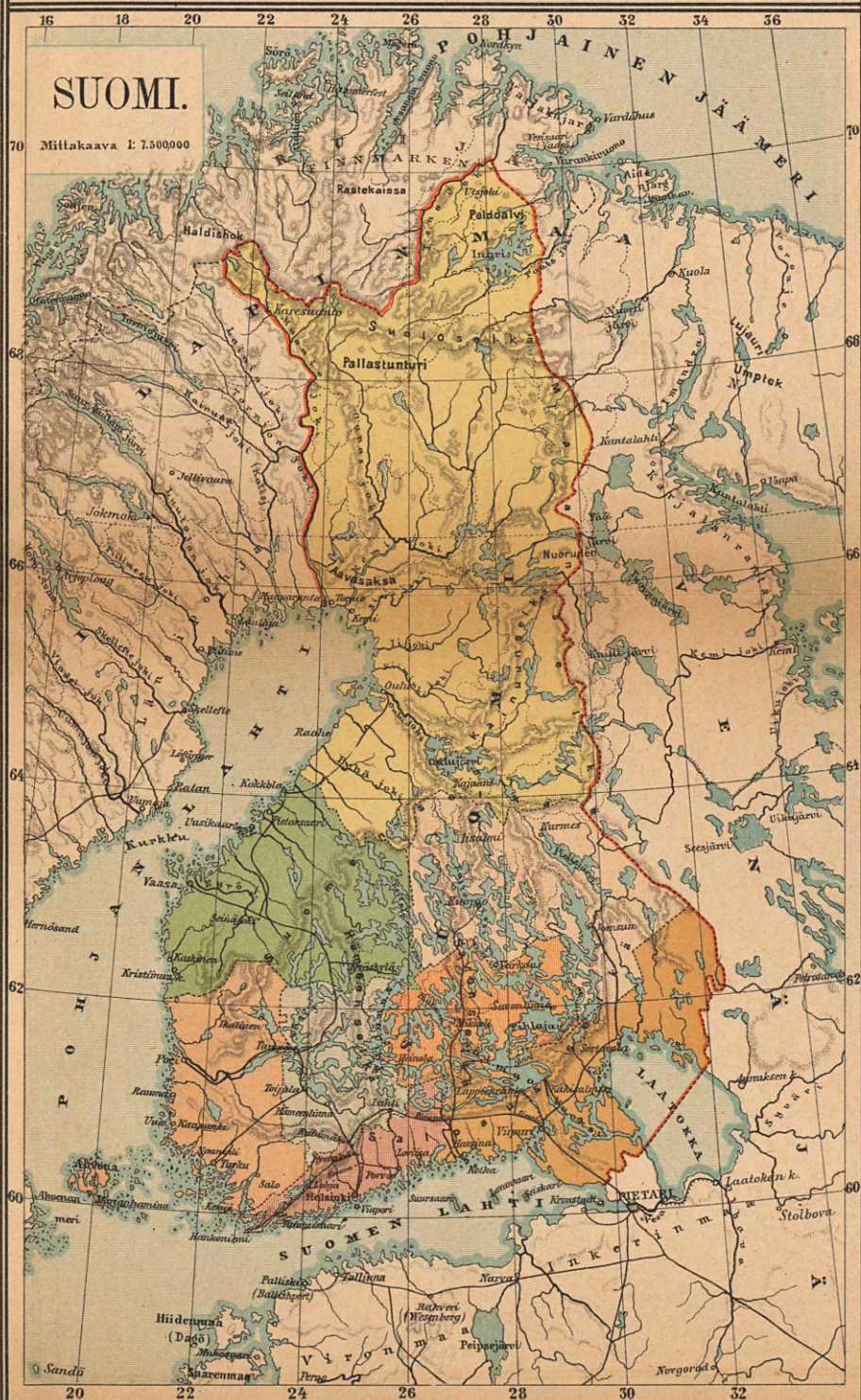

KIERTOTÄHTIEN VETÄILLINEN SUUNNUS.

SUOMI.

Mittakaava 1: 7500000

MAANTIETEELLISIÄ KUVAUKSIA

maapallon kaikista osista.

Toimittanut *ISAK FEHR.* — Suomentanut *F. O. Rapola.*

== Runsaasti kuvilla kaunistettu. ==

Maantieteellinen lukeminen, matkakertomukset, kuvaukset eri maista ja kansoista ovat aina olleet omansa viehättämään nuorta ja vanhaa. Sen tapainen kirjallisuus puhuu lukijan mielikuvitukselle, aivan kuin kaunokirjallisuus, maalaa hänen eteensä maisemia ja kohtauksia; mutta kun sen esittämät kuvat samalla ovat tosielämästä suoraan otetut, niin niillä on siitä syystä kahdenkertainen vetovoimansa. Tämän takia on maantieteellisellä lukukirjallisuudella aina ollut laaja, innostunut lukijapiiri. Mutta etenkin tänä aikana, jolloin vuorovaikutus eri kansain ja maiden välillä parannettujen kulkuneuvojen ja uuden ajan keksintöjen kautta käy yhä vilkkaammaksi, on tutustuminen maihin ja kansoihin kotipiiriin ulkopuolella sangen hyödyllistä jopa välttämätöntäkin.

Huvittavalla tavalla täydentää Fehrin teos sitä kuvaa eri maista, niiden asukkaista, elämän ehdoista, oloista ja tavoista, johon tavalliset maantiedon oppikirjat antavat ikäänkuin mehuttoman luurangon. Näin ollen se soveltuu erittäin hyvin luettavaksi kotona maantiedollisten koululäksyjen rinnalla ja on omansa elähyttämään ja tekemään läksyn oppilaalle viehättäväksi. Se esittää maita ja kansoja koko maapallon eri osista lyhyissä, helppotajuisissa, mieltäkiinnittävissä kertomuksissa. Semmoinen teos on hyödyllinen ja huvittava kirja muidenkin luettavaksi.

Arvokasta lukemista tarjoaa siis teos jokaiselle tiedonhaluiselle kansalaiselle ja niinkuin ensimmäisestä vihosta jo huomaa, tulee sitä kaunistamaan lukuisat, hyvät kuvat. Teos valmistuu yhden vuoden kuluessa **10 vihossa à 55 p.** Tilaille on hinta näin huokeaksi asetettu, mutta teoksen valmistuttua tulee sen hinta korotettavaksi.

◀ Tilattavaksi tarjotaan ▶

MAAPALLON YMPÄRI,

joka ilmestyy **40 vihossa à 40 p.** Kokonaisuudessaan sisältää teos **320** isokokoista, hienoteokoista kuvataulua tekstineen.

Maapallon ympäri on *suurin kuvateos, mikä tähän saakka on suomenkielellä ilmestynyt.* Se esittää nykyajan parhaiden valokuvausten mukaan näköaloja maailman kauniimmista seuduista, loistorakennuksista, kirkoista linnoista, kaupungeista y. m. merkillisistä paikoista.

» — Kuvat ovat erittäin hienoja ja kauniita, joten teos täydellisenä tulee olemaan jokaisen kodin somistuksena. » (Kaiku.)

» — Tämä lyhyellä, asiallisella tekstillä varustettu kaunis kuvateos ansaitsee mielestämme kaikin puolin huomiota ja kannatusta. Teos olisi hankittava joka kansakouluun, jossa siitä olisi suuri apu maantieteen opetukselle. » (Laatokka.)

» Tämä ympäri maailman kaik. kielillä paljon levinnyt kuvateos otetaan varmaan ilolla vastaan suomalaisiinkin koteihin. » (Uusi Kuval.)